

Revista Literară

PUBlicație DE LITERATURĂ
ȘI DIALOG CULTURAL

DANIEL CRISTEA-ENACHE: „ROMANUL «KINDERLAND» DE LILIANA COROBCA”

„După valul din anii 2000 al autorilor de «ego-proză» (preponderent din tânăra generație) și după «replica» unor scriitori români consacrați optând pentru formula obiectivității și pentru o structură de frescă epică sau de puzzle, iată o asociere extrem de interesantă într-un roman, «Kinderland», scris de o prozatoare căreia i-am prevăzut un viitor strălucit. /.../ «Kinderland» este al treilea roman semnat de Liliana Corobca și cel care o impune pe autoare în prima linie valorică a prozei de azi. El e totodată un semn: că romanul autohton s-a schimbat și se schimbă sensibil, pentru a putea integra o dinamică socială și o accelerație existențială de multe ori dramatică.” (P. 16)

VAL BUTNARU: „DESPRE PERSONAJELE ONIRICE”

„În felul acesta, încheind cerul, ajung la Petra, o altă infirmă, care-și petrece viața pe prispa casei părintești citind în latină cărți scrise de prințul Cantemir. În jurul ei se perindă cu zgomot epoci și evenimente istorice, iar ea stă cuminte la lumina lămpii cu gaz și încearcă se deslușească semnele creșterii și descreșterii acestei lumi.” (P. 21)

AVANPREMIERĂ

Fragment din volumul „Sârbii între poarele europene” de Sima M. Ćirković, tradus de Octavia Nedelcu, în curs de apariție la Editura Cartier. (P. 24)

ZIUA NAȚIONALĂ A LECTURII

EVENIMENTE CULTURALE, LANSĂRI, RECITALURI

ÎN IMAGINE: CRITICUL LITERAR ȘI POETUL ION POP, AUTORUL ANTOLOGIEI
„POEZIA ROMÂNĂ DUPĂ 1945”, LANSATĂ DE ZIUA NAȚIONALĂ A LECTURII LA CHIȘINĂU

Foto de Romeo Șveț

06

„Cu o prezență regală /.../, masa rotundă a «Revistei literare» se întreba «Cum se citește poezia contemporană?» Cu o virgulă (posibilă) după primul cuvânt, problema există și ea poate porni chiar de la protagonistul acestei zile, poetul Grigore Vieru, născut pe 14 februarie.

Se citește, azi, poezia lui Vieru și a generației sale? Întrebarea nu e lipsită de o doză de pragmatism critic: în Basarabia toți scriu poezii, dar cititorul caută proză, cel mai adesea, străină. /.../ Am aplaudat gestul lui Ion Mureșan care, la Universitatea de

Stat, a spus, înainte de a-și începe recitalul (poemele le veți regăsi în acest număr al revistei), că dăruiește volumul său «Izgonirea din poezie», editat la Știința, cui va recita o poezie de Vieru. S-a găsit declamatorul! Era o profesoară. Deci se citește!” (MVC)

„NUNTĂ ÎN PANDEMIE”

/O povestire dintr-un ciclu
de proze scurte, în pregătire/

< 22

CITIȚI ÎN ACEST NUMĂR:

SELFIURI CU GULLIVER – P. 4

TEO CHIRIAC: „LUMEA, ÎNTRE PARANOIA ȘI METANOIA” (VI)

UȘI ÎN ASFINȚIT – P. 5

NICHITA DANILOV: „FASCINANTA LUME A BIOIMPRIMANTELOR ȘI HAOSUL DIN NOI” (II)

ANCHETA „R.L.” – P. 12

LA CHESTIONARUL PRIVIND STAREA LECTURII LA NOI, ALCĂTUIT DE MIRCEA V. CIOBANU, RĂSPUND ȘAISPREZECE SCRITORI ROMÂNI DIN REPUBLICA MOLDOVA

CRONICĂ DE CARTE – P. 18

EUGEN LUNGU: „DIN TAINELILE CUVINTELOR”

PROZĂ
de GRIGORE CHIPER

CUPRINS

EDITOR:
UNIUNEA
SCRIITORILOR
DIN
REPUBLICA MOLDOVA

ANUL 9 | NUMĂRUL 2 (73) | MARTIE-APRILIE | 2023

STAREA LECTURII

ANCHETĂ DE MIRCEA V. CIOBANU

12 LA CHESTIONARUL „R.L.” RĂSPUND
ŞAISPREZECE SCRITORI DIN
REPUBLICA MOLDOVA

EDITORIAL

de ADRIAN CIUBOTARU

03 „PLĂCEREA
DE A NE ARĂTA
CELORLALŢI” (II)

FIRUL CU PLUMB

de ARHIP CIUBOTARU

23 „TRECE...”

04 SELFURI
CU GULLIVER
„LUMEA, ÎNTRE PARANOIA
ŞI METANOIA” (VI)
DE TEO CHIRIAC

05 UŞI ÎN ASFINŢIT
„FASCINANTA LUME
A BIOIMPRIMANTELOR
ŞI HAOSUL DIN NOI” (II)
DE NICHITA DANILOV

06 ZIUA NAŢIONALĂ
A LECTURII
„CRONICA EVENIMENTELOR”
DE MIRCEA V. CIOBANU

AVANPREMIERĂ
EDITORIALĂ

24 FRAGMENT DIN VOLUMUL
„SÂRBII ÎNTRE POPOARELE
EUROPENE” DE SIMA M. ĆIRKOVIĆ,
TRADUS DE OCTAVIA NEDELCU,
ÎN CURS DE APARIŢIE LA
EDITURA CARTIER

07 ZIUA NAŢIONALĂ
A LECTURII
POEȚI ÎN RECITAL:
ANA BLANDIANA,
LUCIAN VASILIU,
SIMONA POPESCU,
ADRIAN POPESCU,
ION POP,
ION MUREŞAN ŞI
VALERIU STANCU

16 STUDII LITERARE
„ROMANUL «KINDERLAND»
DE LILIANA COROBCA”
DE DANIEL CRISTEA-ENACHE

18 CRONICĂ
DE CARTE
„DIN TAINELE CUVINTELOR”
DE EUGEN LUNGU

19 MODE VECHI ŞI NOI
„ZICE MOŞUL HEINE...”
DE LUCIA ȚURCANU

20 PLURALIA
TANTUM
„JURNAL ÎN MARGINILE
ISTORIEI LITERARE” (LI)
DE LEO BUTNARU

21 VÂNTURILE,
VALURILE...
„DESPRE PERSONAJELE ONIRICE”
DE VAL BUTNARU

22 PROZĂ
„NUNTĂ ÎN PANDEMIE”
DE GRIGORE CHIPER

Revista **Literară**
PUBLICAȚIE DE LITERATURĂ
ȘI DIALOG CULTURAL

Fondator: Uniunea Scriitorilor din R. Moldova
Redactor-șef: Teo Chiriac
Redactor-șef adjunct: Adrian Ciubotaru
Redactori asociați: Eugen Lungu, Leo Butnaru,
Mircea V. Ciobanu, Lucia Țurcanu

Colegiul de redacție: Vladimir Beșleagă (Chișinău),
Matei Vișniec (Paris), Ana Blandiana (București),
Ion Pop (Cluj), Cassian Maria Spiridon (Iași),
Ștefan Hostiuc (Cernăuți), Vadim Bacinschi (Odesa)

Concepție grafică: Romeo Șveț
Paginare computerizată: Adrian Ciubotaru

Sediul redacției:
MD-2004, or. Chișinău
str. 31 August 1989, nr. 98

Tel: (+373 22) 234724
Fax: (+373 22) 237118
E-mail: revistaliterara.us@gmail.com

Publicație înregistrată la Ministerul Justiției
al Republicii Moldova în data de 03 martie 2015.
Numărul de înregistrare: 297.
ISSN: 2345-1777

Format A3. Tipar: ofset.
Tiraj: 700 de exemplare.
Tipărit la Casa Editorial Poligrafică „Bons Offices”
MD-2005, or. Chișinău
str. Feredeului 4/6

Acest număr al „Revistei literare” apare cu sprijinul
financiar al Ministerului Culturii și
al Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova.
Pagina „R.L.”: www.uniuneascriitorilor.md/arhiva-revista.

„Revista literară” poate fi luată gratuit de la sediul USRM,
de la Librăria din Hol și de la Librăria din Centru.

Textele și imaginile inserate în paginile
publicației „Revista literară” nu pot fi reproduse
și nici distribuite fără acordul scris al redacției.

Colaboratorii sunt invitați să-și trimită textele la adresa electronică afișată mai sus.
Textele vor avea format A4, nu vor depăși 10 000 de semne, vor fi paginate în Word,
Pages sau alt program compatibil cu sistemele de operare Windows sau MacOS.

EDITORIAL

de ADRIAN CIUBOTARU

EPICTET
DESPRE CEI
CARE CITESC ȘI
DISCUTĂ DE
OCHII LUMII

„Mai întâi, spune-ți ție însuși ce fel de om vrei să fii; apoi, în acord cu decizia luată, fă ceea ce faci. /.../ Căci, pentru toate activitățile, dacă nu le raportăm la un scop, vom acționa la întâmplare și, dacă le raportăm la un scop care nu se potrivește, vom acționa în mod greșit. /.../ Scopul particular privește felul de viață al fiecăruia și alegerea sa deliberată. Citaredul trebuie să acționeze ca un citared, /.../ filosoful ca un filosof, retorul ca un retor. Așadar, când spui: «Veniți și ascultați-mă pe mine, care vă voi citi», ai grijă, mai întâi, să nu faci asta la întâmplare. Apoi, dacă găsești că te raportezi la un scop, ai grijă ca acela să fie cel care se potrivește. Vrei să fii util sau să primești laude? Imediat auzi pe unul care îți spune: «Ce valoare poate să aibă pentru mine lauda mulțimii?» Și bine spune. Căci nimic nu are valoare nici pentru muzician, ca muzician, nici pentru geometru. Așadar, vrei să fii util? La ce? Spune-ne și nouă, ca să alergăm și noi la lecțiile tale. În consecință, poate cineva să le fie util altora, dacă mai întâi nu își este util lui însuși? Nu. Căci cel care nu este dulgher nu le poate fi util altora în arta dulgheriei, nici în arta cizmăriei cel care nu este cizmar. Vrei, așadar, să știi dacă ai fost util? Poartă-ți judecățile tale, filosofule. Ce îți propune dorința ta? Să nu își atingă ținta. Și aversiunea ta? Să nu aibă parte de ceea ce caută să evite. Ei bine, noi obținem ceea ce își propun dorința și aversiunea? Spune-mi adevărul. Dacă tu minți, îți voi replica: Într-o zi, fiindcă auditorii tăi s-au strâns fără mare entuziasm și nu te-au aclamat, ai ieșit profund umilit; într-o altă zi, ai primit laude și te plimbai, spunându-le tuturor: «Ce impresie ți-am făcut?» «Minunată, domnule, pe viața mea.» «Și cum am rostit acel faimos pasaj?» «Care?» «Unde erau descriși Pan și Nimfele?» «Superb.» Și acum îmi spui că, în dorințele și aversiunile tale, te porți conform naturii? Du-te și convinge-l pe altul. Într-o altă zi, nu l-ai lăudat pe un astfel de om împotriva părerii tale? Nu l-ai lingușit și pe un altul de acest fel, pe senator? Îți doreai ca fiii tăi să fie ca el? «În niciun caz!» «Pentru ce, atunci, îl lăudai și îl înconjurai cu atenții?» «Fiindcă este un tânăr de mare talent și căruia îi place să asculte discursuri.» «De unde știi?» «Mă admiră.» Tu ai făcut demonstrația. Și apoi, ce crezi? Aceleași persoane nu te disprețuiesc în secret?»

(Epictet, „Opera omnia”,
Iași, Editura Polirom, 2022.
Traducere de Cristian Bejan)

PLĂCEREA DE A NE
ARĂTA CELORLALȚI (II)

Fenomenul nu e nou și ține, firește, de vanitatea creatorilor, doar că, pe vremuri, era mai puțin bătător la ochi, din motive bine cunoscute – după cum sugeram mai sus, posibilitățile înseși de autopromovare erau mai limitate, de unde și iluzia că aceasta ar fi fost ceva mai discretă. Ce mi se pare însă mai interesant nu este atât vanitatea în sine a creatorului, gata să-și sacrifice opera de dragul celor 15 secunde de glorie (cam atât durează, în spațiul virtual, faima de azi), ci natura profundă a acestei vanități. Sau, mai precis, cauza ei primă, intuită poate cel mai bine de Nietzsche în *Aurora*. *Gânduri despre prejudecățile morale*.

Înainte de a-l cita și comenta pe gânditorul german, trebuie să subliniez că subiectul acesta este mereu unul actual tocmai din cauza disproporției uriașe între prețul plătit de creatori pentru glorie – scrisul înseamnă și multă transpirație, mai ales dacă cel care scrie își recitește sau, o raritate azi, mai și redactează ceea ce compune, pe când „self-promotion”-ul consumă, inevitabil, o groază de timp – și beneficiul obținut. Căci cu ce se alege? Cu o sclipire sporadică pe firmament și cu o reputație ce se datorează unei prezențe active și ostentative în spațiul public, mai puțin aprecierii reale a operei, deși unele cărți se dovedesc a fi peste autorii lor și au numai de suferit din cauza paternalismului excesiv și a vanității acestora.

Să revenim însă la Nietzsche, fin cunoscător al firii și năravului oamenilor de creație care, în *Aurora*, ne oferă o definiție interesantă a vanității: „Vanitatea este teama de a apărea original, deci o lipsă de mândrie, dar nu neapărat o lipsă de originalitate”. O concluzie paradoxală, dar numai aparent, căci, în altă parte, Nietzsche ne lămurește: „[Noi, vanitoșii,] suntem ca niște galantare în care ne aranjăm, ne ascundem ori ne punem constant în lumină noi înșine preținsele calități atribuite de alții, spre a ne înșela singuri”. Prin urmare, vanitatea nu este o etalare arbitrară a unor însușiri sau realizări pentru a-i impresiona pe alții, ci dorința de a-i impresiona pe oameni doar prin calitățile pe care aceștia se așteaptă ca noi să le auzim de la ei. Vanitosul preselectează întotdeauna calitățile pentru care știe sigur că va fi apreciat, și numai din listele cu elogii de-a gata ale publicului. E ca atunci când mersul la cumpărături se reduce la vânătoreala de mostre gratuite: revenim acasă parfumați frumos, fără a ne procura nimic ca atare, poate doar evanescența unei miresme ce nu ne va reprezenta cu adevărat niciodată, întrucât nu ne va aparține. Laudele se împart cu ușurință când nu costă nimic – dacă ar

costa, adică ar fi rodul unei evaluări punctuale din partea „admiratorilor”, ar căpăta ele însele un preț și nu s-ar mai distribui gratis. Nu-i nimic mai ușor decât să-i spui cuiva ce crezi că ar vrea să audă, dar cu o condiție: să nu știi ce anume lauzi sau, mai exact, să apreciezi doar niște calități abstracte.

Prin însăși natura ei, vanitatea respinge sinceritatea, deși vanitosul vorbește, aparent, numai despre sine. Dacă ar fi onest și ar spune exclusiv ce gândește și cum vede el lucrurile, și-ar putea etala, accidental, originalitatea. Numind însă *altfel* ceea ce „se află în văzul tuturor” (definiția originalității în *Știința veselă*), riscă să-i respingă pe aceștia din urmă, părându-le neînțeles și chiar confuz sau, mai grav, scoțându-i din confortul gratuității și punându-le mintea la treabă – un afront pentru care nu va fi iertat niciodată. Căci lumea te *like*-uiește sau te aplaudă nu pentru că vrea să-ți citească opul, ci din contra, pentru că nu vrea să o facă. Dacă ar face-o, s-ar putea răzgândi să te elogieze și atunci ar încălca chiar ea regula *grooming*-ului cultural.

Așadar, ca să fie admirat, creatorul va respecta un ritual social, în care totul e reglementat cu strictețe, de la încântare la reciprocitate. Ca să te extaziezi, dionisiac, adică pe deplin, de propria ta persoană, e destul să intri în hora satirilor. E suficient să intuiești ritmul necesar, să fii „într-un gând” cu publicul-țintă, adică să-ți traduci opera într-un limbaj care îi este familiar, chiar dacă nu acesta este limbajul tău. Dar tocmai aici se vor auzi primele note false, căci nu te mai poți „traduce” o dată: creația ta, atâta cât este, te-a și tradus. Într-o epistolă adresată lui N.N. Strahov la 26 aprilie 1876, Tolstoi spunea: „Dacă aş vrea să traduc în cuvinte tot ce am dorit să transmit prin roman[ul *Anna Karenina*], ar trebui să mai scriu un roman – exact acela pe care l-am și scris de la bun început. Iar dacă criticii înțeleg deja și pot să exprime în foiletoanele lor tot ce am vrut să spun, atunci nu-mi rămâne decât să-i felicit și chiar să vă asigur *qu’ils savent plus long que moi* [că știu mai multe decât mine]...” Așadar, te pot tălmăci sau, mai precis, îți pot interpreta „traducerea” (chiar dacă o fac, deseori, eronat sau nu așa cum ți-ar conveni), doar niște intermediari, profesioniștii lecturii și ai prezentării de carte, al căror scop este să-ți creeze un public de cititori interesați, nu de admiratori indiferenți.

Nietzsche precizează, totodată, că oamenii cu adevărat pasionați „se gândesc puțin la ceea ce gândesc ceilalți, starea lor ridicându-i deasupra vanității”. Sigur că o asemenea patimă e mai rară decât talentul, dar, din moment ce le lipsește,

majorității creatorilor le pasă mai mult de ceea ce vor gândi alții despre ei și mai puțin dacă aceștia le vor recepta sau se vor lăsa, vorba vine, pasionați de receptarea efectivă a operei lor. Acesta e încă un motiv pentru care cei ce își promovează singuri opera țin neapărat să le furnizeze receptorilor toate datele necesare pentru formularea unei receptări pozitive, care este prefigurată de orizontul lor de așteptare. De aici vine, de exemplu, cam toată literatura scrisă cu vreo ocazie, exprimând o atitudine și oferind o reacție aproape imediată la un eveniment de maximă actualitate și interes public. Nu e defel obligatoriu ca aceasta să fie scrisă pe placul publicului, întrucât nimeni nu ține neapărat să o citească aieveau ca să o placă. Autorii înșiși o prezintă ca pe împlinirea unei așteptări, identificând-o cu ceva ce publicul a anticipat deja.

Semnalul menit să atragă atenția celorlalți trebuie transmis cu sonorul la maxim, căci, afirmă Pascal, vorbind despre vanitate, „nu căutăm ceea ce se obține fără efort, pașnic”, căci ne place „zgomotul și vânzoleala; de aceea închisoarea este un supliciu atât de oribil, iar plăcerea singurătății pare un lucru de neînțeles”. Vanitoșii, după filozoful francez, „nu evită nimic mai mult decât tihna; nu ocolesc nimic când este vorba să caute emoțiile. Și asta nu pentru că n-ar avea instinctul care i-ar putea face să cunoască adevărata beatitudine”, ci doar din „plăcerea de a se arăta celorlalți”. Zgomotul îi scoate pe creatori din intimitatea propriei lor opere. Ei au nevoie de admirația mulțimii (chiar și atunci când disprețuiesc părerea fiecărui membru în parte al acesteia) pentru că admirația adevărată e posibilă doar cu ridicata. Pe când receptarea adevărată e posibilă doar cu amănuntul.

P.S. O modalitate excelentă de promovare a operei, de fapt, singura cu adevărat eficientă și cu bătaie lungă, este promovarea lecturii. În acest număr al „Revistei literare”, prezentăm o cronică a evenimentelor culturale care s-au desfășurat la Chișinău în 13-15 februarie a.c. în cadrul Zilei Naționale a Lecturii. Cronică este însoțită de câteva grupaje de versuri, recitate de poeții invitați la eveniment (scriitori din Țară care nu au nevoie de niciun fel de publicitate) și de un chestionar consacrat lecturii, la care răspund șaisprezece scriitori basarabeni importanți. Asemenea inițiative și dezbateri ar putea reseta nu numai modul în care cititorii de rând percep cartea și scriitorii de azi, ci și atitudinea multor colegi care se transformă, de la o bucată de vreme, din creatori de text în negustori de imagine.

LUMEA, ÎN TRE PARANOIA ȘI METANOIA (VI)

de TEO CHIRIAC

XIII

A trecut mai bine de un an de zile și nopți de la începutul războiului din Ucraina. Perioadă în care mașina de război a Rusiei, cu sălbăticia ei plină de sadism, a continuat să distrugă orașe și sate ucrainene, să ucidă bărbați, femei și copii, să tortureze trupuri și suflete inocente, această cruzime fantasmagorică, ireală devenind, iată, o parte inseparabilă a realității cotidiene.

Este incredibil cum lumea se deprinde, treptat, cu sunetele de alarmă, cu exploziile dronelor și rachetelor, cu orașele-fantomă, cu moartea omniprezentă. Probabil, e la fel cum te-ai obișnui, încetul cu încetul, cu nebunia unui regim totalitar, cu sclavia, cu lanțurile la mâini și la picioare, cu înșelăciunile propagandei șovine, care difuzează nonstop violența, ura și disprețul, alimentând continuu acest dezastru militar, economic și informațional.

Desigur, cauți și tu să te obișnuiești cu perpetua „stare de șoc”, respectiv, cu afecțiunile patologice, numite *agrafie* și *afazie*, survenite în prima zi de război, odată cu primele atrocități comise de invadatori. Atunci ai simțit primele tulburări mintale și de limbaj, de care suferi până în prezent, gândirea ta devenind tot mai confuză, iar comunicarea – cu tine însuți și cu lumea din jur – mereu imperfectă. Totodată recunoști că, într-adevăr, suferința ta (mușenia și imposibilitatea de a te exprima în scris) e îngrozitoare, dar nu și mortală – cel puțin, deocamdată. Asta în raport cu suferințele semenilor tăi din țara vecină, terorizați permanent de pericolul morții, mulți dintre ei rămași fără casă și masă, fără părinți, fără copii. E firesc sa te întrebi dacă suferința ta, suportabilă, nu compromite cumva suferințele lor, insuportabile.

Încercările de a te acomoda la „starea de șoc” au eșuat în momentul când pe rețelele sociale au apărut imaginile video care te-au îngrozit literalmente. Sunt imaginile cu soldatul ucrainean, neînarmat, cu o privire blândă, care este împușcat imediat după ce a rostit cuvintele „Glorie Ucrainei”. Bărbatul e ciuruit de gloanțele trase de un soldat rus, care nu apare în imagine. Pe final i se aude vocea spunând „Mori, javră” în limba rusă.

Această crimă, fratricidă, care se repetă ori de câte ori privești acele imagini, amintește de prima crimă din istoria omenirii, înregistrată de textul biblic, de uciderea lui Abel de către Cain, fratele său răzbunător. O crimă oribilă care marchează începutul bătăliei cu Răul și care continuă până în

prezent. Or, așa cum observa și Jordan B. Peterson, unul dintre marii gânditori ai momentului, „în povestea lui Cain și Abel regăsim cele două elemente ale psihismului uman – unul este elevat și tinde spre Bine, iar celălalt tinde spre lumea de jos a Iadului”. „Abel îl poate mulțumi pe Dumnezeu – ceea ce nu este o performanță ușoară –, dar el nu poate să țină piept răului omenesc”, susține psihologul canadian, apoi trage concluzii: „Omenirea a avut nevoie de mii de ani până să găsească o soluție la această problemă a răului. Vedem că această temă re apare, într-o formă culminantă, în povestea lui Hristos și a tentațiilor din partea Satanei. Doar că, de data aceasta, scenariul este mult mai complex, iar eroul iese câștigător”.

Citești aceste rânduri și te întrebi dacă scenariul n-a fost modificat, între timp, și dacă eroul va mai ieși câștigător.

XIV

De la vechile povești, cu eroi mai mult sau mai puțin imaginari, revii la realitatea contemporană, la ziua de astăzi. Ce constată este faptul că, spre deosebire de biblicul Mesia, care a ajuns în

pustiu, unde a rezistat ispitelor Diavolului, falsul Mesia, acest lider arhetipal al lumii contemporane, n-a rezistat. Nici n-avea cum, întrucât orgoliul, mândria și setea de putere l-au înnebunit.

Or se știe că, atunci când vrea să te cucerească, Diavolul puterii e absolut fascinant: el te orbește cu averile lui fabuloase, te seduce cu frumusețile lui irezistibile, te cucerește cu mintea lui scilpitoare. Și nu realizezi că aparențele pot să înșele. În plus, atunci când vrea să-ți câștige încrederea, Diavolul e mai catolic decât Papa de la Roma și mai ortodox decât Chiril de la Moscova.

Supărat ca a fost scos din cercul „supraoamenilor”, că a pierdut la jocul de noroc al marilor puteri și nu va domina civilizația occidentală, falsul Mesia a hotărât să se răzbune, să ducă lumea întreagă la pierzanie, începând răfuiala cu țara vecină, Ucraina. Astfel, el e asemeni lui Lucifer, cel care, dintr-un egoism feroce, a dorit să sursce pe cel mai înalt tron ceresc și care, devenind însuși Diavolul, va fi aruncat în *lacul de foc și de pucioasă*.

Prin discursurile sale viclene, amăgitoare, falsul Mesia nu face decât să răstălmăcească adevărul, să-l falsifice. El e ferm convins că „marele avantaj al

Rusiei în raport cu alte țări e faptul că ea este condusă nemijlocit de Dumnezeu”. Și asta în timp ce credința imperială pare să fi fost lovită de demonism. (De fapt, și Diavolul crede că există Dumnezeu!). De aici afirmația emfatică privind unicitatea, măreția și sfințenia țării sale. La fel și afirmațiile fataliste de tipul: „Cetățeanul rus e gata oricând să-și sacrifice viața pentru un scop măreț, pentru adevărul suprem. Suntem o mare țară, fiindcă avem o mare misiune”. Afirmațiile false ale falsului Mesia sunt preluate imediat și difuzate de propaganda imperială, care trâmbițează: „Noi luptăm de partea Binelui, noi luptăm contra Satanei”.

XV

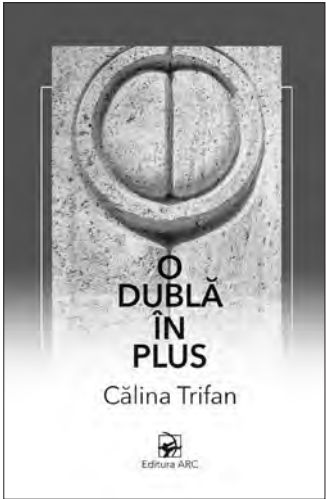
Pentru falsul Mesia (alias: cekistul, paranoicul, „supraomul”) nu există morală atunci când vrea să realizeze un scop suprem. În mintea-i de om nebun, un asemenea „scop suprem” e, spre exemplu, salvarea Europei de necredință și satanism. În realitate, scopul urmărit este același dintotdeauna – cucerirea și anexarea, prin violență și cruzime, a unor teritorii străine...

Este semnificativ faptul că ucigașii și sinucigașii din romanele lui Fiodor Dostoievski (Ivan din *Frații Karamazov*, Stavroghin din *Demonii*, Raskolnikov din *Crimă și pedeapsă*) încearcă să-l cunoască pe Hristos doar prin căderea în păcat, prin săvârșirea unor crime abominabile. După care să vină în fața altarului, pentru a se mărturisi, a se pocăi și a cere iertare de la Cel de Sus.

De altfel, starea în care se află Rusia de astăzi este asemănătoare cu starea personajului din *Crimă și pedeapsă*. Așa cum Raskolnikov a omorât-o (într-un mod absolut barbar: cu toporul!) pe cămătăreasa Aliona Ivanovna și pe sora ei, Lisaveta, falsul Mesia are ca scop să răpună popoare și națiuni întregi. Iar Sonia, femeia care îl iubește pe ucigaș, întruchipează Biserica ortodoxă rusă, care binecuvântează crimele săvârșite de falsul Mesia și hoardele sale, oferindu-le șansa de a-și ispăși vina.

Timp de secole, mânăta de „scopuri înalte”, însuflețită de „idei mărețe”, Rusia imperială a adus și continuă să aducă drept jertfă milioane de vieți omenești. Va primi oare Dumnezeu această jertfă sau își va întoarce fața de la ea?

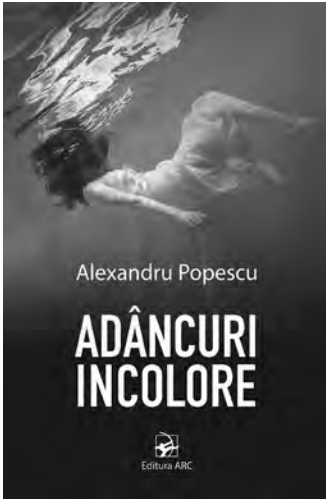
EDITURA ARC | NOI APARIȚII

CĂLINA TRIFAN
O DUBLĂ ÎN PLUS
(POEZIE)

„Sinonimă cu poezia, Călina Trifan își transcrie permanent viața, sentimentele și gândurile în metafore și rânduri inspirate, pline de candoare, fior poetic și neliniște existențială.”

Leo BORDEIANU

ALEXANDRU POPESCU
ADÂNCURI INCOLORE
(ROMAN)

„Alexandru Popescu revine în forță cu un nou roman, intitulat metaforic «Adâncuri incolore». Proza e inspirată de realitățile basarabene de azi, societatea moldovenească ezitând la o răscruce a istoriei, urmând să aleagă între Est și Vest.”

Eugen LUNGU

VA URMA

UȘI ÎN ASFINTIT

FASCINANTA LUME A BIOIMPRIMANTELOR ȘI HAOSUL DIN NOI (II)

de NICHITA DANILOV

Nu-mi dau seama câți mai știu de linotipuri. Eu însă le cunosc de pe vremea când lucram corector cu jumătate de normă la „Convorbiri literare” (cealaltă jumătate o ocupa poetul Emil Brumaru). Noi aveam datoria de a duce paginile cu corecturile făcute la tipografie și a aduce de acolo pagini corectate de linotipisti. Lucram cot la cot cu zețarii într-un mediu toxic, cu mult plumb. Eram intoxicați cu substanțe ce emanau elemente radioactive, din pricina cărora aveam mereu depresii și halucinații. Neuronii noștri fuseseră afectați. Trebuia să bem mult lapte și să luăm pastile de iod. Noi însă ne mulțumeam să bem cafea și, bineînțeles, votcă, așezați pe lădițe, pe ciment sau pe imensele suluri de hârtie tipografică, alături de linotipisti. Nimeni nu ne-a atenționat că munca noastră e periculoasă. Eram încadrați la categoria fără risc. Ar fi trebuit, conform legislației în vigoare, să beneficiem de aceleași drepturi ca și tipografi și să ieșim la pensie ceva mai devreme. În loc să câștigăm vechime, noi am pierdut. Căci am fost încadrați doar cu o jumătate de normă, astfel că în loc de șapte ani, cât am lucrat acolo, în cărțile noastre de muncă au fost trecuți doar trei și jumătate. Cât despre salariu, ce să mai vorbim. Salariile noastre erau și ele reduse la jumătate.

Dar să nu ne pierdem în amănunte și să revenim la subiectul de la care am plecat. La imprimante și producerea de țesuturi și organe.

Față de imprimantele de acum, linotipurile arătau ca niște animale preistorice ce emanau în preajmă vapori pestilențiali de zinc și plumb.

În astfel de mediu ne-am petrecut cei mai frumoși ani din tinerețea noastră.

Trebuie să subliniem faptul că producția de organe imprimate se află abia la începuturile ei, în ceea ce privește obținerea de carne artificială, aici rezultatele sunt de-a dreptul spectaculoase, ca, de altfel, și implicațiile etice, morale și sociale legate de acest proces.

Singura problemă care a mai rămas de rezolvat pentru a trece la producția de serie sunt costurile. În prezent, costul cărnii imprimate în laborator e destul de pipărat. În curând însă, odată cu lărgirea cererii și trecerea la producția de masă, lucrurile se vor schimba profund.

Carnea artificială, creată în laborator, poate fi obținută, după cum am spus, nu din celule stem, ci din țesuturi. E suficient să ți se prevaleze un centimetru pătrat de

epidermă – unii zic că în locul epidermei pot fi folosite firele de păr sau bucățelele de unghii sau picăturile de sânge – sau poate chiar mai puțin, pentru ca să obții un țesut viu cu amprenta ta. Desigur, pentru a fi comestibil, micul eșantion preluat din tine va fi altoit cu un alt țesut preluat de la un porc, de la o vacă sau de la vreo pasăre măiastră. Ajuns în acest stadiu, oarecum incipient, industria cărnii sintetice deschide posibilități nebănuite. În sensul că se pot face permutări și combinații din cele mai diverse, preluând probe atât de la om, cât și de la animale sau chiar de la plante. Bucătăria viitorului va fi fastuoasă. La fel se va întâmpla și cu industria ospitalieră.

De pildă, te vei putea duce la restaurant și comanda o porție de friptură cu amprenta Brad Pitt sau Angelina Jolie. Sau Brad Pitt și Angelina Jolie aflați într-un amestec inefabil. Desigur că amprenta lui Brad Pitt se va suprapune peste un țesut succulent de vacă olandeză sau va fi produs nu din carne de vită, ci dintr-un țesut de crocodil sau de insectă. Vă dați seama: stai frumos la masă într-un local select, bei șampanie, ascuți orchestra în surdina, și-l savurezi pe Brad Pitt. Sau pe frumoasa Angelina. Eventual, în timp ce mânuiești tacămurile, te uiți și la un film care-i are ca protagoniști. Sau, ca să nu fie masa prea monotonă și să creezi un contrast, te uiți la un film cu Charles Chaplin, la *Luminile orașului* sau la *Goana după aur*, unde apare o scenă de canibalism, plină de umor amar, în care Charlot savurează niște șireturi de ghetă în loc de macaroane, visând cum comeseanul lui bărbos se transformă în cocos.

Desigur, pentru a-l savura pe Brad Pitt la un local va trebui să scoți ceva bani din portofel. Carnea Brad Pitt va exista pe piață, dar la un preț la care doar cei foarte bogați vor putea avea acces. Dar nu vă fie teamă, vor exista și tombole și, dacă nu veți avea suficient capital ca să-l devorați pe Brad Pitt, poate veți avea norocul să câștigați la tombolă o cină romantică la un restaurant de lux, unde vi se va servi o fleică marca Brad Pitt, plutind în sosul Angelina Jolie sau, de ce nu, Julia Roberts.

Căi nebănuite de răzbunare se deschid și în lumea literară. Un scriitor nemulțumit, să zicem, de un critic literar va putea degusta din carnea criticului, combinând-o cu cea de turturică asortată cu pilaf de orez sau cu o lingură de iahnie de fasole, produse tot pe bioimprimantă.

Marile vedete vor scoate o groază de bani din toată nebunia asta.

Dar în afară de vedete, oricine poate deveni protagonist. De pildă, ai o vecină

care ți-a căzut tronc, în loc s-o curtezi, aducându-i în fiecare dimineață flori proaspete la ușă, însoțite de un bilețel de amor, sau s-o claxonezi din mașină, trecând de la romantism la fandoseală adolescentină, faci rost de un fir de păr, apoi îți prepari singur la imprimantă o bucată de carne pentru grătar cu amprenta doamnei, după care pornești televizorul, deschizi o sticlă de vin și îți spui, zâmbind pe sub mustață, că, iată, n-a trebuit să-mi bat prea mult capul ca să-i vin de hac.

Gândiți-vă și la o altă secvență, în care doi îndrăgostiți se devorează între ei, ospătându-se unul din carnea celuilalt. Bineînțeles, nu pot lipsi aici acordurile de pian, sticlele desfundate de șampanie și dopurile fumegânde ce sar până-n tavan.

Tot pentru amuzament, poți face o combinație apetisantă între țesutul sustras de la vecină sau Brad Pitt, combinându-l cu un eșantion preluat de la un pechinez sau un pitbull terrier. Sau de la un țesut extras de la o pisică. Dacă vei dori ca pe farfuria ta fleica, atunci când o mănânci, să mârâie sau să latre, ea va mârâi și va lătra. Dacă vei dori să miaune, va mieuna.

Bioimprimanta îți poate oferi ocazia să plătești polițele unor prieteni, rude, colegi de serviciu sau simple cunoștințe care te-au călcat pe bombeu, făcându-te să te simți nu tocmai în largul tău. Le reproduci eșantioanele extrase din țesuturi la bioimprimantă și îi pui apoi la rotisor.

Lucrurile însă nu se opresc aici. Unii cercetători, luați de val, au mers mult mai departe, depășind limitele posibilului și chiar ale imposibilului.

Legat de carnea artificială, se pune însă o problemă de ordin moral. Proliferarea cărnii pe bază de țesuturi umane, chiar dacă acestea poartă amprenta marilor vedete, poate trezi în noi instinctul canibalic.

Consumând o astfel de carne, redevenim, la nivel mental, antropofagi. Luând în calcul această ipoteză, unii specialiști și-au potolit entuziasmul inițial față de o astfel de industrie, devenind destul de prudenți. Alții însă merg cu cercetările mult mai departe, încercând să suplinească hrana propriu-zisă prin stimularea unor centri nervoși care să creeze iluzia sațietății.

În fond, am putea să ne asigurăm hrana prin intermediul unor stimuli. Să ne hrănim cu un fel de holograme, cu iluzii optice create în creier.

În *Dicționarul imposibilului*, Didier van Cauwelaert afirmă că există și miracole

tehnice, avansând ideea că înșiși specialiștii de la Vatican se folosesc de diferite tehnici magice pentru a produce materiale și miracole în serie.

Plecând de la nunta din Cana sau de la miracolul înmulțirii pâinilor și peștilor, autorul se oprește la un eveniment insolit ce s-a produs în Spania, pe 29 ianuarie 1929, la Casa Sfântului Iosif de Olivenza, o instituție caritabilă, în care aproximativ cinzeci de copii din familii sărace primeau gratuit hrană. Din pricina retragerii unui furnizor, la bucătăria lăcașului nu s-a găsit decât o cantitate de 750 de grame de orez. Bucătăreasa nu-și pierde însă cumpătul, ci, invocând numele unui făcător de minuni al locului, mort de câteva veacuri, pune orezul la fiert. Orezul fierbe umplând toată oala, iar când bucătăreasa deșartă conținutul constată că de pe fundul oalei continuă să izvorască orez crud, care fierbe treptat și umple iarăși conținutul oalei. Mirajul durează două ore neîntrerupte, în fața zecilor de martori strânși la bucătărie ca la balamuc. „Șaizeci de copii au fost hrăniți în ziua aceea – spune autorul –, plus o sută de adulți din localitate. Pe la orele 17, când toată lumea e sătulă, preotul, care nu părăsise nicio clipă bucătăria, strigă aragazului: Stop. Și imediat, ne asigură martorii, pe fundul primei oale au încetat să mai apară alte boabe de orez.” O comisie papală formată din specialiști în domeniul cerealelor, al trucajelor și iluzionismului a analizat fenomenul, ajungând la concluzia că nu a avut loc niciun fel de înșelătorie și că a fost, într-adevăr, un miracol. Drept care făcătorul de minuni invocat de femeie a fost canonizat, ce-i drept mai târziu, în 1975, de Sfântul Scaun.

Miracolele acestea ale înmulțirii hranei își vor pierde, încetul cu încetul, câte ceva din aura lor de mister, devenind fapte banale.

Într-un viitor ce bate la ușă, imprimatele ne vor înmulți hrana, producând-o aproape din nimic. Poate că iluzia va fi hrana noastră cea de toate zilele. Ne vom hrăni doar cu magie. Cu lumina și cu bezna ce izvorăsc din noi. Mergând pe această cale, vom ajunge să trăim asemenea îngerilor ce stau în preajma Creatorului, hrănindu-se cu razele de lumină siderală ce izvorăsc neîncetat de pe chipul lui. Sau poate, de ce nu, o să ne hrănim cu întunericul, cu bezna primordială din care se adapă cetele de demoni ce se învârt în jurul imaginii lui Lucifer.

ZIUA NAȚIONALĂ A LECTURII

13 FEBRUARIE-15 FEBRUARIE 2023

CRONICA EVENIMENTELOR

Scriitorul se mântuie (doar) prin cititorii săi, dacă-i are (prietenii, rudele și familia nu se contabilizează aici), altfel existența lui ca scriitor e pură vanitate! Ziua Lecturii, evocând procesul (nu subiectul), solicită acțiune, nu contabilizarea actorilor lecturii. Un cărturar de al nostru (domnitor-cărturar, fenomen rar!) ne bate obrazul că nu ne-am prea trage la carte; un alt cărturar (decapitat de tatăl – agramat! – al primului) afirma că cetitul cărților e dulce zăbavă. Cine are dreptate? Ambii. Cartea e obiect personal, nu avuție națională. E favoare, nu o povară. La ce mai cunoști alfabetul, dacă nu citești? Sărăcia nu explică și nu justifică lenea necititului, totul e pe invers: o lume imperfectă își poate ameliora starea doar dacă e tratată cu literatură.

Cu o prezență regală (Ion Pop, Ana Blandiana, Ion Mureșan, Simona Popescu, Alexandru Cistelean, Ion Bogdan Lefter, Adrian Popescu, Lucian Vasiliu, Valeriu Stancu, Nicolae Leahu, Emilian Galaicu-Păun, Alexandru Burlacu, Arcadie Suceveanu, Teo Chiriac, Leo Butnaru ș.a.), masa rotundă a „Revistei literare” se întreba Cum se citește poezia contemporană? Cu o virgulă (posibilă) după primul cuvânt, problema există și ea poate porni chiar de la protagonistul acestei zile, poetul Grigore Vieru, născut pe 14 februarie. Se

citește, azi, poezia lui Vieru și a generației sale? Întrebarea nu e lipsită de o doză de pragmatism critic: în Basarabia toți scriu poezii, dar cititorul caută proză, cel mai adesea, străină. Îi citește cineva pe poeții români, inclusiv, basarabeni, cu excepția criticilor, profesorilor, elevilor și studenților filologi? Am aplaudat gestul lui Ion Mureșan care, la Universitatea de Stat, a spus, înainte de a-și începe recitalul (poemele le veți regăsi în acest număr al revistei), că dăruiește volumul său *Izgonirea din poezie*, editat la Știința, cui va recita o poezie de Grigore Vieru. S-a găsit declamatorul! Era o profesoară. Deci se citește!

Dar Programul lecturilor a început, ziceam, la Uniunea Scriitorilor, cu masa rotundă a „Revistei literare”, moderată de Lucia Țurcanu: „Noi paradigme poetice. Cum se citește poezia contemporană?” Două probleme. Prima vizează direct antologia lui Ion Pop editată la Știința, *Poezia română de după 1945*, luată ca pretext: cu ce paradigme poetice s-a îmbogățit poezia românească de după război, în raport cu ce a avut în interbelic? A doua ține de interpretare: odată cu paradigmele se schimbă oare și instrumentarul critic și interpretativ al poeziei? Azi, noi ce instrumente de lectură folosim pentru a citi un alt fel de poezie decât cea din secolul

al XIX-lea și din interbelic? Și, implicit: avem o altă poezie? Care este ea, cea înnoită categoric și imposibilă în interbelic? Onirismul sibienilor? Neomodernismul lui Sorescu-Stănescu? Manierismul lui Foarță și Brumaru? Postmodernismul lui Cărtărescu? Noul antropomorfism al lui Mușina? Poezia în 3D a lui Galaicu-Păun? Sonetul vidat de cuvinte al lui Crudu? Simona Popescu a numit patru autori de paradigme noi, în viziunea ei: Leonid Dimov, Nichita Stănescu, Mircea Ivănescu, Șerban Foarță. Mi-ar fi plăcut ca fiecare să citească poezia noastră postbelică (și) din această perspectivă: câte paradigme cu adevărat noi propune ea? Or, dacă poezia seamănă cu modelele vechi, care-i rațiunea efortului? Apropo, revoluția „contemporană” începea pașnic, printr-un poem al lui Nicolae Popa, din cartea de debut (1983), în care el cere marelui actor, care îl juca pe Eminescu... să mai joace și pe neofiți: „Să-l așteptăm, fluturând un buchet,/ în dosul teatrului pe Cupcea, sub castani/ să-și spele masca la un robinet,/ apoi să ne recite din contemporani”.

Prima ediție a Zilei Naționale a Lecturii la Chișinău a fost marcată de lansarea antologiei lui Ion Pop *Poezia românească după 1945*, Editura Știința. Lansarea (anticipată de masa rotundă de la Uniunea Scriitorilor) s-a produs la Universitatea de

Stat. A urmat colocviul de la Universitatea „Ion Creangă”: „Istoria și geografia literaturii române contemporane: schimbări de paradigmă; spațiul poeziei române contemporane”. Ziua Lecturii s-a transformat în zilele lecturii, urmând întâlniri ale poezilor și criticilor din România și Republica Moldova, prezenți la eveniment, cu elevii liceelor „Spiru Haret”, „Aristotel”, „Da Vinci”...

Evenimentului, oricât de amplu, somptuos, spectaculos pe alocuri, plin de spirit, solemn și înălțător, îi prefer procesul. Aici asta ar însemna convertirea Zilei lecturii în lecturile zilnice.

Mircea V. CIOBANU

CREDITE FOTOGRAFICE (P. 6-11): ROMEO ȘVET

Masa rotundă a „Revistei literare”: „Noi paradigme poetice. Cum se citește poezia contemporană?” În imagine, de la stânga la dreapta: Al. Cistelean, Nicolae Spătaru, Leo Butnaru, Ion Bogdan-Lefter, Simona Popescu, Lucian Vasiliu, Nicolae Leahu, Mircea V. Ciobanu, Lucia Țurcanu, Teo Chiriac și Gheorghe Prini

Criticul literar Ion Pop împarte autografe după lansarea antologiei sale „Poezia românească după 1945” (Editura Știința, 2022-2023, în 4 volume)

Masa rotundă a „Revistei literare”: „Noi paradigme poetice. Cum se citește poezia contemporană?” În imagine, de la stânga la dreapta: Ion Mureșan, Arcadie Suceveanu, Ion Hadârcă, Val Butnaru

(13 februarie, Casa Scriitorilor, Chișinău)

Criticul literar Ion Bogdan-Lefter vorbește la lansarea antologiei lui Ion Pop „Poezia românească după 1945”

(14 februarie, Sala de Conferințe a Universității de Stat din RM)

POEȚI ÎN RECITAL

ANA BLANDIANA

IMAGINI

Încet-încet peste imaginea mării se suprapune
Propriul meu cap, ținut cu grijă în mâini,
Dincolo de care valurile vin de departe,
Obsedate de perfecțiune,
Împinse de propria lor moarte
Repetată mereu.

Încet-încet li se șterge imaginea de pe fereastră,
Doar capul meu greu,
Ținut cu grijă în mâini,
Rămâne desenat
Mai întâi peste seara albastră,
Apoi peste încăpățânarea lui Dumnezeu.

AȘA CUM MATERIA

Așa cum materia
în imaginația savanților se sfarmă
în particule tot mai mici,
tot mai imposibil de văzut,
nu doar invizibile, ci poate chiar inexistente –
înțeleșurile,
construite din propoziții și fraze, se destramă,
se rup în cuvinte, apoi în silabe,
apoi în fragmente tot mai mici de sens,
mărunțite, măcinate,
pisate-n mojarul esenței,
până când nu mai rămâne nicio bănuială de noimă.
Doar taina.

ÎNAINTE ȘI DUPĂ

Sub ochii mei, de când mă știu,
Timpul nu e în stare sa se hotărăscă
În ce direcție va curge –
Se rostogolește când înainte, când înapoi
Spre un capăt sau altul,
La fel de necunoscute amândouă,
La fel de imposibil de imaginat:
Două tuneluri bransate la viață,
Înainte de început
Și după sfârșit,
Fără să știu dacă sfârșitul și începutul
Sunt legate pe cealaltă parte între ele.

URSOAICA NEBUNĂ

Cercul făcut în pădure de pașii ursoaicei nebune,
care, de când au adus-o,
se-nvârte ore în șir pe dimensiunile cuștii

din care-i dăduseră drumul,
pentru că nu e în stare să creadă
că închisoarea nu mai există.
Ea vede copacii din jur,
dar crede că-s gratii,
și nu ridică ochii spre cer
pentru că știe că acolo-i tavanul,
încât pentru ea libertatea
nu-i decât trauma drumului
spre locul în care nu-i mai dă nimeni mâncare.

FIOR

Între frumusețe și timp
raportul e invers.
Pe când o contemplan
floarea își pierde petalele.
E tot ce se vede din înfruntarea
între cele două mistere,
plus un fior,
care nici el nu poate fi definit.

LUCIAN VASILIU

SCRISOARE MEDICALĂ

In honorem
Prof. dr. Grigore Tinică

Din ce în ce mai mulți pacienți
pe cap de locuitor,
Magistre Hippocrate din Cos!

În sala de așteptare a etajului 5,
toți ne gândim, în chipuri diferite
la un final.
Purtăm măști aparent identice,
albe sau mov
bine făcute sau contrafăcute
pliate sau boțite
maculate sau imaculate
pe nas, sub nas, sub bărbie
expresive, inexpresive
expuse pe fețe dodoloațe sau de dive
purtate de foști deținuți politic
sau de neomarxiști,
de generali în rezervă
sau de soldați
evadați
de pe frontul nord-estic

Corectitudine politică și/ sau medicală?

Sunt afișate pe hol codurile echipamentelor,
pentru a putea distinge corect

medicul de personalul auxiliar,
asistentele de departamentul tehnic,
blocul operator de laboratorul cateterism.
Din când în când, unde de șoc,
de cu-tremure!

Unul tușește, cineva e cufundat
în lectura telefonului mobil.
Unul murmură, altul schimbă
picior peste picior.
Pe o etajeră: *Psalmii lui David*

Aflu cuvinte noi.
Educație permanentă. Vocabular:
stenoză subglotică, pilorică, mitrală,
aortică, pulmonară, carotidiană

Ce fel de vindecare așteptăm,
zeule Esculap?
Ce fel de moarte ne pândește,
elladicește?

Zi obișnuită, în sala de așteptare
între etaje cu înalt grad de seismicitate,
cu liftul ca o venă prin care circulă
tramvaie, baloane meteo, biciclete, microbuze,
vapoare, târgi, avioane, calești,
elicoptere, troleibuze, obuze,
terești și extraterestre.
Pe fereastră, o albă columbă
desenează, dansând
chipul fragmentat al zilei de mâine

O, solemnă odihnă în țipăt,
cum zis-a Fiul de Preot!

CÂINII ACARULUI PĂUN

Latră
doar când trenul oprește.
Se gudură. Primesc oaspeți
cât timp se schimbă locomotiva.
Suntem la Tecuci
sau la Capătul Lumii?

Așteaptă să cadă
luna de pe cer.
Dulăii cred că e comestibilă.
Bună ar fi o halcă
într-o haltă gastronomică,
animată de lătratul lor confesiv

Adoră bucătăria romană.
Le ofer preparate italienești,
feliuțe de pâine uscată
cu sos de măsline
ca în parohia
Sfântului Francisc de Assisi

Brusc
mă latră maidanezul
cu bărbuță bizantină.
E tandru. Mă știe de când?
Seamănă cu portretul
poetului logofăt Conachi

Noaptea umblă desculță
prin cancelarii domnești,
să nu trezească
semnele de carte din arhive

Maci uniونيști
înfloresc
pe ambele maluri
ale Căii Ferate Lactee

SIMONA POPESCU

OMMATEUM

Somnoroase păsărele
pe la cuihuri se adună
peste bune peste rele
trece lună.

Tu în cuibul minții tale îți faci loc.
Vise doar pe om îl cearcă
corpuri noi –
și cu voci de ventriloc.
E el însuși/ nu-i el, parcă.
Joc obscur, impersonal
fără timp – imaterial.

Noapte bună
peste om, peste păcate
ale zilei duse-s toate
în a minții mătrăgună.

Nu te speria! Sub pleoape
totul e butaforie
rătăcire pe sub ape
și coșmar și feerie.

Trape, caleidoscoape.
Și ce ochi le vede toate?
Ommateum.
Vântul prin frunzar, Te Deum.

Și nu-i viața toată-un vis?
Iar tu umbră colorată
în teatrul lumii închis?
Praf și pulbere sau poate o mandală de nisip
and our little life/ is rounded with a sleep.

Somnoroase păsărele
plutitoare lebădă
flori frumoase, adormite
codru negru, împânzit de licurici
rămurele și izvoare
lucruri mici, lucruri mici
aduceți seninătate
de e zi sau de e noapte.
Și aicea, la sfârșit,
cântă Thom și pentru mine (dar șoptit):
I jumped in the river and what did I see?
Black-eyed angels swam with me [...]
All my past and futures

EFORT DE INTEGRARE

O însumare de harfe resfirate...
de sunete – pian, alămuri, electrice chitare,
voci, sintetizatoare
și chiar tăcere (ca la John Cage).

Mergem spre contingent
joc multiplu de-aparențe care

nesfârșite adâncuri cheamă.
Ci vezi detalii scânteind în panoramă?

Scânteiere în egrete
și efort de integrare
sublimări de lumi concrete
în cerc ceasuri verticale.

HOUSE OF LEAVES

Îl știam și eu pe-acel poștaş
cu nume de cal – Facteur Cheval
de și-a construit propriul Palat (Ideal).

Cu tot ce-am strâns Palat nu-mi fac
mi-ajunge și-o căsuță.
Dar s-o descriu ușor nu e
mi-ar trebui cuvinte sute
că-s mult mai multe
înăuntru decât se vede dinafară
sunt camere virtuale, -ascunse
ca-n House of Leaves (un roman)
zeci de odăi
și scări în sus, în jos
(sunt tot atâtea căi)
precum în planșele acelui desenator faimos.
Și ar mai fi și caprifoi
deasupra casei cea de Foi.

Și-ndepărtare e Turn Babel.
Mă uit la el printr-o lunetă
– la Forța-aceea centripetă
ce cheamă lucruri fel de fel.

CUM CĂ NU EXISTĂ SINGURĂTATEA

Tu spuneai că nu există singurătatea.
Și eu cred la fel.
Îți faci teatrul tău interior
singur într-o cameră
care se umple în timp ce pe gânduri căzut
privești pe fereastră afară
prezentul dizolvat în trecut.
(Sau invers.)
Acțiunea viitorului anterior
trecutului viitor
reasamblate în
prezentul înconjurător.

Fapte și întâmplări și gesturi
amintiri vagi dintr-o carte
care e doar pretext
pentru Posibil
pentru ce va fi fost
– mereu reșezat.

Și cartea aia din copilărie...
Poate că de-acolo începe să se scrie
„le livre interieur” (cum zicea acel prozator francez
drag mie și ție).
Dar tu ziceai: „și dacă vreodată
mi-aș aminti serios de cartea aceea aş spune
că ți-a după ajutor”.
(De fapt, orice carte adevărată ți-a după ajutor.)
Ar mai fi și acea Scară
pe care urcă sau coboară
o pisică
martor felin, când fast, când nefast
care duce gândurile din puțin
spre camera de deasupra
(despre care doar se pomenește în treacăt)
spre Vast.

DĂRUITĂ MIE DE ULLEG MUAN (EPISODUL VI)

Lumina începea de la voci
– Rotciv Ulleg și Aigyl.
Duc pietricele de la unul la altul
dintr-o țară în alta.
Iar printre ierburi mici,

pe lângă pietrele tombale, se-ascund
și... nasturi. E unul de cristal.
DISTANȚELE MI SE PĂREAU NOSTALGICE.
În sobă cuvintele trosnesc ușor.

Cuvintele trosnesc ușor
în micul – de hârtie – athanor.

(Poemele din acest grupaj, parte dintr-o carte în
pregătire, stabilesc dialoguri intertextuale cu
Eminescu, Ion Barbu, Leonid Dimov,
Mircea Ivănescu și Gellu Naum.)

ADRIAN POPESCU

PRESIMȚIREA PRIMĂVERII

Încă puțin și cerul se va limpezi
încă puțin și frigul va conțeni
încă puțin și ne vom plimba prin pădure
încă puțin și adevărul va fi recunoscut
drept egal cu frumusețea.

Încă puțin și copiii vor crește mari
încă puțin și mâinile mele roșii se vor albi
încă puțin și vița-de-vie va scoate lăstari.

Încă puțin și sloiurile vor aluneca pe Dunăre
încă puțin și prietenii duși se vor întoarce
din călătoriile lor de dincolo de Cercul polar.

Încă puțin, îmi șoptesc răbdătoarele Parce.

LECTURĂ NOCTURNĂ

Beau ceai fierbinte dintr-o cană de tablă
toți ai casei dorm. Am rămas singur. Scriu.
Nicio pasăre nu se aude fâlfâind în pădure
roua e încă în somnul plantelor argintie
fătul în pântecul mamei care tresare
semințele sub pământul înghețat bocnă.

Brusc niște ace de pin îmi intră în ochi
Cana de ceai mi se varsă pe genunchi
aud comenzi să pornim mai departe
dar cineva a luat-o înapoi singur printre
nămeți. I se văd urmele pe zăpadă apoi
brusc se întrerup, tubul căzut fumegă.

Un poet e mai mult decât un om care
scrie versuri fie și pe scoarța copacilor.

Gerul a înghețat picioarele căprioarelor
la marginea pădurii. Cu lacrimile țurțuri.

Asemeni lor simt că plânsul poate fi o sabie strălucitoare pe care cineva cu brațele mult mai puternice decât ale mele, nevăzut, deasupra, o rotește.

SEPIA

Venisem de la școală cu ghiozdanul burdușit de cărți și alături călimara și *priveam uimit cum un băiat* lapida furios o pisică înnebunită de spaimă fugind printre dărâmăturile unei case. Erau anii când se înălța blocul de la Croco din viitoarea Piață zisă a Păcii ultima piatră i-a provocat un val gros de sânge negru. A tors o spumă roz și *s-a resemnat*. Apoi n-a mai mișcat.

Eram prea mărunț pentru a-l pedepsi pe ucigaș dar am *deșurubat călimara și i-am aruncat cerneala* albastră direct în față. Am fugit înotând prin mulțime de la locul faptei.

GINESTRE

Amețit de versurile lui Leopardi le-am căutat pe înșoritele pante am luat-o pieptiș spre tufișurile aspre. Amfiteatrul, *șopârlele* și macii, rozmarinul rămăseseră mult în urma mea. Urcasem. Aveau petalele de un galben profund și umed ce aminteau rochiile frumoaselor pe care cruciații le iubeau *fără să le fi* văzut cum arată, provocând totuși fervori nebunești reale le omagiau numele la giostre la turniruri la serbări florentine. N-a urmat sfatul înțelept de a le uita. Le-am bandajat atent rădăcinile în folii și le-am trecut mai multe vămi. Le iubisem și eu înainte de a le întâlni ca un truver, Jaufre Rudel, bietul, pe prințesa necunoscută din Tripoli.

LA LICEUL „SPIRU HARET”

1. La un liceu din urbea cu parcul plin de clasici care au vegheat *revolta fondului nostru* latin,

citim în clasă versuri unor adolescenți înalți, unor adolescente sfioase.

Ei sunt dintre aceia care s-au obișnuit să deschidă oriunde, mereu, câte o carte în troleibuzele colorate ale Chișinăului, sau alteori pe o pătură veche sub mărul din grădina bunicilor, ori pe o plajă la mare.

Și simți că o solidaritate secretă îi unește. Și speri că astfel vor suferi mai puțin, și că sfaturile Profesoarei lor de lectură Mariana J. nu le vor uita.

Înțelepciunea din paginile cărților o vor găsi, sunt sigur, și pe buzele unor oameni care nu se omoară cu cititul, dar citesc în alt fel, descoperind și ei, dar pe altă cale,

că orice suferință poate avea un sens. Dacă știm cum să-i dăm suferinței inevitabile sensul jertfei de bunăvoie...

Presimt că îi așteaptă, nu peste mult timp, întâile victorii și primele înfrângeri, și aș vrea să-i ajut cumva pe toți, dar știu că nu se poate.

Măcar un gând primiți-l de la mine

„Dacă în prima parte a vieții voastre va fi să vă fie bine, în cea de a doua o s-o duceți greu, iar dacă la-nceputuri va fi greu, la urmă o să fie bine.”

Ascultând împreună murmurul vocilor celor care vă citesc versuri din culegerile lor suntem de-aceeași vârstă pentru câteva neuitate minute.

Cum am vedea soare și luna simultan. Uneori chiar le vedem.

Când mi se aduce volumul din 73 să le dau un autograf mă pierd în amintiri...

Arcadie, băietan, îmi spusese că *Umbria* o citea pe un izlaz sau într-un luminiș din Sucevenii lui

ce potrivire, un bistrițean, poetul Ioan Pinteă, făcuse la fel, același volum, dar iarba grasă era din alte *pășuni ale raiului*, amintiri cam pășuniste, opiniază poetul Ion Pop, Antologhator Optimus.

2. O, minuni ale lumii de-aici, semne ale celei viitoare, mirarea și lacrimile de recunoștință vă însoțesc.

De sub dărâmăturile Turciei sau ale Afganistanului, sunt extrași cu forcepsul brațelor salvatoare (ale omului sau ale altcuiva?) copiii plini de moloz și funingine, ieșind la lumină cu ochii uimiți poate ca ai lui Lazăr în Betania.

Sau poate ca ai lui Romulus Rusan scos și el în 77 de sub ruinele unui bloc din Piața Palatului, de un tânăr soldat, rolurile s-au inversat atunci, Ana Blandiana îl chema, din întuneric, pe soțul iubit, nu Orfeu pe Euridice, dar eumenidele de azi cu cercei imitându-i pe cei antici au rămas la fel de crude.

Ele nu aleg pietrele cioplite încastrate cu trudă în zidăria cramei de la castelul basarabean al guvernatorului Constantin Mimi, ci faianța proletară de pe foștii pereți, care se spăla ușor cu furtunul.

Nu doar prin ardere, ci și prin înecare fuseseră eliminate cărțile nedorite ale lumii vechi, hârtia se umfla în apă, ca mâna unui înecat. Azi, tot cu furtunul vor să ne șteargă memoria.

Iar eu mă văd mult mai tânăr descărcând, împreună cu prietenii, mii de volume, pentru biblioteca *Transilvania*. Traian B. își serbează solemn ziua aici pe 31 august, cu berea adusă de acasă și bliniile Lidiei K.

Poate una sau două din cărțile aduse de noi să le deschidă mâinile voastre liceenelor, liceenilor de la Spiru Haret!

ION POP

BATE ȘI ȚI SE VA DESCHIDE

Poți să stai în fața unei uși închise până ce te apucă disperarea și te auzi urlând, ori până ce, după atâta încordată așteptare, ușa devine Simbol.

Ce-o fi dincolo? – te întrebi, ca un hermeneut cu experiență –, sunt prietenii mei care au uitat că mă invitaseră la cină, o periculoasă lumină în care am exploda împreună, un întuneric în care foșgăie mii de gândaci de bucătărie, metafore inestetice pentru semne de întrebare, ba, poate, chiar Fiul Omului, omului, omului – cinând singur, cu Pâinea pe masă, în cupă cu Vin? – Atâtea și atâtea ipoteze de lectură.

Dar dacă Dincolo-i numai dincolo? Ca să nu stau totuși degeaba, încep să bat din nou, cu vechiul meu deget arătător. Și bat, și tot bat –, tăcere, sânge de gust îndoielnic pe clanța ușii,

dar nu mă las, bat și tot bat.

Și mă tem tot mai tare că-mi voi petrece ani buni, bătând și bătând. Chiar dacă bănuiesc, devenind dintr-odată foarte modest, că nu voi putea, cu prosteasca mea încăpățănare, decât să fac într-o zi oricât de îndepărtată o biată, ridicolă gaură-n ușa.

ION MUREȘAN

INTRODUCERE ÎN POEZIE

Am avut o nevastă care m-a părăsit din cauză că scriu poezii.

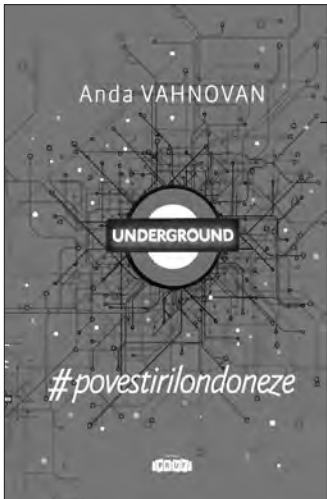
„Am terminat de scris un poem”, zic. Dă farfuriile de pe masa din bucătărie la o parte, își așează capul în palme și zice: „Te rog să mi-l citești!” Îl citesc. „E foarte frumos!” zice. „Vrei să-mi dai manuscrisul ca să-l citesc eu cu vocea mea interioară?” Îl citește și din loc în loc se oprește și exclamă: „E foarte frumos! E un poem foarte bun!” Apoi: „Aici, în versurile cinci și șase, ce ai vrut să spui?” „Nimic deosebit. Azi-dimineață am ieșit pe balcon. Cerul era de un albastru desăvârșit. Dar am avut o ciudată senzație de imperfecțiune a lumii. Și atunci am avut o viziune, o imagine: am văzut o jumătate de femeie plutind deasupra orașului. Un singur picior, un singur sân, o jumătate de față.” „Aha, zice ea, deci o viziune!” Tace o vreme. Apoi: „Nu cumva piciorul acela era lung și alb ca spuma laptelui și uneori atingea cu degetele mici și rozalii acoperișurile blocurilor, iar alteori se înălța încât părea un norișor de puf?” „Ba da, se prea poate!” îi răspund. „Și dacă te uitai cu un binoclu puternic puteai vedea sub pielea aceea albă, țesătura de vinișoare albaste ca niște pârâiașe de munte sub zăpadă?” „Bineînțeles că e așa.” „Stai puțin. Pe partea pe unde era tăiată în jumătate avea lipită o folie de staniol argintiu, astfel că atunci când se rotea arunca jeturi de lumină peste pădurile verzi ce mărginesc cartierele orașului, ca un far, și plângea cu un singur ochi, iar cum se rotea stropea cu lacrimile, ca un aspersor, străzile orașului și stropi fini intrau prin ferestrele deschise în casele oamenilor?” „Întocmai”, îi răspund. „Și, deodată, continuă ea privind în fundul unei farfurii, din cealaltă parte a orașului, pe cerul albastru se apropie învârtindu-se o altă jumătate de femeie: un singur picior, un singur sân, o jumătate de față... Acum taci! Cele două jumătăți de femeie se apropie. Îți iei niște ochelari de sudor, căci lumina e insuportabilă, și privești ca la eclipsă. Între cele două jumătăți se vede o lună roșie, o lună pătrată. Jumătățile de femeie o prind între ele, o presează până când luna pătrată se face un romb roșu, apoi o dungă roșie, tot mai subțire, care lipește laolaltă cele două jumătăți. Acum e o femeie întreagă-întreguță.” „Desigur, e exact așa!” zic eu. „Ei, bine, acum iei binocul și nu te poți abține să nu te uiți cu el între picioarele femeii, între picioarele acelea lungi și albe și pufoase ca spuma laptelui. Așa e?” „Cu siguranță că e așa!” zic. „Iar mie mi-ai spus scurt, că e o viziune, o imagine, că dimineața, că pe balcon... Atât. Restul mi l-ai ascuns. Părțile frumoase ai vrut să le păstrezi ca să le spui doar curvelor tale!” Și din ușă, întoarce capul: „Du-te dracului cu poeziile tale cu tot!”

POEM DESPRE LUPTA POETULUI CU FĂT-FRUMOS

Este o luncă ninsă.
La o margine a ei este un pâlc de sălcii uscate.
Din spatele sălcilor se aude un tropot înfundat de cal.
Eu caut ceva prin zăpadă, nu știu ce.
E ca atunci când dormi și visezi că ai pierdut un obiect de preț
și te trezești și, buimac, dai plapuma la o parte
și începi să cauți înfrigurat de-a lungul și de-a latul
cearșafului alb și sub perna pe care e desenat
un pâlc de sălcii uscate.
Și cauți și cauți băjbâind până când de sub pernă
auzi un tropot înfundat de cal
și apare un cal negru care înaintează de-a lungul cearșafului,
iar pe cal e un tânăr înalt și blond cu un paloș la brâu.
Se oprește lângă mine, descalecă și îmi zice:
– Ce cauți tu aici, măi urâtule?
– Urât ești tu cu maică-ta – îi răspund – acesta e patul meu!
– Hai să ne batem!
– Hai! zic eu și îmi suflec mânecile de la cămașa de pijama.
El mă trănțește o dată și mă bagă în zăpadă și în pământ
până la genunchi.
– M-ai luat prea repede! S-o luăm de la început!
El mă ia de la subsuori și mă scoate din adâncul cearșafului.
Pantalonii de pijama și șosetele îmi rămân în pământ.
Cu mare iuțelă îi dau cu perna în cap,
dar el nici nu se clintește. Mă prinde iar și mă trănțește
și mă bagă în cearșaf până la brâu.

– Nu eram pregătit! îi zic. S-o luăm de la început!
El mă apucă de urechi, mă scoate din pământ
și mă trănțește încă o dată și mă bagă în zăpadă
și în pământul înghețat până la gât.
Apoi se urcă pe cal și dispare după pâlcul de sălcii uscate.
– Stai, taie-mi capul! strig eu în urma lui.
Dar el se duce și se tot duce și dispare cu cal cu tot sub pernă.
Tropotul calului se aude tot mai slab.
Rămân singur.
Capul meu roșu și chel iese din zăpadă
ca un sfârc de sân uriaș în mijlocul unei câmpii întinse.
După o vreme,
după multă vreme din capătul cearșafului se apropie
un grup de țărani cu coase și securi pe umăr.
Strig înspre ei:
– Vă rog să-mi tăiați capul!
– Noi suntem ardeleni, noi nu ne amestecăm în treburile altuia!
Cel care te-a băgat acolo nu e ardelen. Noi, ardelenii,
dacă începem un lucru, îl ducem până la capăt.
Noi suntem grăbiți,
noi vrem să ajungem cât mai repede
la răscoala de la Bobâlna.
Și cu coasele pe umăr dispar toți sub pernă.
Eu simt că o să mor aici în zăpadă, înghețat.
De aceea, chiar acum, vă rog pe dumneavoastră:
– Tăiați-mi capul!

EDITURA PRUT | NOI APARIȚII | EDITURA PRUT

ANDA VAHNOVAN
UNDERGROUND
#POVESTIRILONDONEZE

„Dincolo de stofa literară savuroasă, Anda [Vahnovan] oferă cu iscusință de duhovnic un set relevant de instrucțiuni nonturistice atât de necesare omului hotărât să se integreze, pe bune, în societatea britanică, ori cel puțin să înțeleagă cum și de ce funcționează comunitatea englezească în particular și cea occidentală în general. Mulți își vor descoperi în jurnalul Andei Vahnovan propriile peripeții, pe mulți i-ar putea feri de pățanii stresante și cronofage. Pentru cineva s-ar putea să fie ultima picătură ori puseul decisiv ca să-și trăiască de acum încolo altfel viața.”

Vasile BOTNARU

„Structura cărții [«Underground»] subliniază abilitatea autoarei de a imagina și de a construi un volum, desfășurând, totodată, incursiuni îndrăznețe într-o scriitură în care mulți suferă eșec.”

Maria PILCHIN

DANIELA BOTNARU
CERTIFICAT DE NAȘTERE
(POEZIE)

„Daniela Botnaru scrie o poezie confesivă, fără să insiste pe stări interioare, ci recompunându-le din imagini ca un fotograf decis să documenteze realitatea de zi cu zi a maternității, nevoile și spaimile unei mame tinere, speranțele pentru ceea ce va veni și, nu în ultimul rând, alăturând fotografiile celor de dinainte cu ale celor de acum. O poezie care mizează pe confesiunea simplă, pe limbajul direct, pe empatia celor care au trecut la rândul lor prin aceleași provocări. Certificat de naștere nu este doar o carte scrisă de mamă pentru fiii și soțul ei, ci mai ales o confesiune despre propriile așteptări, despre propriile greutăți și despre redimensionarea timp-spațiu în sânul familiei. Un debut care va sensibiliza mulți cititori.”

Moni STĂNILĂ

VALERIU STANCU

BALADA UMBREI DIN CALEAȘCĂ

Castelul negru sugruma văzduhul:
Creneluri, turnuri și donjoane reci;
Părea că ziua trage să-și dea duhul
Și umbre se-ntindeau peste poteci
Caleașca sorții o pornise-n lume
Avea pe uși încoronat blazon
Știam de mult că într-o zi anume
Nu va mai sta s-aștepte la peron,

Că prea mușcau trăpașii din zăbale
Și din copite scânteiau a drum
Pământu-ntreg li se-așternea în cale
Cu al plecării chemător parfum,

Iar vizitiul, mândru, în fireturi,
Cu trupul zvelt – un paj cam tinerel –
Purtându-și caii printre acareturi
Ieși pe poarta sumbrului castel...

Trecea caleașca și purta cu sine
(Învolburând sub roți pustietăți)
Smaralde, briliante și rubine
Spre-a te peți prin marile cetăți

Și bidiviii, negri ca păcatul,
Zvâcnind pe șleauri măsurate-n trap,
Robeau pământu-n lungu-i și de-a latul
Și le curgea sudoarea sub valtrap

Iar vizitiul, Doamne, vizitiul
– Mușcând cu bici de plumb din armăsari –
Îndoliase lumilor pustiu
Și aștepta în cale să-i răsari

Trecea caleașca, vremilor nălucă,
Pe perne moi, cuprinse-n catifea
Mânată de nestinsu-i dor de ducă
Se lăfăia-nlăuntru umbra mea

Sub roți călcat-a orice colț de lume
În căutarea veșnicului ieri
Trecea caleașca, armăsari în spume
O tot purtau spre-un tainic nicăieri

Vecii mureau cum moare-o biată clipă,
Cădeau imperii, se stingeau eroi
Caleașca sorții ce plecase-n pripă
Nu-și mai aflase drumul înapoi,

Ci rătăcea prin locuri fără nume
Purtând pe uși blazonu-ncoronat;
Trecea caleașca, armăsari în spume
O-nstrăinau de fostul ei palat...

Castelu-mbătrânea sub steaua vremii
Se ruina sub propriul asfințit
Curtenii, regii, clovnii și boemii
L-au apărat, l-au plâns, l-au părăsit...
Nu mai trecea caleașca spre niciunde
Îmbătrânit-au vizitiu și cai
În turnul unde nimeni nu pătrunde
Surâzătoare tu o așteptai

Și-ntr-un târziu, când dorurile toate
S-au stins în depărtări fără hotar
Caleașca mea cu steme-ncoronate
Află din nou castelul solitar

Și-ntr-un târziu, când dorurile toate
S-au stins pe drumuri fără de-mpliniri
Strălucitoare rază în cetate
O așteptai lumina-ți să-i răsfire

Erai frumoasă ca o Dumnezee
Cum niciun zeu nu ar putea crea
Erai statuie, umbră și femeie
Erai, ispititoareo, Moartea mea!

ÎNTOARCEREA DIN MOARTE

Din moarte,
O știi, te întorci
Așa cum te întorci dintr-o catedrală
În ruine:
Tăcut
Chiar gânditor,
Hrentuit de oboseală,
Cu ochii încercânați,
Cu fruntea scăldată în mir
Dar strivit de păcate;
Din moarte,
O știi, te întorci
Așa cum te întorci de la cumpărături:
Cu mâinile pline
De tot ceea ce ți-a oferit
Veșnicia:
Lacrimi,
Rugăciuni,
Slujbe
Și pomeni;
Din moarte,
O știi, te întorci
Așa cum te întorci dintr-o vacanță
Petrecută la țară:
Puțin mai bătrân
Sătul de a fi umblat
Printr-o prea lungă
Veșnicie
Preaplin de sevele
Nenumăratelor rădăcini
Ce domnesc sub pământ
Și-și împletesc destinele
În țărână;
Din moarte,
O știi, te întorci
Așa cum te întorci din vis
Cu veninul
Infinitului
Pe buze –
Pe buzele ce poartă
Obsedanta întrebare:
„De ce m-ai împovărat,
Doamne,
Cu neputința Ta,
Cu umilințele Tale
Cu patimile Tale,
Cu propria-Ți cruce?”
Din moarte,
O știi, te întorci,
Te întorci sleit

Așa cum prizonierii de război
Risipiți
În largul Siberiei
Se întorc sleiți
Purtând în ranițele jerpelite
Rănile,
Decorațiile,
Camarazii căzuți la datorie
Pe câmpul de luptă;

Din moarte,
O știi, te întorci
Numai pentru ca
Într-o bună zi
Să îi bați iarăși în ușă...

Din moarte,
O știi, te întorci
Numai dacă îți face semn
Cuvântul...

ORBIRE

Iisus Hristos n-a purtat niciodată ochelari
Ca să-și ferească
Privirea
De neant,
Ca să-și apere ochii
De nisipurile pustiuului;
N-a purtat niciodată ochelari
Și nu m-a văzut
Când i-am făcut semn
Că vreau să-l urmez;
Să-l urmez în oglinzile somnului
Smerit și uluit și mântuit
Ca unul din ucenicii săi.

În casa mea, Iisus Hristos n-a intrat niciodată
Ca să-mi ceară găzduire
Pentru o noapte măcar;
N-a intrat niciodată
Să-l ospătez
Și să-i întind cupa
Din care să-și bea răstignirea până la fund.

Iisus Hristos n-a purtat niciodată ochelari
Poate ar fi văzut,
– Dacă ar fi purtat –
Casa mea cu ziduri de închisoare,
Strada poezilor
Săracă, pustie, necunoscută...
Strada poezilor
Cu mărăcini înspinați
Din coroana sa;
Strada poezilor
Cu salcâmi înfloriți chiar și iarna;
Ar fi putut să vadă
(de ar fi purtat ochelari)
Câinii prietenului meu
Cu care stau la sfat
Pe terasa veșniciei
În fiece zi
Și mai ales în fiece noapte
Mi-ar fi văzut gândurile
Noptatice, pătimișe, pustiitoare.
Dar Iisus Hristos n-a purtat niciodată ochelari
N-a știut, sărmanul,
Că vederea slăbește cu vremea,
Așa cum iubirea slăbește cu vremea,
Așa cum credința slăbește cu vremea.

Iisus Hristos nu m-a văzut niciodată,
Iar eu nu am putut să-l iau niciodată de mână
Și să-i spun:
„Urmează-mă, Doamne, în împărăția mea!”

ANCHETA „REVISTEI LITERARE”

REALIZATĂ DE MIRCEA V. CIOBANU

Decretată acum un an, în 2023 se consemnează prima ediție a Zilei Naționale a Lecturii. De regulă, aceste date în calendarul națiunii sau umanității (Ziua Mediului, Ziua Limbii Române etc.) sunt cauzate de crize evidente în domeniile vizate. De aici, chestionarul la care vă invităm să răspundeți, în încercarea de a discuta împreună problema:

1. Cât de dramatică este starea... lecturii la noi?
2. Ce cărți (etern) recitiți și ce cărți (recente) ați citit în ultimul timp?
3. Obișnuiți să citiți cărțile prietenilor? Ce vă motivează?
4. Dacă un cititor necunoscut ar vrea să vă cunoască opera direct, fără intermediari, ce i-ați recomanda din cărțile semnate de domniile voastre?

VAL BUTNARU

1. Probabil că nu este dramatică în niciun fel. Fac această afirmație pornind de la o simplă observare a realității: nimeni, dar absolut nimeni nu s-a plâns nimănui că lipsa lecturilor i-ar fi provocat dureri fizice sau suferințe sufletești de nedescris. Prin urmare, ne-lectura nu doare. Precum nu doare în-cultura sau necunoașterea limbii materne. Elocika Șciukina, personajul-amibă din *Do-uăsprezece scaune*, cunoștea doar treizeci de cuvinte și se simțea fericită. Probabil că un vocabular ceva mai extins i-ar fi provocat doar dureri de cap. Mă văd nevoit să repet: nu există nicio stare dramatică a lecturii la noi. Așa-zisa criză a cititorului e doar în capul nostru, al celor care citesc și ar vrea ca restul *homo spaiens* să le urmeze exemplul. Mă grăbesc să liniștesc toată lumea. Așa ceva nu se va întâmpla! O jumătate din populația noastră va continua să se uite la seriale tv, cealaltă se va mulțumi cu parcurgerea sms-urilor la telefoane sau a postărilor pe rețele. Tot un fel de lectură a unor ca și cum texte. Eu zic că ar fi mai înțelept să-i lăsăm acolo, pe rețele. E mult mai potrivit decât să ne consumăm pe campanii iluzorii de salvare a cititorului național. Probabil că a venit timpul să ne coagulăm – toți iubitorii de carte câți am rămas în acest spațiu – în jurul unor nuclee secrete și elitiste, să fondăm un fel de societate înaltă interzisă plebei ignorante, să ne organizăm în cercuri intelectualist-sofisticate în care să nu pătrundă niciun necititor-spion. Această rețea secretă, aidoma celei masonice, de exemplu, ar putea declanșa o reacție neașteptată, provocând curiozitatea ignoranților. Până una-alta, lăsați-i să ne ignore. Permiteți-le să facă ce vor cu cărțile noastre. Să le dea foc dacă vor. Vom ști cum să le salvăm, cum să le ascundem sub pardoseala paltoanelor sau în buzunarele interioare ale sacourilor. Ca în *Fahrenheit 451*. Așa a fost mereu în istoria omenirii: când soseau timpuri grele pentru carte, mâna de oameni curajoși, care cunosc mersul stelelor și al istoriei, știind ce urmează să se întâmple, salvau cartea, salvându-și propriile suflete.

Am scris aceste rânduri, oarecum în răspăr și cu vizibil năduf, fiindcă nu mai suport discuțiile sterile despre criza lecturii și despre posibilele metode de readucere la carte a tinerilor de azi. Să nu mai readucem pe nimeni la nimic. Să-i lăsăm unde sunt. Să păstrăm un pic de liniște. Să se mire și ignoranții că despre ei nu se mai vorbește prin biblioteci, nici în aulele universitare și, culmea, *starea dramatică a lecturii* nu se mai situează în topul dezbaterilor academice sau neacademice de tot felul.

Nu mai avem timp de pierdut cu ei! Să salvăm ce merită salvat!

2. Poate părea pretențios, dar atâta timp cât toate subiectele lumii se regăsesc în textele Bibliei, această carte trebuie ținută mereu pe masă. În rest, aș minți dacă aș pretinde că recitesc anumite cărți. Poate doar câteva pagini din *Maestrul și Margareta* sau *Șase personaje în căutarea unui autor și Pescărușul*. Dar tot mai rar și mai rar. După ce depășești un anumit hotar de vârstă, realizezi că problema se pune deja într-un al mod... În rest, lista lecturilor mele curente poate fi lesne dedusă din eseurile publicate în „Revista literară”: Tokarczuk, Ernaux, Jadan, Yalom, Rulfo, Shafak... Lecturi haotice! Deh, semnele unei instruiți lipsite de metodă.

3. Constat că am mult mai puțini prieteni scriitori decât credeam că-i avusesem în tinerețe. Cei care au rămas însă sunt cu toții talentați. Asta mă motivează să aștept noile lor cărți pentru a le citi imediat.

4. Această, ultimă, întrebare a fost o glumă, nu?

GRIGORE CHIPER

1. Cel mai bine ar putea răspunde la această întrebare sondajele sociologice. Observațiile mele empirice îmi spun că situația este între dramatică și tragică.

2. Încerc, în limita posibilităților, să citesc cărți bune, chiar foarte bune, care sunt, în opinia mea, eterne. Ultima vreme am citit literatură universală. Anna Gavalda sau Sándor Márai. Voi căuta și autori români foarte buni. Sper să îi găsesc. În trecut erau.

3. Dacă un prieten scrie o carte foarte bună, atunci plăcerea e dublă.

4. Despre acești/acei cititori (necunoscuți) am răspuns deja la prima întrebare.

VITALIE CIOBANU

1. Starea lecturii în Republica Moldova este departe de a ne satisface. E dramatică starea cititorului, dar mai ales cea a scriitorului. Venitul său depinde de adicția la carte a moldoveanului, care, o știm încă de la Cantemir, nu e prea grozavă. Iar de când a apărut telefonul mobil, a intrat de-a dreptul

în picaj. De fapt, ar trebui să fim realiști, să ne imaginăm pentru cine scriem, cum arată cititorul nostru? Sigur că ne orientăm către publicul cultivat, intelectuali, tineret studios, un contingent limitat fatalmente. De aceea trebuie să-l încurajăm, să dialogăm cu el. O comunitate care citește constituie ecosistemul scriitorului, fără el nu am supraviețui, pur și simplu.

2. Nu prea recitesc „cărți eterne”, nu am timp. Încerc să țin pasul cu aparițiile editoriale recente sau să „mușc” din creația marilor maeștri din care nu m-am hrănit suficient: unele romane și nuvele ale lui Thomas Mann, *Omul fără însușiri* al lui Robert Musil, povestirile lui Kafka, eseurile lui Mario Vargas Llosa (nu sunt fan al romanelor sale, le găsesc prea luxuriante, „sălbatic” pentru gustul meu, eseurile îmi par mult mai „europene”; îmi place mai ales felul cum analizează operele altor creatori de calibru). Mai am de recuperat din Kadare, un rest din ciclul lui Proust, niște titluri de Faulkner. Borges, desigur. Mă așteaptă *Theodoros*-ul lui Mircea Cărtărescu, pe care l-am răsfodit, i-am citit primele pagini ca să mă lămuresc ce-i cu ciudățenia asta.

Dintre cărțile recente pe care le-am citit în ultimele trei-patru luni, aș aminti: *Soră lume* de Ana Blandiana, *Regele și Cadavrul* de Heinrich Zimmer, *Istorie secretă* de Donna Tartt, *Inelele lui Saturn* de W.G. Sebald, *Internat*-ul ucraineanului Serhii Jadan. Îmi selectez lecturile. Caut mai ales scrieri care să mă ajute în meserie. Descopăr teme noi, modalități de scriitură, abordări auctoriale, iau lecții de stil. Literatura, ficțiunea artistică e pentru mine, pe lângă inevitabila satisfacție estetică, o cale de cunoaștere a lumii, a omului. Dacă o carte nu mă prinde de la primele pagini, o abandonez fără regrete. Știu că risc să ratez niște revelații ulterioare, deși e puțin probabil. După atâția ani în domeniu, mi-am dezvoltat un *feeling* care, în general, nu m-a înșelat.

3. M-am străduit, pe cât am putut, să citesc cărțile prietenilor – dacă nu ne-am citi între noi, cum să pretindem altora să fie mai entuziaști cu ceea ce producem? Am făcut-o înainte mai ales pentru a scrie despre cărțile lor, în „Contrafort”, dar mai mult în revistele literare din România, unde mi se pare că e mai mare nevoie să fie cunoscute. În „Contrafort” am scris despre autori importanți din România. Acum scriu pentru Deutsche Welle, unde alternez texte politice cu cronici literare sau teatrale.

4. I-aș recomanda cartea mea de nuvele, *Zilele după Oreste* (2019), cu care am

încercat după o lungă perioadă să revin la proză, la ficțiunea artistică. Nu renunț la nimic din ce am scris și am publicat până acum, indiferent de gen: romanul de debut, volumele de eseuri și cronici de carte, jurnalele de călătorie sau textele politice, dacă interesează pe cineva. Și i-aș recomanda și colecția revistei „Contrafort” (27 de ani!) pentru vreo cercetare doctorală asupra unei epoci literare și a unei generații de scriitori basarabeni – optzeciștii sau postmoderniștii. Mi-au luat, cu toate, revista și cărțile scrise, ani de viață cărora, sper, le-am dat astfel un sens.

NINA CORCINSCHI

1. Într-un top al celor mai citite cărți, prezentat recent de o bibliotecă publică din Chișinău, ieșeau „învingători” vreo zece autori, dintre care doar unul – Oleg Serebrian – își merita omagiile. Cum au ajuns ceilalți, (sub)modești ca valoare, în top, nu se știe. Dacă acestea sunt „preferințele” cititorilor, presupun că starea lecturii la noi e dramatică spre tragică. Judecând după studenții mei, cred că se citește mai puțin decât se citea „pe timpul meu” și se citește altfel. Și altceva. Se preferă, în temei, literatură contemporană, literatură transgresivă, multimedială și multisenzorială (transpusă în film, teatru etc.), decât cea clasică, de temelie. Mă tem că acele cărți fondatoare, care au străbătut epoci și care implică saltul în timpuri și spații revoluate, necunoscute, expirate, nu mai sunt o tentație pentru tineri. Cer prea mult timp și efort pentru lectură, dar, mai ales, nu mai vorbesc pe limba lor. Exprimă reprezentări depășite și neînțelese despre viață, eu, lume, realitate. Resimt, în acest sens, o ruptură între mecanismul lecturii și al percepției literare de cândva cu cel de azi. Moștenirea culturală trebuie racordată cumva la un nou tip de sensibilitate. Nevoia de a identifica mecanisme moderne de reconectare a tinerilor la literatura clasică mi se pare tot mai imperioasă.

2. Aș reciti oricând (acum e un lux prea mare pentru ritmurile mele) cărțile mele dragi, scrise de Kafka, Dostoievski, Eminescu, Mircea Eliade, Emil Brumaru, Nichita Stănescu, Gheorghe Crăciun, Mihaela Ursa și mulți alții. Emil Brumaru mă înseninează, mă transferă în senzorialitatea delicioasă a lumii. Poeziile lui îmi miros a santal și ambră, dar și a frunze de mentă proaspătă. Sau a portocal. Mircea Eliade mă hipnotizează iar și iar, proza lui e ca un descântec de bolile preaumanului. Mihaela Ursa e feblețea mea, scrisul ei e fascinantul „cântec de curtezană”, care mă ține mereu în alertă artistică. *A(II) Rh+eu* de Emilian Galaicu-Păun e o bijuterie, îmi place să mă pierd în sclipirile ei de diamant. Și *Globul de cristal*, de Vitalie Ciobanu (mare prilej de reverie), dar și exegezele suplă și exacte ale lui Nicolae Leahu. Dar și ale lui Adrian Ciubotaru – subtile și pline de nerv! Sau cărțile – toate – ale lui Bogdan Crețu! Timp de-aș avea pentru această plăcere! Recent am citit *Sărutul pictat* de Elizabeth Hickey, pentru că am o pasiune pentru picturile lui Klimt și am vrut să-l cunosc din interior. Am început *Dezrădăcinare*, de Sașa Zare.

3. Citesc cărțile prietenilor pentru că cititul e meseria mea, dar și dintr-un respect, mixat cu bucurie și mândrie pentru ei. Sper (uneori cu un frison de îngrijorare) să-mi fie confirmate la lectură așteptările de „carte

bună”. Și jubilez când asta chiar se întâmplă. Autorii cărților care-mi plac devin prietenii mei fără să aibă cea mai mică idee. Prin cartea care „mă iubește” capăt o aderență simpatetică la sensibilitatea autorului, integrându-l în lumea mea.

4. Cea mai „de suflet” carte a mea este *Narațiunile erosului*. Am scris-o cu pasiune, e mai mult decât un studiu despre eros, e un discurs îndrăgostit de literatură. Cartea asta m-a acaparat total, cred că știe despre mine mai mult decât știu celelalte cărți ale mele. O consider cea mai reușită carte a mea, dar și cea mai nedreptățită, din motive care n-au de-a face cu literatura. Aș recomanda-o oricând, ca fiind cea mai personală și sinceră carte a mea. În ea am dat totul și ceva pe deasupra.

DUMITRU CRUDU

1. Nu pot să generalizez, pot să răspund doar pentru mine. Eu citesc, citesc în fiecare zi, iar în fiecare săptămână îmi cumpăr o carte sau mai multe noi.

2. *Maestrul și Margareta*, Shakespeare din când în când, de la *Macbeth* la sonete, Ovidiu sau Mușina și Crăciun. Recent, am citit *Montana* de Alexandru Popescu și *Doggy* de Maria Pilchin.

3. Citesc cărțile prietenilor nu de aceea că îmi sunt prieteni, ci pentru că îmi place să citesc.

4. Nu i-aș recomanda nimic. Dacă vrea să citească, să citească, dacă nu, nu.

GHEORGHE ERIZANU

1. Ne întrebăm când am cumpărat ultima dată o carte. Și vedem fiecare dintre noi unde suntem pe câmpia lecturii. Am cumpărat săptămâna trecut un *Taleb*, de la *Librăria din Centru*.

2. Nu prea recitesc. Poate *Micul prinț*. Dar l-am recitit/citit ca să văd noua traducere. Este excelentă. E a Ioanei Pârvulescu. Acum citesc *Anihilare* de Houellebecq. Era mai bun când era autor Polirom. Și ca lectură de noptieră am jurnalul american al lui Camus. Nu cred că scriitorii brazilieni au rămas încântați de notițele lui.

3. E o întrebare care înseamnă din oficiu că prietenii mei sunt scriitori?! Citesc. Din varii motive. Și în fiecare caz e un alt motiv. Cea mai proaspătă lectură a fost manuscrisul *Specii* al lui Cristian Fulaș. Pentru că e unul dintre cei mai buni prozatori români. Și am vrut să văd starea scriiturii lui după romanul *Ioșca*. Cartea a apărut deja în librării.

4. Să caute în altă parte.

IULIAN FRUNTAȘU

1. După cum este starea națiunii, adică proastă. E o legătură directă. Există anumite inițiative ale instituțiilor publice de a redresa situația în privința lecturii și ele sunt, evident, laudabile, doar că este foarte complicat, dacă nu imposibil, de ars etapele și de

redus decalajul între o țară rural-înapoiată și una modernă, postindustrială.

2. Îmi place să recitesc proza scurtă, de la Cehov, la Munro. Recent am citit *The Passenger* de Cormac McCarthy, un autor care îmi place foarte mult, și *Eliberare* de Sándor Márai.

3. Nu este o obișnuință, sincer să fiu. Dar le mai citesc. E cumva aleatoriu.

4. În funcție de ce-l interesează:poezie, proză sau istorie. Cărțile sunt în librării.

SILVIA GOTEANSCHII

1. Starea lecturii nu este chiar atât de dramatică la noi. Este dramatică editarea excesivă a cărților proaste, pentru că nu există un filtru editorial, decât la editurile de elită, probabil. Nu se poate spune că nu sunt vizitate librăriile sau că nu s-ar cumpăra cărți, însă am observat de multe ori că oamenii optează mai mult pentru literatura mediocră sau cea motivațională.

2. Am reînceput să citesc marii clasici, un exemplu ar fi G. Călinescu. Însă, dacă înainte eram preocupată doar de roman în sensul lecturii, acum mă interesează mai mult studiile acestuia de estetică și literatură universală. Dintre cele recente, am pe mâna mea, în virtutea unor obligații literare, câteva cărți de poezie, și una dintre cărțile cu adevărat spectaculoase și distinse ar fi *Terasa galbenă* de Arcadie Suceveanu.

3. Mai ales, fiindcă aceste cărți sunt imediat accesibile la lansări de carte sau alte evenimente literare. Apoi, este vorba și de curiozitate la mijloc, iar curiozitatea este aplicabilă tuturor cărților, până când proba contrarie a lecturii te face să o lași să se prăfuiască pe raft. Partea bună este că majoritatea prietenilor mei scriitori sunt autori de excepție.

4. Nu am făcut sugestii sau recomandări niciodată cu privire la cărțile mele, pentru că e dificil pentru un autor să stabilească criterii de top sau de importanță pentru propriile scrieri.

EUGEN LUNGU

1. Eu nu aș dramatiza chiar atât de drastic lucrurile. Da, există o statistică prin care se fac mereu calcule alarmante – cât citește, spre exemplu, neamțul, francezul sau britanicul și cât citim noi. Aceste procentaje le difuzează, în speță, editorii și se bazează mai ales pe cartea cumpărată. Dar cine ia în calcul audiobookurile, cărțile citite pe internet sau cele recomandate de un amic și împrumutate de la el? Să admitem că volumele luate de la bibliotecă pot fi supuse statisticii, dar totuși mă îndoiesc că cineva a umblat pe la bibliotecile sătești să numere cititorii. Eu nu de acolo am început? Sau alt cititor înverșunat, Mircea V. Ciobanu, care se lansa în aventura lecturii la fel pornind de la rafturile modeste ale bibliotecii sătești. Am deprins ambii această patimă, care ne urmărește până azi, nu din luxoase săli de lectură, ci din friguroasele biblioteci sătești.

Și credeți că atunci se citea în draci? De unde? Din toată clasa mea citeau vreo câțiva, restul abia de-și răsfoiau manualele. Nici acum nu prea cred că acest procentaj s-a modificat radical. Unii citesc, alții nu. Și n-aș zice că cei care citesc o duc mai bine material decât ceilalți, astfel ca *necititorii* să regrete că n-au trecut cândva pragul bibliotecii... Am mai povestit pe undeva două întâmplări (adevărate!) ce țin de această dihotomie – *citit, necitit*. O doamnă cu studii superioare, pedagog, stătea la marginea drumului și ridica mâna la autoturismele care treceau pe șosea ca s-o ia până în centrul raional. Dintr-odată, oprește o mașină fițoasă și o voce cunoscută îi spune:

– Hai, Lidia, urcă! Tot timpul cât am fost într-o clasă ai stat cu mâna ridicată și acum tot cu mâna în sus stai!

La volanul holidului era un coleg, evident din categoria necititorilor.

Sau alta, întâmplată în criza din anii '90. Două colege. Una făcuse studii superioare, dar nu se putea aranja nicăieri, așa că lucra în calitate de femeie de serviciu în restaurantul colegei sale, care nu s-a oropsit niciodată să citească prea mult. Odată, patroana, privind cum vechea sa amică freca de zor podelele, îi spuse surâzând sardonice (vă reamintesc că sistemul de notare era pe atunci de cinci puncte):

– Ei, cum muncește acum cinciul tău pentru treiul meu?

Am avut în permanență impresia că *cititul* educă *romantici*, unii chiar cu capul în nori. Niciunul dintre prietenii mei, mari cititori, de bună seamă, nu și-a construit palate, singura lor avere fiind miile de volume din bibliotecile personale și un nume sonor ca scriitori. Pe când *necititul* rindeluiește *pragmatici*. Cu ambele picioare pe pământ și cu o impresionantă strategie în orânduirea propriei vieți. Sigur, sunt abateri de la regulă care sfidează algoritmul, dar, în mare, așa e.

Lăsând gluma la o parte, nu văd un dezastru că unii nu citesc. Așa a fost, cum spuneam, cam întotdeauna. Atât doar că cei care ignoră cărțile nu știu cât de mult pierd! E un truism deja că iubitorii de carte au o viață spirituală mai rafinată, sunt mai deschiși noului și mai puțin supuși *фейќурипор* televizate. Sunt aproape sigur că cei care ies în stradă manipulați de Șor nu s-au omorât citind.

Trebuie însă să recunoaștem că astăzi oamenii își completează cunoștințele și din alte surse decât cartea, respectivele surse fiind prin excelență electronice. Cei mai mulți folosesc în acest scop telefoanele mobile. Înainte puteai vedea în troleibuz câțiva inși cu cărți în mână, acum aproape întreg troleibuzul pare absorbit hipnotic de pixelii telefoanelor. Trag din când în când cu ochiul să văd ce au pe display. Tinerii se delectează cu jocuri, doamnele caută grăbite rețete, mode sau bârfe mondene, bărbații privesc știri sau citesc bancuri. Foarte rar văd texte.

Interogațiile se nasc de la sine: ne va schimba oare această virtualitate pestriță mentalul colectiv? Ne va face mai buni sau mai nesimțiți? Iată câteva întrebări la care abia urmează să aflăm răspunsul.

2. Datoria de editor mă obligă să citesc încontinuu, de multe ori prostii care nu ajung niciodată carte. Foarte rar asemenea lecturi îmi aduc și plăcerea cititului. Evident că resping astfel de „opere”, dar grafomanii se răzbună cu cinică savoare – le duc la alte edituri sau le imprimă direct la tipografie, apoi mi le trimit în format electronic: „– Na, Lungu, tu spuneai că nu-s bune!...”

Și meseria de critic literar îmi pune pe masă tot alte și alte cărți. De regulă, citesc mai multe titluri odată. În ultimul timp, seara, înainte de somn, iau o doză bună din *Theodoros*-ul lui Mircea Cărtărescu. Asta e o lectură de plăcere. Dacă mă bat insomniale, chestie destul de frecventă la vârsta mea, întreg orele trei și cinci de noapte, recitesc pentru documentare uriașul roman al lui Constantin Stere. Dimineăta citesc poezie. Am terminat de curând volumul de versuri al Elenei Vlădăreanu apărut recent la Cartier, acum parcurg în ritm lent solida antologie (patru tomuri, fiecare având peste șase sute de pagini!) scoasă de Ion Pop la Știința.

Sigur, mă țin la curent și cu noutățile din literatura universală. Aduse de la Gaudeamus 2022, am citit nu demult *Două singurătăți*. Despre roman în America Latină: Mario Vargas Llosa în dialog cu Gabriel García Márquez și Mario Vargas Llosa, *Jumătate de secol cu Borges*, ambele apărute la Humanitas. Am trecut apoi la Haruki Murakami, *Persoana întâi singular plus Autoportretul scriitorului ca alergător de cursă lungă*. Deși îmi place mult acest autor nipon, cărțile de acum m-au dezamăgit.

Să adăugăm aici și citirea obligatorie a revistelor literare, românești și străine.

EDITURA ARC | NOI APARIȚII

VAL BUTNARU
SPINOZA. CAPRICII (ROMAN)

„Prin acest text Autorul, personaj el însuși în *Spinoza. Capricii*, se situează polemic față de toată proza creată până la el, act de nebunie sau de eroism artistic. Fiindcă vrea să elaboreze un roman fără o istorie anume, deci un text care să nu poată fi povestit. Așa că inventează câțiva naratori care își spun, fiecare dintre ei, partea lor de adevăr în ceea ce privește trama polițistă care leagă segmentele disparate într-un lot comun: cine a ucis-o pe Emma B.? Se creează astfel un labirint narativ în care cititorul rătăcește fără să aibă un fir al Ariadnei, adică un subiect de geneză clasică, în care toate să se rânduiască precum în prescripțiile seculare: *expoziție, intrigă, desfășurarea acțiunii, punctul culminant, deznodământul*. Scriitura e intertextuală, deoarece nu numai personajele, cele mai multe dintre ele suplinind și funcția de narator, dar și Autorul sunt în permanent dialog cu mari opere ale literaturii și culturii universale.”

Eugen LUNGU

13 > 3. Sigur că le citesc. Mai ales când sunt și editorul lor. Devin astfel, din oficiu, și primul lor critic cu un text-escortă, cum se spune azi.

4. Dacă aș fi poet sau prozator, cred că aș face așa ceva, dar critica...? Cine citește de bunăvoie și nesilit de nimeni critică literară?

IRINA NECHIT

1. Ovidiu se lamenta că în ținutul unde a fost exilat, în anul 8 al erei noastre, aproape că nu existau cărți. Izgonit la Tomis, nu prea avea ce citi – o durere mare pentru el. După două mii de ani, situația s-a schimbat pe aceste pământuri considerate cândva barbare. În prezent avem sumedenie de cărți, dar ce folos. Nu ne place să citim. Găsim mereu motive să ținem cartea departe de noi. Ba ne spetim la locul de muncă, ba trebăluim prin gospodărie, ba nu avem bani să intrăm în librărie, ba ne pregătim serios de nuntă, de botez, de zile de naștere, ba stăm cu nasul în telefon până ne înțepenesc oasele, ba ne uităm la televizor până adormim. Deprinderea de a citi nu e cultivată nici în familie, nici în școală. Un raft cu veselă, cu diferite borcane și recipiente moderne e mai convingător decât un raft cu cărți.

Ce ar putea face oamenii care conduc sistemul de învățământ? Măcar să schimbe două obiecte din programa de studii pentru clasele primare. În ultimii ani, elevilor din clasele 1-4 li se predau ore de „Educație moral-spirituală” și „Dezvoltare personală”. Copii de opt ani mi-au mărturisit că aceste lecții sunt „pierdere de timp”. Ce-ar fi ca în locul lor să fie introdusă Lectura ca obiect obligatoriu? E chiar atât de greu să le predai elevilor, chiar începând cu clasa întâi, ore de lectură? Profesorii ar avea câmp larg pentru creativitate, iar elevii ar simți că e obligatoriu să citești, că e foarte interesant și prestigios să citești.

Nu-i vorbă, avem prin școli și biblioteci oameni care promovează intens, viu, ingenios lectura. Am întâlnit astfel de oameni pe parcursul Campaniei naționale „Să citim împreună”, desfășurată sub egida Bibliotecii Naționale pentru Copii „Ion Creangă”, ediția din 2022. Am stat de vorbă cu profe-

soare care anunță în clasele lor competiții la lectură: cei mai buni elevi ajung să citească prin clasa a doua peste o sută de cărți pe an. Am întâlnit și bibliotecare ce cumpără din banii lor cele mai proaspete, captivante cărți și le oferă cititorilor din sate. Cred că aceste profesoare, bibliotecare, promotoare adevărate ale lecturii, trebuie invitate la Uniunea Scriitorilor, elogiare, premiate, să scrie despre ele presa, să fie făcute emisiuni tv despre activitatea lor. Iar autorii să nu aștepte că lumea îi va citi pur și simplu. Nu-i va citi. Să se intereseze singuri cine le-ar solicita cărțile, să caute singuri diferite căi de a ajunge la cititori.

2. Nu voi da liste cu titluri. Voi menționa doar că dintre autoarele recitate de mine de-a lungul vieții sunt Sylvia Plath, Marguerite Yourcenar, Ileana Mălăncioiu, Angela Marinescu, Marta Petreu, iar cea mai recentă carte care m-a cutremurat este *Bas-tarda Istanbulului* a turcoaicei Elif Shafak.

3. Cum să nu? Înainte de toate, le mulțumesc colegilor de breaslă, prietenilor că îmi dăruie cărțile lor. Dacă ei nu mai au exemplare imprimate, îi rog să-mi trimită pdf-uri sau manuscrise. Mă interesează mult despre ce scriu, cum scriu, ce metamorfoze se întâmplă în scrisul lor. Cu mulți dintre ei am făcut interviuri și le-am publicat prin ziare și reviste. Am interviuat poeți, prozatori din diferite generații, de la Augustina Visan, Tatiana Grosu, Artiomi Oleacu, Oxana Gherman, Hose Pablo, Victor Țvetov, Ion Buzu, la Vladimir Beșleagă, Arcadie Suceveanu, Titus Știrbu. Îmi place să-i descos, îi provoc să se confeseze, să dea detalii din viața lor, să afle cum rezistă pe terenul minat al literaturii. De regulă, toți reacționează cu entuziasm la invitația de a dialoga cu ei, iar resursele mele de întrebări sunt inepuizabile.

4. Păi să citească măcar două cărți de poezie ale mele: *Cartea rece* și *Masa de sărbătoare*. Plus antologia de poezie *Un om de succes și alte pierderi*. Din dramaturgie să citească *Simona și arhitectul*, *Sfaturile Melaniei* și *Coridorul morții*. Din cărțile pentru copii: *Covorul cu bujori* și *Trei zile cu Zuza*. E de dorit să cotească și volumul meu de interviuri, *Malul stâng întreabă malul drept*.

VASILE ROMANCIUC

1. Nu știu dacă citim mai puțin sau mai mult decât alții. Peste tot în lume, inclusiv la noi, sunt oameni care citesc mult, oameni care citesc rar de tot și oameni care n-au citit și probabil nu vor citi niciodată o carte. Cred că ce citim și cum citim trebuie să stea înaintea lui cât citim.

Totul începe în familie. Lucru știut de toată lumea: dacă citesc părinții, vor citi și copiii. Amos Oz scria, memorabil: „Evreii n-au construit piramide, n-au înălțat catedrale grandioase, n-au clădit Marele Zid Chinezesc sau templul Taj Mahal. Ei au creat texte și le-au citit împreună în sânul familiei, la mesele de sărbătoare și chiar la mesele de fiecare zi”.

Bineînțeles, atunci când vezi un „protest” al „patrioților” plătiți de tâlharii ascunși prin Londra sau Israel să urle „Noi suntem poporul!” (fără să-și dea seama că acesta e un fel de a scuipa în propriul obraz), nu poți să nu zici că starea lecturii la noi e dramatică. Pentru că așa arată „un popor” fără carte: ușor de manipulat. Dar nu acesta e poporul...

Am bucuria de a cunoaște destul de mulți tineri pentru care cartea este un *modus vivendi*. Datorită lor, cred că nu putem vorbi de o criză a lecturii. De când e cartea pe lume, unii au citit mai mult, alții, mai puțin. E important să nu uităm: cât citești, atâta crești; ce citești, aceea ești.

2. Câteva dintre cărțile mele „eternă” (sper că încă nu s-au săturat de mine): *Biblia*, *Scrisori către Luciliu* (Seneca), *Confesiuni* (Sf. Augustin), *Divanul sau gâlceava înțeleptului cu lumea* (Dimitrie Cantemir), *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, *Legile morale și politice* (Pitagora), *Micul Prinț* (Antoine de Saint-Exupéry), *Călătoriile lui Gulliver* (Swift), cărțile poezilor dragi sufletului meu... Câteva dintre cărțile citite recent (indiferent de data apariției): *Și Dumnezeu a fost țărână* (Nichita Danilov), *Nichita. Poetul ca și soldatul* (Bogdan Crețu), *Urmuz* (Alexandru Vakulovski), *Ofsaid* (Moni Stănilă), *Meseria de romancier* (Haruki Murakami), *Creionul de tâmplărie* (Mircea Cărtărescu), *Îngeriada* (Judith Mészáros), *Iubirea dată-n căutare* (Iulian Filip), *Doggy* (Maria Pilchin)... Când

vor fi publicate răspunsurile, „lista recentelor” va fi deja alta...

Din păcate, cele mai multe cărți, „eternă” sau „recentă”, vor rămâne necitite. Este imposibil să citești într-o singură viață ceea ce s-a scris în mii de vieți...

3. Bineînțeles. Ar fi, cred, o lipsă de bun-simț să nu mă intereseze ce scriu prietenii mei. Dar, indiferent a cui este cartea – a unui prieten sau a oricărui alt autor –, motivația este aceeași: citesc pentru a mă bucura.

4. Mai întâi, i-aș mulțumi frumos că se interesează de cărțile mele. După care, cu scuzele de rigoare, i-aș recomanda... să se descurce singur. Nu cred că autorii sunt cei mai buni cunoscători ai propriilor opere.

MONI STĂNILĂ

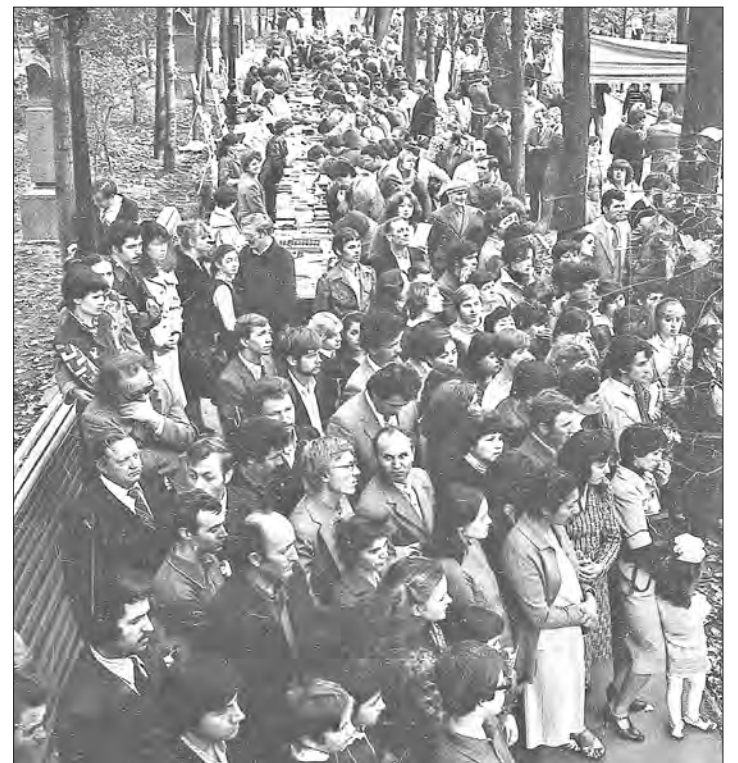
1. Cred că astăzi cărțile sunt la fel de puțin frecventate ca în secolele în care alfabetizarea era doar pentru un număr restrâns, iar cartea era un lux. Foarte rar vedem cititori care să nu fie filologi, scriitori, oameni de cultură. Cititorul simplu aproape că nu mai există. Iar problema nu ține de nivelul de școlarizare, fiindcă e suficient să ne amintim cât de mult citeau părinții noștri, care nu aveau studii superioare. Televizorul a înlocuit cartea, filmul înlocuiește romanul, iar muzica (să nu uităm de perioada în care muzica putea fi ascultată doar la concert, când nu existau tehnologii de înregistrare și redare) pare să fi înlocuit poezia.

2. Pentru mine, desigur, eternă e Biblia, la ea revin cel mai des. În rest, mă întorc mult mai des la poeți, pe prozatori îi reiau mai mult fragmentar, anumite pagini, anumite pasaje. Sunt și romane pe care le-am citit de mai multe ori, dar la distanțe mari de timp. Mă întorc des la contemporanii preferați: Sjöń, Vázquez, Nimigean, dar și la Faulkner și Salinger. Dostoievski e unul la 17 ani, altul la 30. Lecturile recente: Dumitru Crudu – *Ora 5 și 7 minute*; Raluca Nagy – *Teo de la 16 la 18*; Jon Fosse – *Numele celălalt*; m-am apucat de Sașa Zare, iar la poezie sunt prea multe nume de transcris. Aproape tot ce apare și ajunge la mine.

FOTOGRAME | NICOLAE RĂILEANU

Nicolae Esinencu și Mihai Volontir la Seminarul dramaturgilor (Chișinău, 1977)

Tarabe cu cărți, asaltate de cititori de Ziua Poeziei (Chișinău, 1981)

3. Am impresia că e nevoie de o susținere reciprocă, dar citesc și din interes. Mi se pare ciudat să ne plângem de lipsa cititorilor dacă noi înșine nu reușim să fim buni cititori. Și nu doar cărțile prietenilor trebuie să aibă prioritate, ci ale tuturor colegilor de generație care scriu în aceeași limbă. E obligatoriu să știm ce se scrie lângă noi.

4. Dacă aș vrea să îl provoc, i-aș recomanda, la poezie, *Colonia fabricii* și *Ale noastre dintru ale noastre*, iar la roman – *Al 4-lea*. Deși, dacă aș vrea să îl câștig ușor: *Ofsaid* (poezie), *Brâncuși sau cum a învățat țestoasa* să zboare (roman).

ARCADIE SUCEVEANU

1. Între atâtea alte crize din lumea de azi, criza lecturii este una reală și cât se poate de descurajatoare pentru oamenii scrisului. În anii din urmă s-au schimbat practicile de lectură, e adevărat, lumea devine din ce în ce mai hyper-conectată, tot mai mulți cititori recurg la publicațiile online. Dar îngrijorarea noastră nu vine de la faptul că se citește altfel, ci mai curând de la faptul că presa scrisă, publicațiile tipărite pe hârtie și cartea în general, cartea în accepția ei clasică, au teritorii tot mai limitate.

Asistăm la un paradox: în timp ce producția de carte este tot mai avansată, atât în lume cât și la noi, iar editurile tipăresc lunar zeci, sute de mii de titluri, tot mai mulți cititori preferă limba calculatorului sau, și mai comod, ecranul iPhone-ului. Iar în condițiile oferite de aceste mijloace tehnice, așa cum se știe, nu poate fi vorba decât de o lectură în scop informativ, grăbită și superficială de cele mai multe ori.

Figura cititorului „clasic”, de ziare și reviste literare, de cărți de beletristică, este pe cale de dispariție. Sub anumite aspecte, la noi situația nu pare a fi chiar atât de dramatică. Oricum, mai există un număr de cititori (tot mai puțini, ce-i drept) care frecventează bibliotecile și librăriile (mai cu seamă, copiii din ciclul primar), iar o lansare de carte încă poate aduna un număr de 30-50 de persoane interesate. Am văzut că, în alte părți, nici asemenea lucruri nu mai sunt posibile...

2. Dorința (necesitatea) de a reciti „cărțile eterne” crește odată cu înaintarea în vârstă, ea fiind direct proporțională cu cantitatea de nisip, tot mai mică, rămasă în clepsidră... Vine o zi când conștientizezi că s-ar putea să nu mai ai timp să revii asupra unor cărți mari, fundamentale, și atunci încerci să pui în mișcare toate mecanismele de lectură... Am recitit de vreo trei ori în ultima perioadă *Suflete moarte* de N.V. Gogol, recitesc adesea povestirile lui A.P. Cehov și ale lui Dino Buzzati, poeziile lui Tudor Arghezi și Nichita Stănescu, Ștefan Aug. Doinaș și Mihai Ursachi...

Cărțile recente sunt foarte multe și diverse; iată doar câteva titluri, în ordine aleatorie: *Răspunsuri scurte la marile întrebări* de Stephen Hawking; *Sfârșit și început de lume într-un ducat habsburgic* (Bucovina. Amintiri, locuri, oameni, întâmplări) de Ovid Țopa; trei cărți pentru copii cu piesele lui Matei Vișniec: *Omul de zăpadă care voia să întâlnească soarele*, *Extraterestrul care își dorea ca amintire o pijama* și *Capra, Iedul cel mic și Cumătra Lupoaică*; *Creionul de tâmplărie* de Mircea Cărtărescu; *Brâncuși sau cum a învățat țestoasa să zboare* de Moni Stănilă; *O sută și una de poezii* de Adrian Popescu etc., etc.

3. De regulă, citesc cărțile prietenilor. Din spirit de solidaritate. Dar și pentru a avea imaginea contextului general, cu toate valorile și nonvalorile pe care le are.

4. I-aș recomanda una din antologiile mele de autor, ce oferă o imagine sintetică și de ansamblu a poeziei pe care o scriu. Așadar, l-aș lăsa să aleagă, la întâmplare, unul din aceste titluri: *Eterna Danemarcă*, *Înfruntarea lui Heraclit*, *Profesionist al himerei*, *O sută și una de poezii*. Dacă acel „cititor necunoscut” s-ar arăta curios să cunoască secvențe dintr-o galerie de portrete ale scriitorilor de ieri și de azi, i-aș pune la dispoziție volumul de eseuri și potrete literare *Amurguri clasice, dimineți postmoderne*. Iar în cazul în care ar fi interesat de literatura pentru copii, i-aș recomanda volumul meu antologic *Cheițe pentru vise*.

Dar tristețea e că miraculosul cititor a deprins, iată, obiceiul lui Godot și nu prea apare...

MARIA ȘLEAHTIȚCHI

1. Este dramatică, fără grade de comparație. Și nu interesul pentru lectură ar fi problema timpului nostru, deoarece se citește (ca acțiune în sine) mult totuși. Să recunoaștem că plimbările pe diverse rețelele de socializare înseamnă de fapt lectură, lectura a tot felul de postări. Problema acută a zilelor noastre ține de tot mai puțină carte citită sau tot mai puține lecturi de carte. Este tot mai scăzut interesul față de cartea de literatură, editată atât pe suport de hârtie, cât și pe suport electronic. Și dacă admitem că se citește totuși, întrebarea ar fi ce anume se citește? cum sunt scrise cărțile citite? câtă valoare literară conțin ele? Altfel, aș crede că decretarea Zilei Naționale a Lecturii ar însemna preocupare pentru promovarea cărții de valoare și cultivarea gustului pentru lectura elevată. Interesul excesiv pentru a avea un număr cât mai mare de cititori – cititori de orice tip de cărți, între care se află multă-multă maculatură – ar fi chiar mai dăunător decât lipsa lecturii. Pe un cititor de cărți prost scrise este mai greu să-l convingi că nu-și face alegerile bine, decât pe unul al cărui interes pentru lectură se află abia la început. Prin urmare, eu înțeleg semnificația Zilei Naționale a Lecturii ca un îndemn spre cartea bine scrisă și o preocupare pentru cititorul cu spirit critic, care știe să-și facă alegerile și, eventual, le și le poate explica.

2. Recitesc de câteva ori pe an opera Marilor clasici și chiar dacă o fac din interes profesional (fiind cadru universitar), găsesc acolo, de fiecare dată, texte vii, care au conservate în magma lor lăuntrică energii active. Dincolo de cărțile ce țin de programul de instruire, cum ar veni, aș vrea (de mult vreau de fapt) să recitesc letopisețele cronicarilor moldoveni. Încă mai sper că voi avea răgazul de timp necesar pentru a le reciti. Aș vrea, de asemenea, să recitesc marile cărți ale Antichității... Ce am citit recent? Nici nu știu ce ar fi de invocat? Eu citesc mereu, deoarece aceasta mi-i meseria. Da, am reluat acum lectura romanului *Toamna patriarhului* de Gabriel García Márquez. Îl citesc din plăcere.

3. Citesc cărțile prietenilor, bineînțeles. Le citesc ca să văd ce fac prietenii mei, ce au în cap, ce poartă în suflet, despre ce scriu și despre ce de-scris-nu-scriu, dar comunică totuși...

4. Azi, le-aș recomanda *Fragile*.

LUCIA ȚURCANU

1. Marea problemă nu e cantitatea cititorilor, ci calitatea cărților citite. Poate că nu se citește cât și-ar dori cei care se cred reprezentanți ai elitelor, dar apariția diverselor cluburi de lectură, frecvențele festivaluri de literatură, lecturi poetice, târguri de carte etc. dovedesc că interesul pentru carte nu a dispărut. Se citesc însă tot mai multe cărți care nu merită nici timpul, nici efortul, nici implicarea afectivă a cititorului. Cărți proaste, altfel zis, elaborate cu toate ingredientele pe care trebuie să le aibă un bestseller și promovate copios pe toate canalele posibile. Ajungem astfel la o altă problemă: lipsa discernerii și a spiritului critic în rândurile cititorilor de profesie. De fapt, criticii literari retrăgându-se în turnul de fildeș al (puținelor) reviste literare, produc texte mai mult pentru autori decât pentru publicul larg. Au rămas vizibili „influencer-ii literari”, care însă se complac în exercițiile de admirație pe care le fac promovând cărți și autori care să le aducă urmăritori, deci profit. Iar convingerea mea de altădată că, tot citind cărți mai puțin bune, cititorul va simți nevoia să se îndrepte și către adevărata literatură (mă gândeam la previzibilitatea scenariului în bestsellere, care, în cele din urmă, începe să plictisească) a rămas doar iluzie.

2. Îi recitesc pe latini, care, cu trecerea timpului, îmi par tot mai formidabili: Apuleius, cu *Măgarul de aur*, Petronius, cu *Satyricon*, Tibul, Propertiu, Ovidiu, Horațiu, îndureratul Catul și toți ceilalți. Din lecturile recente: Ov. Nimigean, *O ureche de om pe o spinare de soarece* (Polirom, 2020), un veritabil energizant pentru gândire.

3. Da, din curiozitate, din drag și respect pentru ei, din nevoia de a urmări procesul literar contemporan în integralitatea lui. Uneori, scriu despre cărțile prietenilor, dar cu emoții înzecite.

Iar când îmi scriu textele, mă gândesc de fiecare dată la câțiva prieteni a căror părere mă temperează sau, dimpotrivă, mă stimulează. Unii se vor recunoaște citind acest răspuns.

4. Sunt convinsă că nu stă nimeni să citească critică literară de dragul lecturii. De aceea i-aș recomanda antologiile pe care le-am făcut. Să citească poezia contemporanilor.

ALEXANDRU VAKULOVSKI

1. Paradoxal, dar cred că în ultimii ani situația lecturii nu este atât de gravă cum ar părea la prima vedere. Moldova a dus mult timp lipsă de carte românească: se edita puțin, nu prea multe volume treceau Prutul. Am impresia că acum cititorul basarabean se dezmoștește, sper să nu fie o impresie falsă.

2. Îmi place să recitesc din *Privești-le* lui Fundoianu. Și din *Paginile bizare* ale lui Urmuz. Și din *Amintirile* lui Creangă. Și din Geo Bogza. Și din mulți alții, dar nu prea mă pot lăuda cu relecturi integrale. Recent am citit până la capăt *Firingina* lui Vlad Grecu, *Totul va fi bine* de Maria Ivanov, *Sărme* de Anda Vahnovan. Acum mă apuc de *Uneori trebuie să fii prost pentru a fi deștept* de Iulian Frunțașu.

3. Da, îmi place să citesc cărțile prietenilor, pentru că simt că atunci „lungesc vorba” cu ei. Asta înseamnă că vom mai vorbi.

4. Nu prea mi se întâmplă să-mi recomand cărțile. De obicei, sunt curios de părerile cititorilor atunci când îmi apare o nouă carte. I-aș recomanda totuși o carte de poezie, pentru că se citește prea puțină poezie.

EDITURA ȘTIINȚA | NOI APARIȚII

ADRIANA BITTEL | **VIZITĂ ÎN CASA UNUI BĂRBAT ÎN ABSENȚA SOȚIEI SALE**
SELECȚIA PROZELOR ȘI POSTFAȚĂ DE IOANA PĂRVULESCU

„Adriana Bittel este una dintre prozatoarele cele mai înzestrate din literatura română de azi. Maestru neîntrecut al prozei scurte, nuvelele sale pot servi drept model al rafinamentului și stilului pentru genul scurt narativ. Volumele sale «Lucruri într-un pod albastru»; «Somnul după naștere»; «Iulia în iulie»; «Fototeca. Temă cu variațiuni»; «Întâlnire la Paris. Unsprezece povestiri»; «Cum încărunțește o blondă. Povestiri din secolul trecut», precum și prozele din volumele colective «tematic» sunt mereu în căutarea gurmanzilor literaturii. Ioana Pârvulescu, scriitoarea care a făcut selecția textelor și care semnează postfața acestei cărți, menționează că «prozele sunt decupate cu mână sigură și cu o perfectă stăpânire a finalurilor – una dintre condițiile fără de care nu există reușită în acest gen literar». Iar în legătură cu faptul că textele nu sunt «date» și că sunt citite cu interes și după ani de la scrierea lor, postfațatoarea sugerează și această calitate a prozatoarei de a surprinde calitățile (și tarele) esențiale ale protagoniștilor: «Timpul însoțește cu bunăvoință aceste texte, pentru că, așa cum rezultă din micile povești de viață cotidiană, oamenii își seamănă lor înșile în orice decor.»

EDITURA

STUDII LITERARE

ROMANUL „KINDERLAND”
DE LILIANA COROBCA

de DANIEL CRISTEA-ENACHE

După valul din anii 2000 al autorilor de „ego-proză” (preponderent din tânăra generație) și după „replica” unor scriitori români consacrați optând pentru formula obiectivității și pentru o structură de frescă epică sau de puzzle, iată o asociere extrem de interesantă într-un roman, *Kinderland*¹, scris de o prozatoare căreia i-am prevăzut un viitor strălucit.

Cronicarul literar nu este ghicitor în stele și nici nu se consolează cu varianta mai terestră a lozului în plic. El simte însă *noutatea* (muncită, nu preluată mimetic) și aude, nu foarte des, un sunet distinct.

Kinderland este al treilea roman semnat de Liliana Corobca și cel care o impune pe autoare în prima linie valorică a prozei de azi. El e totodată un semn: că romanul autohton s-a schimbat și se schimbă sensibil, pentru a putea integra o dinamică socială și o accelerație existențială de multe ori dramatică.

Trebuie să recunosc că am așteptat acest roman, așa cum am așteptat romanul copilăriei generației „decreștelor”, dat de Radu Pavel Gheo în *Noapte bună, copii!* De data aceasta, nu mai este vorba de copiii din „Epoca de Aur” a ceaușismului, ci de copiii de astăzi, ai capitalismului, cu părinți plecați la muncă în străinătate.

Lumea lui Gheo era cea urbană, a industrializării dictate de sus în jos și antrenând, într-un vârtej macro, blocuri și piețe, pe o spirală a citadinismului de prima sau a doua generație. Amintirile de la țară erau cele (preșcolare ori din vacanțe) de la buncii rămași în sat.

În romanul Lilianei Corobca, centrul de greutate îl descoperim, cum e și firesc, în lumea rurală, în satul pustiit prin „migrația” în Italia, Spania, Rusia și alte țări a femeilor și bărbaților apti de muncă. Cei ce rămân acasă, „de capul lor”, sunt copiii și bătrânii neputincioși, care își trăiesc vârstele în aceste condiții.

Iar despre cei plecați, despre efortul lor adaptativ — nu mai puțin dramatic — a vorbit un observator și analist atent ca Sorin Antohi, într-un dialog de pe LiterNet:

„Fenomenul a atins proporții de masă abia în ultimul deceniu, iar criza economică a ultimilor ani a introdus o ruptură semnificativă. La început, ca toți migranții, cetățenii români (români, maghiari, romi și alții; evrei, sași, șvabi nu mai prea erau în 2002) aveau planuri de întoarcere în patrie după ce aveau să se căpătuiască; cei ajunși prin căsătorii mixte și/ sau prin integrare socio-profesională în clasa mijlocie, apoi cei ai căror copii intrau pe acest traseu al integrării s-au hotărât să rămână; pe

parcurs, planurile evoluau în parametri normali, cu toate fluctuațiile aduse de succese și eșecuri, starea de sănătate, decizii bune sau proaste... Se conturau și primele comunități românești, ca în unele localități italiene și spaniole pe care migranții fără școală le ignorau cu desăvârșire înaintea plecării (de pildă, nu știau că Firenze are un nume și în limba română), dar în care se acomodau treptat, în exaltarea unui nou început, adesea alături de numeroși vecini, neamuri și colegi de serviciu ori școală, ajungând să se simtă mai bine ca acasă.

(...) chiar dacă țara nu-și vedea de treabă în absența lor (autostrăzile nu se construiau, trenurile mergeau tot mai încet și se răreau — noroc de cursele de avion *low cost* —, locuri de muncă nu se creau, programe de asistență socială pentru copii și bătrâni nu apăreau, oportunități pentru investiția profitabilă a banilor câștigați greu în străinătate nu se întrezăreau), migranții își puteau repeta uneori, chiar mințindu-se cu bună știință, că plecarea era temporară. În

sau de dincoace de Prut) rurală, văzută, dinlăuntru, în anii marii „migrații” și în consecințele lor.

Probabil că prozatoarea a plecat „de jos”, de la nivelul personajului de „format” mic, traumatizat de absența părinților. Dar chiar și așa, această traumă nu poate fi înțeleasă de către cititor (după cum nu ar fi putut, cred, să fie adâncită de către autoare) în afara cadrului social și a stadiului în care el poate fi observat și documentat.

Cu alte cuvinte, în acest *Kinderland* se regăsesc sute, mii de experiențe similare, neaduse încă la viață literară, în romanul autohton. E vorba despre o epocă atât de reală în ea însăși, dar care nu fusese încă epicizată; despre un moment istoric, o subperioadă pe care nu se pusese lupa; în fine, de o uriașă „felie” generaționistă despre care romanul românesc încă nu vorbise într-un mod acut și profund.

Și întrebarea care urmează este: de ce romancierii noștri au întârziat, au amânat, au „uitat” să scrie despre un prezent

viziunea profund egocentrică a artistului să întâlnească în spotul ei ceva — din realitate — care îi aparține în fond. E nevoie ca Tema romancierului să se întâlnească și să „cupleze” cu una sau alta dintre „temele” realității înconjurătoare.

Romancierul nostru generic, prin urmare, nu este nici fricos, nici defazat, nici depășit de prezentul în care trăiește. El asimilează temele pe care le simte ale sale și le explorează în toate straturile lor. Această explorare cere o anume distanță și un interval de timp dat.

Drama copiilor fără părinți e cu atât mai impresionantă, cu cât părinții lor sunt de fapt în viață, dar departe, la muncă, pentru a câștiga „bani lungi” și a-i trimite acasă odraslelor și vârstnicilor plini de boli. Copiii devin maturi, în aceste condiții, și au grija vârstnicilor care le devin, ei, „copii”...

O experiență apropiată, în alte condiții istorice, era cea a copiilor cu părinți închiși *politic* de regimul „democrației populare”. Această experiență, a copilului cu tatăl la închisoare și cu ceea ce simte el, ca mic adult de nevoie, nu a putut fi prinsă direct și obiectiv, „cu cărțile pe față”, în epoca trecută. Acum este posibil; și vom ajunge, din alt plan, și la ea. Căci explorând condiția unor personaje obligate la maturizare accelerată, Liliana Corobca depășește, în *Kinderland*, nivelul observației sociale, realist-prezentiste, pentru a adânci o dramă intens-personală și general-umană.

Pentru a explora, din interior, subiectul copiilor cu părinți plecați la muncă³, departe, și a face din el o temă importantă deopotrivă pentru scriitor și pentru cititor, Liliana Corobca renunță, în *Kinderland*, la deplina obiectivitate epică, cu distribuția ei pe personaje.

Naratorul impersonal, ubicuu și transparent este mai greu utilizabil aici, într-un text românesc de dimensiuni medii spre mici și în care personajele nu au suficient spațiu pentru a evolua (conturându-se totodată) într-un conflict. Aceasta, pe de o parte. Pe de alta, între o perspectivă omniscientă, dar exterioară, și una limitată la experiența unui personaj, dar impregnată și intensificată de ea, era de ales a doua soluție de construcție, într-un acord mai profund și mai fin cu tema preocupantă.

Sunt motivele pentru care naratorul Știutor lasă loc unui personaj anume: o fată de doisprezece ani. Și vârsta e aleasă bine. Cristina nu este nici atât de mică încât să nu poată „ține” o partitură romanescă a copiilor fără părinți, dar nici încă femeie, pentru ca astfel să iasă cu totul din rol și să reprezinte, deja, categoria adulților. Ea este un adult înainte de vreme, maturizat

FRAGMENT DIN VOLUMUL
„SCRIITORI BASARABENI.
STUDII LITERARE”

ÎN CURS DE APARIȚIE LA EDITURA ȘTIINȚA

acea perioadă fastă, comunitățile erau mai ales reticulare, mobile, aproape navetiste, orizontul lor temporal era provizoriu. Adesea, erau un fel de *moveable feasts*, în care se trăia cu elanul precarității și cu iresponsabilitatea provizoratului. Toate acestea s-au schimbat după declanșarea crizei economice, așa cum știm. Ce comunități mai pot construi migranții ale căror condiții de viață se înrăutățesc tocmai când le e lumea mai dragă? Mulți se gândeau să rămână pe unde erau, nu-și mai risipeau banii în vacanțe, își aduceau copiii la ei, își luau credite pentru locuințe, consum și mici afaceri”².

De ce îmi pare importantă o asemenea radiografie extra-literară? Pentru că ficțiunea Lilianei Corobca nu este „pură” și vidată de realitate, nici evazionistă în raport cu aceasta. Personajele construite de autoare sunt eșantioane nu doar de umanitate decupată pe vârste și pe experiențe specifice lor, ci și de societate post-comunistă, de Moldovă (de dincolo

traumatic la nivel individual și comunitar? S-au făcut auzite voci critice la adresa indifferenței lor sociale; s-a vorbit — la stânga — despre necesitatea unei implicări reale a artistului în problemele și crizele sociale ale timpului său.

Explicația pe care o avansează ține și de psihologia creației, și de complexitatea unei problematice ce se ridică, dintr-odată, în fața unui prozator de dincolo sau de dincoace de Prut. Romancierul nu are priza la realitatea cotidiană a jurnalistului și nici paleta atât de largă a acestuia. Jurnalistul este adaptabil (în sensul bun) și se pliază pe realitatea în schimbare, pe fiecare secvență a ei.

Romancierul adevărat e însă obsesiv, mono-valent și în interiorul propriei viziuni, ce poate ignora cu totul realitatea cotidiană, în favoarea unei i-realități explorate de-a lungul întregii creații. Deși utilizează cam toate rețetele jurnalismului și foiletonismului, Dostoievski este un obsesiv și un mono-valent. Obsesia (și „valența”) lui e abisalitatea umană. Or, este nevoie ca

prin absența părinților, pentru a o suplini: iată rolul pe care e obligată să-l joace.

Dar cum? În ce fel? „Tehnic” și compozițional, care va fi structura de expunere a sentimentelor și a dramei fetei-femeie și copilului-mamă?

Alex. Ștefănescu arăta necesitatea re-lecturii romanului pentru ca el să fie înțeles în construcția lui compozițională:

„Ca să scrii despre romanul *Kinderland* de Liliana Corobca, trebuie să-l citești de două ori. Prima dată te impresionează ca o poveste de viață și nu-l poți examina critic. Abia la a doua lectură reușești să te detașezi și începi să vezi cum e construit, cum sunt portretizate personajele etc.”⁴.

Iar Tania Radu, într-o cronică din „22”, remarca simplitatea „savantă” a scrisului autoarei:

„Liliana Corobca a ales încă o dată simplitatea, în varianta ei savantă. Scrie așa cum ar coase în stil tradițional, când nu mai ai la îndemână nici modelele, nici pânza, ața și nici culorile de altădată”⁵.

Comparația este foarte bună și, într-adevăr, sub aparenta simplitate prozastică se pot urmări, de către lectorul atent, complicate strategii prozastice. Inițial, personajul central este „decupat” și descris din afară, cu utilizarea persoanei a treia singular. După câteva pagini, romanul se schimbă, prin interiorizarea nu numai a temei, ci și a perspectivei. Seismograful epic este, așa-zicând, împrumutat, devenind una cu fata care trebuie să aibă grijă de frații săi mai mici.

Percepțiile și experiențele ei, sentimentele, „filozofia” pe care și-o încheagă, propria maturizare, la care asistă cu o înduioșătoare implicare — toate acestea, pentru a putea fi surprinse pe viu, însă dinspre interiorul protagonistei (și vorbind despre acest interior, scanându-l și descriindu-l mereu), solicită o expunere confesiv-diaristică. Fata de doisprezece ani, cu părinții departe și cu întreaga gospodărie pe cap, va ține ori un jurnal, ori un discurs fragmentat, secvențial și adresat de tip epistolar.

Prin urmare, Cristina va scrie sau va imagina scrisori către mama ei, tot atâtea capitole dintr-un extraordinar jurnal de copil fără părinți:

„Uneori, după ce vorbesc cu tine, mi-e atât de greu pe suflet! Vreau să plâng, dar cum încep să lăcrimez oleacă, se pun și frații pe bocit și nu-i mai oprești. Undeva să mă ascund și să plâng în tihnă tot nu pot, că mi se înroșesc ochii și mă doare capul... Intră Marcel bocind. — De ce plângi, mări? — M-a bătut. Cine l-o mai fi bătut, că nu l-am văzut jucându-se cu niciun copil, n-a fost în drum, stă pe capul nostru toată ziua și ne plictisește. Dan zice că are de lucru și trebuie să-l rog tare mult și tare frumos să se joace cu el. — Cine te-a mai bătut? — Tata.

Marcel știa că n-o să-l cred, c-o să mă uit la el ca și cum nu-i în toate mințile și mă apucă de poala rochiei, trăgându-mă după el. M-a dus în camera noastră cea mai îndepărtată, rece și întunecoasă și am văzut. A băgat o pernuță într-un palton vechi de-al tatei, a pus deasupra pălăria, care știam că e a tatei, dar nu o purtase niciodată, în orice caz, niciodată nu l-am văzut cu ea. Avea tatăl lui Marcel și cizme, și pantaloni. Marcel m-a privit triumfător, chipurile, vezi, iată-l pe tata. A ridicat un

băț (de unde l-o fi găsit, atât de lung și de subțire), cu ăsta l-a bătut, chipurile. Am luat bățul și i-am tras una la fund — Așa? — Da, a răspuns el și n-a plâns că l-am lovit. — Dar ce ai făcut? — Mi-a zis să dau mâncare la animale și nu am dat, să fac curățenie după casă și nu am făcut. Trântorule, a zis. Degeaba te țin la casa mea.

Copiii aceștia imită tot. «Degeaba te țin la casa mea, trântorule!», îi zicea tata mo-tanului nostru care cerea de mâncare și nu prindea destui șoareci. Că nu dă mâncare la animale o fi auzit prin drum la cineva, cum să-l punem noi pe Marcel, care-i atât de mic, să dea de mâncare la animale?”⁶

Cu acest Teatru al Tatălui făcut din haine și pus să pedepsească un copil căruia îi e dor de el, Cristina este obligată să devină nu doar adult responsabil, ci și scriitoare. Ea „vorbește” cu mama la muncă în Italia, dar și cu un auditoriu neștiutor asupra vechii lor vieți de familie. Mama va afla noutățile, în timp ce auditoriul „extern” va fi pus la curent cu lucrurile, faptele, gesturile, episoadele deja arhivate de o familie basarabeană.

Talentul prozastic și inteligența artistică deosebită a Liliane Corobca se văd și din procesarea continuă a celor două sfere. Treptat, suntem tot mai mult introduși în atmosfera și în familia din *Kinderland*, devenind — din auditoriu străin — parte a trecutului acestei familii, reactualizat cu fiecare pagină.

Încet-încet, într-o compoziție minuțios orchestrată, ceea ce știm despre familia Cristinei începe să fie mai mult și mai consistent decât ceea ce aflăm, nou, despre ea de la eroina, la propriu și la figurat, a cărții.

La finalul romanului, nu mai este nimic de spus pentru că totul a fost deja reamintit, înfățișat și descris. Cristina tânjește după ceva nou de povestit despre trecutul lor, însă nu mai are ce să povestească. Trecutul comun a fost consumat.

Firește, un autor neîndemânatic ar fi continuat mult pe linia jeluirii, lungind pelteaua pentru a prinde „drama”; dar, odată ce stocul de amintiri comune a fost epuizat, Liliana Corobca pune punct romanului.

Finalul este scurt și cu intensitatea neobișnuită a prozei de vârf. Cristina plânge la moartea bunicii, dar nu moartea bătrânei este motivul real. Tema adâncită și explorată de către scriitoare, tema copiilor

fără părinți, perforează pagina și încheie *Kinderland* în sine însuși:

„Am primit un telefon de la Lucian. Știa el că nimeni nu mi-a zis. Bunica a murit ieri dimineață... Plâng și nici nu știu dacă de jale din cauza bunicii sau de bucurie că, în sfârșit, mama și tata vor veni acasă”⁷.

De remarcat — pe lângă profilul memorabil al protagonistei — și celelalte personaje, surprinse de Cristina în scene și situații caracterizante; ori secvențele de comedie neagră din viața satului lipsit de părinți cu capul pe umeri și cu autoritate de penalizare; sau nostalgia după vremurile sovietice, cu materiale de construcție rezistente și cu familii muncind la un loc, pentru slava Imperiului; sau descrierile, de mare senzitivitate, ale copiilor, animalelor de pe lângă casă, păsărilor, locușoarelor și lucrșoarelor din gospodărie; ori auto-fixarea eroinei într-o psihologie a vârstei, cu tipica îndrăgostire de și mai tipicul verișor de la oraș (în cazul de față, Chișinău); sau pendularea autoarei între social, comunitar, familial și individual, decupajul macro și cel micro, implicarea reciprocă și întrețeserea lor; ori limbajul personajului-punte, fie cu diminutive din grijă pentru cei doi frați (care mai de care mai „cocuță”), fie cu achiziții de vocabular neologic deprins la școală de o fată inteligentă; în fine, verosimilitatea și credibilitatea protagonistei, urmărită în două direcții, pe înainte și pe înapoi, de către o prozatoare care știe să rămână în umbră...

Kinderland este un roman, chiar și de mici dimensiuni, ce va rămâne în istoria literaturii române post-revoluționare.⁸

NOTE:

- Liliana Corobca, *Kinderland*, roman, București: Editura Cartea Românească, 2013, 184 p.
- „Întrebarea e dacă migranții din România vor putea reuși în străinătate ce n-au prea reușit acasă: viața împreună.” Sorin Antohi în dialog cu Daniel Cristea-Enache (2), pe LiterNet, 8 aprilie 2013.
- Aliona Grati vorbește, într-o cronică dedicată romanului, despre „victime colaterale ale tranziției moldovenești”. Aliona Grati, *Kinderland, Moldova copiilor*, în vol. *Cronici în rețea*, Iași: Editura Junimea, 2016, p. 162. Iar Marius Miheț, după o paralelă pe care o face între *Kinderland* și

un alt roman al Liliane Corobca, *Un an în paradis* (2005), conchide astfel: „Noua generație pierdută — mutilată de migrația economică — încearcă să-și amputeze copilăria pentru a supraviețui într-o lume golită de joc și umanitate”. Marius Miheț, *Joaca de-a cei mari*, în „România literară”, 05.07.2013.

4. Alex. Ștefănescu, în emisiunea *Minutul de literatură*, Radio România Actualități, 15 iulie 2020.

Tot aici, criticul și istoricul literar observă sentimentalismul fără retorism: „Dacă romanul sună a literatură bună, aceasta se explică printr-un sentimentalism răscolitor, fără nimic retoric. Ca în proza rusească, personajele au suflet”.

5. Tania Radu, *O excursie în „Camceatca”*, în „22”, 25.06.2013.

6. Liliana Corobca, *Kinderland*, ed. cit., pp. 60-61.

7. *Idem*, p. 179.

8. Un comentator entuziast al romanului a fost Michael Astner, care s-a referit și la titlu, preferat celui inițial (*Patria mamă*), ca fiind „varianta mai bună și chiar mai cu «cârlig» european”.

În același articol, Astner estima că „acest nou roman al Liliane Corobca își va face în curând loc pe orbita europeană”. Michael Astner, *Kinderland sau jocul trist al tranziției nesfârșite*, în „Ziarul de Iași”, 27.05.2013.

Ulterior, comentând versiunea în limba germană în traducerea lui Ernest Wichner, Astner a inventariat recenziile favorabile din spațiul german apărute până la data articolului său, publicat tot în „Ziarul de Iași” și intitulat „*Marginile grăiesc profund când purced a vorbi*”.

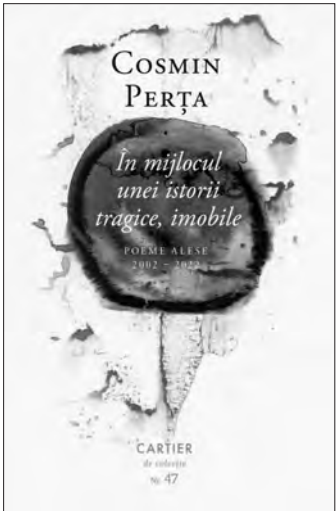
Din acest al doilea articol al poetului și traducătorului Michael Astner se poate re-compune felul în care a fost primit romanul Liliane Corobca într-un alt spațiu decât cel românesc. Receptarea de primă instanță, oferită „la cald” de Astner, a fost foarte favorabilă, semn că și tematica și problematica romanului, dar și realizarea artistică au întrunit consensul critic:

„Pe 14 septembrie, apoi, avea să urmeze recenzia din *Süddeutsche Zeitung* (München — «Acht Uhr, Zeit zum Weinen»/ Ora opt, timp de plâns) semnată de Cathrin Kahlweit, din care nu rețin decât fraza de introducere: «Trebuie să cunoști câte ceva despre mica, pierdută și uitată Moldova» (și aici dăm în original peste varianta *Moldawien!*) «de la marginea Europei, ca să poți aprecia singurătatea cutezătoare a romanului Liliane Corobca».

În 29 septembrie, Hans-Peter Kunisch avea să semneze în săptămânalul *Die Zeit* (Hamburg) articolul *Liliana Corobca: Copiii de 12 ani nu plâng*, o primă concluzie sunând așa: «Soarta copiilor de migranți ai muncii e un capitol sumbru în istoria capitalismului modern, cel care mută de colo-colo materialul uman recunoscător. O temă neliterară, ci una politică, s-ar putea zice, dar Corobca i-a găsit un limbaj pe care Ernest Wichner l-a tradus cu empatie.»

În fine, în aceeași zi, Andreas Breitenstein avea să publice în *Neue Zürcher Zeitung* (Elveția) recenzia *Niemand singt uns ein Lied* (Nimeni nu ne cântă ceva, *NZZ*, 29.09.15), care debutează după cum urmează: «Există în Europa o țară care pare căzută din viitor». Țara este, desigur, Republica Moldova (în sfârșit, *Moldau* în original!) cea «înghesuită între Est și Vest». De altfel, Breitenstein nu este singurul care aduce și cifre statistice despre situația din Basarabia: «Mai mult de 700.000 de copii există în Moldova (la 3,15 milioane de locuitori), iar pentru 120.000 dintre ei absența îndelungată a părinților este o normalitate». Despre carte: «Romanul Liliane Corobca relatează nu doar cu tandrețe și umor despre durerea și răbdarea unor copii părăsiți, ci creionează cu realism treaz de-a binelea și dezagregarea economică, socială și morală a mediului rural», ca să-ncheie cu o frază memorabilă: «Marginile grăiesc profund când purced a vorbi”. Michael Astner, „*Marginile grăiesc profund când purced a vorbi*”, în „Ziarul de Iași”, 12.10.2015.

CARTIER DE COLECȚIE

COSMIN PERȚA
ÎN MIJLOCUL UNEI ISTORII
TRAGICE, IMOBILE
POEME ALESE (2002-2022)

„Ulterior, va experimenta în câteva direcții distincte, detașându-se de formula poemului asianic, înlocuit progresiv (ca în volumul «Fără titlu», 2011), printr-o lirică lipsită de artificii stilistice. Cea mai recentă dintre cărțile sale, «Cântec de leagăn pentru generația mea» (2018), marchează deschiderea poetului spre contemporaneitatea socială și politică, iar Cosmin Perța se metamorfozează aici într-un diagnostician care întocmește fișa clinică a lumii actuale, dar nu cu detașarea observatorului imparțial, ci cu implicarea afectivă a «țapului ispășitor» confruntat cu «teroarea istoriei.»

Octavian SOVIANY

DIN TAINELE CUVINTELOR

de EUGEN LUNGU

CRONICĂ DE CARTE

Cu ceva timp în urmă, primeam din partea dlui profesor Gheorghe Moga cartea domniei sale *File de dicționar. Expresii și reflecții*, volum apărut la Editura Caiete Silvine din Zalău. Cartea era însoțită de o caldă scrisoare în care domnul profesor își exprima plăcerea de a fi citit o modestă lucrare semnată de mine. I-am răspuns cât se poate de repede și cu tot atașamentul intelectual, cartea domniei sale parcurgând-o atunci mai mult în diagonală, deoarece eram prins într-un proiect la care lucram contracronometru. Așa că abia nu demult redescopeream volumul pe care de data asta îl citeam pe îndelete și cu mult folos pentru mine.

Esența cărții e expusă de dl profesor Gh. Moga în *Argumentul* care precede articolele propriu-zise: „Fișele acestea de dicționar, prin ilustrările ce cuprind, vorbesc despre «întâmplările» mai mari sau mai mici din «viața» cuvintelor. Concurența sinonimelor, ce cunoaște câștigători vremelnici, pierderea majusculei, într-un ultim gest de supraviețuire, înnobilarea sensului datorată poeziei, eforturile unui neologism de a se statornici în limbă sunt tot atâtea «evenimente» care jalonează parcursul unui cuvânt.

Unele expresii, neînregistrate în dicționare, evidențiază simțul lingvistic al vorbitorului de rând și faptul că «aplecarea noastră spre lux de expresii» este mereu productivă, altele îmbracă atitudinea ironic-îngăduitoare a acestuia față de scăderile omenești în sintagme eufemistice”.

Preocupările domnului profesor pentru de multe ori tainica existență a cuvintelor și expresiilor mi s-au părut apropiate și oarecum familiare celor împărtășite de mine într-un volum ceva mai special pentru obișnuitele mele activități de critic și istoric literar – mă refer la *De ce spunem așa*.

Așadar, cartea dlui Gheorghe Moga venea cumva pe aceeași undă, autorul decelând în articolele sale sensul și istoricul unor expresii mai puțin cunoscute chiar și specialiștilor. Ca, spre exemplu, o îmbinare de cuvinte pe care nu o veți descoperi nici în dicționarele cele mai importante și pe care, mărturisesc, o citesc pentru prima dată în *Filele...* dumisale. E vorba de substantivul *proașcă* și expresia neoașă în care figurează acesta: *Avem proaște, dar n-avem proști*. Cuvântul *proașcă*, în sensul vizat în volum, nu apare nici în ultima ediție a DEX-ului (2016), îl găsim doar în *Micul dicționar academic* (vol. IV, 2003), lucrare lexicografică în care sunt integrați toți termenii incluși în dicționarul-tezaur al Academiei: „**proașcă** [...] 8. Reg[ional] Aparat de stropit via”. Termenul circulă doar în anumite

zone și face parte din limbajul special al podgorenilor, conchide autorul *Filelor...*: „Aparatul portabil folosit pentru stropire are denumiri felurite; alături de comunul *stropitoare* se mai folosesc cu acest sens *pompă* și *proașcă*. Ultimul termen intrat în această serie sinonimică este *vermorel*, ce trimite la numele inventatorului care a realizat și comercializat acest aparat: Victor Vermorel (1853-1927)” (p. 18-19).

După aceste câteva precizări tehnice, vine explicația propriu-zisă a curioasei locuțiuni: „Expresia din titlu [«*Avem proaște, dar n-avem proști*»], deși are o circulație regională, merită atenție, fiindcă se apropie de jocurile de cuvinte ce dovedesc simțul lingvistic al vorbitorului de rând, care-și observă propriul grai. Jocul de cuvinte pornește de la apropierea sonoră dintre cele două substantive aflate la numărul plural (*proaște/proști*). Sub aparența glumeață a «zicerii» se ascunde, de fapt, năduful unei femei care își vede recolta compromisă, fiindcă bărbații plecați, de nevoie, la oraș («*proștii*») nu mai pot lua *proaștele* în spate pentru a stropi via atunci când o cere vremea. La rândul lor, cei rămași acasă, simțindu-se suprasolicitați, au mărit prețul muncii, replicând: «*S-au scumpit proștii*» (*Ibidem*).

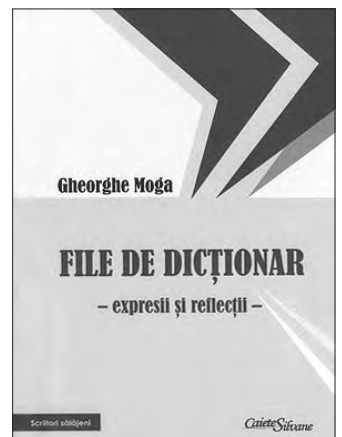
O expresie similară cu „*S-au scumpit proștii*” se auzea și pe la noi, în nordul Basarabiei: „*Înverzesc movilele și se scumpest nebunii*”. O azeam, de regulă, în prag de primăvară, când obștea satului urma să angajeze un cioban care să pască oile gospodariilor până cădeau brumele. Iarna nu avea nimeni nevoie de păstor, primăvara acesta era însă la mare căutare (se „scumpea”!).

O altă unitate frazeologică la fel de surprinzătoare e *piele pe ciolănele*. Puțini au auzit de ea, deși sensul îmbinării e clar – cineva e atât de slab că au rămas din el doar pielea și oasele. În argumentările sale, autorul se sprijină, de regulă, pe exemplele din literatura clasică, mai ales apelând frecvent la opera lui Mihail Sadoveanu: „Într-o capodoperă, *Hanu Ancuței*, prozatorul îl introduce într-o expresie cunoscută mai ales sub forma a *fi numai piele și oase* «a fi foarte slab»: «Dumnealui Ioniță comisul venise călare pe un cal vrednic de mirare... *Numai pielea și ciolanele*» (Sadoveanu, *Opere*, VIII, 464). [...] Prin sintagma rimată «*piele pe ciolănele*» Sevastița Cărăbuș (din romanul *Cazul Eugeniței Costea*) denumeste idealul de frumusețe feminină al unei epoci căruia, din păcate, ea nu-i mai corespunde. La observația Eugeniței că ar trebui să mai slăbească puțin, fosta dădăcă răspunde: «– Nu cred că se poate asta,

duduie, deși cunosc că gustul boierimii din ziua de azi e pentru *piele pe ciolănele*. Eu is rămasă din cealaltă lume, de dinainte de război» (*Opere*, XIV, 371). Dar, se știe, idealul de frumusețe feminină se schimbă de la o epocă la alta. În alte timpuri, silueta Marușcăi (apreciată doar de... bărbați) provocase obiecțiile jupănelei Ilisafa, viitoarea soacră: «El (Simion Jder) nu vede că *fata aceea-i numai cât degetul? N-ai ce strânge în brațe; păr de cânepă, obraz stropit; ce vede el la dânsa?*» (*Opere*, XIII, 447). Aceeași convingere o au și celelalte soții de boieri: «Însă jupânița Marușca a lui Hudici e un fel de sficiune bălaie. Prea subțirică și pășind prea mărunț. Parc-ar fi înfricoșată; numai când și când aruncă într-o lature o căutătură iute. *Ar putea fi frumușică, prețuiesc cneghinele, dacă ar fi grasă*. Cum se poate uita un bărbat falnic la asemenea gănganie?» (*Opere*, XIII, 403)” (p. 55-56).

Sumarul cărții include peste patruzeci de expresii diferite (a *bea ca un muscal*, a *se face iască*, a-*și face iluzii*, a *prinde pe picior greșit*, a *sta cu fundul în două lunturi*, a *se tăia în vorbe*, a *intra la grea ascultare*, a *trece într-o lume mai bună* etc., etc.), cărora li se explică sensul și, dacă e posibil, raționamentele istorice care au dus la apariția și dăinuirea lor în limba română.

O parte dintre acestea circulă nu numai în restrâns cadru național, ci sunt cunoscute și vorbitorilor de alte limbi. Spre exemplu, sintagma *ruleta rusească*, expresie cunoscută azi destul de bine pe mapamond. Puțini știu însă când și cum a intrat în circuitul internațional. Autorul cărții o explică în paralel cu o altă îmbinare de cuvinte din tezaurul neaș al limbii: a-*și juca viața* (cu *cineva*). Exemplul lingvistic e extras și de data aceasta din fondul clasic. E vorba de povestirea *Spovădania bașbulubașei*, cuprinsă în volumul *Părintele Zosim și alte povestiri* de Radu Rosetti (Editura Humanitas, 2014). O expunem în rezumat. Logofătului Ștefan Jumătate nu i-a prea mers la femei, dar mai încearcă o dată. Se căsătorește cu Ileana, „o frumusețe uimitoare”, care îl înșală și ea, pe când acesta se afla într-o vizită la Chișinău. Boierul hotărăște să se răzbune pe Levcoiani, cel care atentase la onoarea casei sale, dar respectând toate rigorile cavalerismului: „Spre acest sfârșit se hotărâse să plece la Roman cu medelnicerul, cu caii cei mai iuți din întreaga țară, spre a da acolo ochi cu Levcoiani. Iar, la prilej să fi plecat, să-l urmărească până va da de dânsul spre a-l sili să-ți joace viața cu el după obiceiul arnăuțesc. Adică să ieie două pistoale din care să fie încărcat nu

GHEORGHE MOGA
FILE DE DICȚIONAR
(EXPRESII ȘI RÉFLECȚII)
ZALĂU, EDITURA „CAIETE SILVANE”, 2016

mai unul, să se amestece sub un testemel și să apuce fiecare câte unul, apoi ținând de capătul aceluiași testemel, să apese odată trăgaciul pistoalelor îndreptate spre piepturile lor. Dumnezeu avea să aleagă pe cel care se cuvenea să mai trăiască” (p. 136 în *Părintele Zosim...*; p. 53 în *File...*).

Abia după ce enunță condițiile drastice ale acestui adevărat turnir de onoare cavaleriească, autorul ne explică sensul sintagmei *ruleta rusească*: „Descrierea «obiceiului arnăuțesc» amintește de un alt «joc» al sorții, la fel de periculos: ruleta rusească. Diferențele dintre cele două sunt date de aspectele și performanțele tehnice ale armelor. Prima referință despre acest joc sinucigaș s-ar găsi într-un articol publicat de Georges Surdez în anul 1937 în magazinul săptămânal *Collier's*. Autorul notează că jocul ar fi fost practicat de către soldații ruși aflați în România, demoralizați de mersul evenimentelor în anul 1917. Știrile care vorbesc despre curajul (bravada), nebunia unor persoane ce caută să forțeze destinul sunt dovada faptului că jocul nu aparține trecutului. În stilul publicistic sintagma este foarte frecventă, denumind, în sens figurat, orice «eveniment» (social, economic, politic) al cărui final este imprevizibil și poate provoca un dezastru.

Prin doza de imprevizibil, prin suișurile și coborâșurile neașteptate, însăși viața este percepută ca... o ruletă” (p. 53).

O altă expresie cu ecouri internaționale este „*Il ne faut jamais dire jamais*”. Interpretarea din *File...* este totodată și o invitație la circumspecție atunci când afirmăm cu prea multă tărie ceva: „Revenind la «vorba istorică» din titlu (în original *il ne faut jamais dire: jamais*), aceasta aparține lui Napoleon al III-lea și reprezintă o «reflecție critică» a acestuia la adresa primului său

ministru care, în 1867, «depășind limitele politicii stăpânului său», proclamă în fața deputaților că: «*Niciodată, dar niciodată Franța nu va suporta o asemenea violență* (unificarea Italiei — n.n.) *la adresa onoarei sale*». Faptul că, în 1870, Franța a fost obligată să abandoneze statul pontifical avea să confirme adevărul spuselor lui Napoleon al III-lea. Între timp, vorba memorabilă a devenit un îndemn la circumspecție; se cuvine să lăsăm o portiță deschisă «neprevăzutului», «imposibilului», chiar și în situații considerate adevăruri absolute” (p. 60).

Foarte succint și totodată detaliat e definit un englezism, ajuns astăzi în mare vogă: „*Hobby* este un cuvânt englez, iar sensul său originar (sec. XII-XIV), era acela de «cal mic, ponei», fie real, fie ca o figură purtată în vechile dansuri populare sau în pantomimă. *Hobby* derivă din *Hobin*, nume de cal din engleza medievală, care nu este altceva decât o variantă a francezului *Robin*, diminutivul prenumelui masculin Robert. În limba engleză sensul cuvântului *hobby* a evoluat astfel: «cal de jucărie» (sec. al XIV-lea), «interes obsesiv» (sec. al XVII-lea) și, în sfârșit, «preocupare în timpul liber» (sec. al XIX-lea), sens cu care cuvântul a fost împrumutat și în alte limbi, inclusiv limba română” (p. 68).

Cum cartea e impregnată cu o terminologie lingvistică specială, cu explicații savante care pot tăia pofta de lectură unui cititor ingenuu, autorul se străduiește să reducă uneori tonalitatea savantă și să aducă în demersul său și momente distractive, precum e acest final la articolul *Apa îi va fi cu primejdie*, text cu o tematică strict bahică: „«Dosarul» numărului 467 (24-30 ianuarie 2013) al revistei *Dilema* veche poartă titlul *Chefuri&cheflii*; în unele coloane ale dosarului cititorul poate afla cele mai noi expresii sinonime ale verbului a bea. Noi am reținut, pentru rândurile de față, doar spusele lui Benjamin Franklin, din chenarul primei pagini a «dosarului»: «*În vin e înțelepciunea, în bere e libertatea, în apă sunt bacterii*” (p. 103).

Cartea a fost prefațată de Viorel Mureșan. Închei cu un citat dintr-un preafrumos elogiu adus profesorului Gheorghe Moga de fosta sa elevă Ioana Revnic, reputat critic literar care a scris mult și cu destulă bunăvoință și despre scriitorii basarabeni:

Profesorul meu de limba română din gimnaziu, domnul Gheorghe Moga, a rămas cel mai bun profesor de limba română pe care l-am cunoscut. Nu l-au egalat nici academicienii, nici universitarii cu care am lucrat. În plus, doar câțiva dintre aceștia s-au apropiat de altitudinea lui morală.

A fost o viață profesor în orașul meu natal, în Jibou, județul Sălaj. Deși ar fi meritat să lucreze într-o universitate din România.

Numele lui ar fi trebuit să apară în toate publicațiile literare foarte cunoscute, dar el se încăpățânează să scrie doar pentru revista literară a județului nostru („*Caiete Silvane*”) articole în care face istoria cuvintelor.

Și-a luat doctoratul după Revoluție, deși nu mai avea nevoie la dosarul profesional de titluri și de hârtii. A scos o carte fascinantă – pentru lingviști, dar și pentru orice om cultivat, pasionat de dedesubturile limbii.

E vorba tocmai de cartea pe care am prezentat-o aici – *File de dicționar. Expresii și reflecții*. Pe care o recomand cu plăcere tuturor celor care se interesează de tainele cuvintelor.

6 ianuarie 2022

„ZICE MOȘUL HEINE...”

de LUCIA ȚURCANU

MARIA CUNȚAN (7.02.1862, Sibiu – 23.11.1935, București), deși a debutat în 1891 în „Tribuna” și a publicat cu regularitate poezii în „Familia” începând cu 1894, nu este inclusă în *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900* (Editura Academiei, 1979). O găsim în *Dicționarul de pseudonime* al lui Mihail Straje (Minerva, 1973), de unde aflăm că a mai semnat *Liliac* și *Rim*. A mai colaborat la: „Luceafărul”, „Convorbiri literare”, „Flacăra”, „Foaia poporului”, „Revista noastră”, „Revista scriitoarelor și scriitorilor”, „Sburătorul”, „Sămănătorul”, „Viața literară și artistică”. Este autoarea volumelor: *Obolul seracului la Monumentul Marelui Andrei* (1898), *Poesii* (1901), *Poezii* (1905), *Din caierul vremii* (1916).

În nr. 7 din 1911 al revistei „Luceafărul”, într-o *Cronică a Serbărilor culturale din Sibiu*, găsim următorul portret, semnat Codru (în acea perioadă, Octavian Goga obișnuia să semneze la „Luceafărul” cu pseudonimul Ion Codru): „Cea mai fericită ființă din ziua aceea a fost de bună seamă d-șoara Maria Cunțan. Acest suflet de mimoză, care tremură la fiecare vibrație a sentimentelor ei delicate, ființa timidă și stângace, de astă dată era senină... a cetit în fața unui public așa de numeros un cântec. A cetit frumos și cu glas tare. A plăcut și a secerat aplauze. Am văzut-o și seara la petrecere în haină neagră și cu fața înseninată de bucurie”. În aceeași ediție a „Luceafărului” este publicată și o fotografie a Mariei Cunțan.

Poezia *Suferința* apare în nr. 33, 13/26 august 1900, al „Familiei” și este o dovadă în plus că *déjà-dit*-ul, referința culturală, intertextul nu sunt nici pe departe invenții al postmoderniștilor. Iar „moșul Heine” din primul vers pare să fie o sintagmă din repertoriul optzeciștilor (ca, de altfel, și ultimul vers, textualist avant *la lettre*).

SUFERINȚA

Zice moșul Heine
Cel sărac și sfânt,
Suferința-i mută
Nu are cuvânt.

... ..

Nu ne mai cunoaștem,
Nici nu ne mai știm,
Nu mai am cuvinte,
Nu mai aflu rim.*

* Dacă nu e o greșeală de tipar sau o licență poetică (pentru păstrarea rimei) – ri[t]m –, atunci poate fi o trimitere la unul dintre pseudonimele autoarei, Rim. Nu excludem nici interpretarea lui „rim” ca variantă trunchiată a lui „rimă”. În acest caz, ultimul vers ar sugera imposibilitatea scrierii de poezie, iar cititorul este pus astfel în fața unui joc subtil, aproape postmodernist. (L.T.)

Numărul 33 al revistei „Familia”
© <https://documente.bcucIuj.ro/>

Maria Cunțan
© <https://dspace.bcucIuj.ro/>

EDITURA PRUT | COLECȚIA „TERITORII”

SILVIA GOTEANSCHII
CELULE STEM
(POEZIE)

„Dacă ar fi să căutăm o singură sintagmă prin care să privim ca printr-un microscop întreaga poezie a Silviei Goteanschii din noua ei carte, aceasta ar fi «încântătoarea și odioasa neli-niște», provocată de eșec, «de șoferul obosit care adoarme la volan», de diminețile care aduc cu ele groază și teroare, într-o lume în care se întâmplă lucruri din ce în ce mai înspăimântătoare și în care până și

«fluturii par a fi niște soldați», iar «moartea îmbrăcată într-un pulover mai vechi de-al poetei își caută o prietenă», ca să scape de singurătate. În poeziile din noua ei carte, poeta reușește de minune să înfățișeze cu duioșie o atmosferă terifiantă, născută «într-un salon jegos de spital» sau «într-o cameră întunecoasă a capului». Poeziile ei sunt niște investigații ale unui eu debusolat, dar debordând de vitalitate. O carte despre care se va vorbi foarte mulți ani de acum înainte.”

Dumitru CRUDU

M. MICLEUȘANU
FĂINĂ DE OASE, CARNE DE TUN
(POEZIE)

„Când mi-a arătat prima dată, prin 2004, poeziile lui, Mitoș a făcut-o fără niciun fel de protocol sau ritual de etalare, și totuși am avut impresia că-mi împărtășește un secret. Îl prețuiam deja pentru multiplele lui preocupări, ca artist vizual, prozator (debutase cu «Organismecanisme», o carte de proze scurte care mă dăduse pe spate), muzician și comediant cinic și hiperlucid, iar textele acelea mi-au arătat încă o fațetă a unui artist polivalent și într-o continuă frământare. Am scris în 2015, când a apărut «Munca», despre acel volum pe care îl așteptasem și pe care l-a întârziat atâția ani, sub impresia amestecului de comic, visceral și burlesc dark, recunoscând în el același scriitor care își asumă fără ostentație toate riscurile și excesele posibile. Poeme nevrotice, brutale, instantanee abrupte, ecorșeuri și demascări ale unei lumi sărite de pe fix: «Făină de oase, carne de tun» confirmă inteligența și directetea virulentă care îmi plac la Micleușanu, fiind un summum al explorărilor unuia care forțează limitele fără să se vrea nicio clipă agreabil sau concesiv cu cel care îl citește. Și totuși, vorba lui, «ce să vă mai spun curaj/ o tăcere mai densă ca aici/ nu veți găsi nicăieri.»

Claudiu KOMARTIN

PLURALIA TANTUM

6-9.VI.1975

Alte cumpene pe care le țin minte. Duminicile, noi, băiețandrii din mahala, mergeam la grajduri, să scoatem caii la adăpat, ducându-i la Răut. Unul din trăpași mă lovise cu capul lui ciolănos sub bărbie, crăpându-mi carnea până la osul maxilarului. Într-o altă zi a copilăriei mele, undeva la fățarea dinspre toloacă, dădeam de-a dura o enormă roată de combină. Pe atunci, combinele nu avea cauciucuri, ci roți foarte grele de fier. Și roata s-a răsturnat exact peste mine, zdrelindu-mă rău de tot de la coapsă până la merișorul piciorului. Mama nici n-a mai așteptat să vină vreo trăsură: m-a luat în brațe și, hohotind de plâns, a ținut-o tot într-un suflet până la spitalul din Căzănești.

Elevi în clasele primare, la școală urcam pe o scară înaltă, de vreo 7-8 metri, apoi îmbrățișam un stâlp lateral și alunecam pe el în jos. Alții, căinoși la ale lor, prin crăpăturile stâlpului înfingeau cioburi de sticlă sau bucăți de lame de bărbierit. O păteam rău de tot, dar... trecea și asta. Odată însă, nu reușisem să îmbrățișez strâns stâlpul, mâinile mi s-au desprins și, de sus, căzui la pământ. Mi-a plesnit până îi cureaua de la pantalonași. Acasă, mai multe zile, m-au ținut într-o piele nedubită de oaie. M-am întremat.

Am trecut mai multe cumpene și, abia acum, înțeleg că, de fiecare dată, mai mult decât mine suferea mama. Zicea: „Să te fi făcut o fată, Licușor, acum îi ajutai mamei să scuture, să măture, să spele, să calce... că, iaca, poimăine-s Floriile, dar mai am încă atâtea de făcut...” Eram eu copil, ca și cum nepriceput, însă, de la un timp, astfel de vorbe au prins a-mi trezi remușcări. Și, într-o zi, am bucurat-o nespus pe mama care, întorcându-se de la muncă, zice radioasă: „Fata mamei, fată, dacă ea a scuturat, a măturat prin casă. Las’ că, duminică, mama se duce la iarmaroc și știe ea ce o să-ți cumpere...”

Mama totdeauna îmi aducea ceva de la iarmarocul din Căzănești. Însă atunci nu meritam nici laudele, nici cadourile, și am roșit. Pentru că, anapoda ingenios, nu făcusem decât... să întorc țoalele așternute pe dușumele, din care motiv părea că dereticasem.

Chiar cu nu foarte numeroasele „haine bune” pe care și le păstra (altele, le dăruia), mama știa să se îmbrace cu gust. O fotografie din tinerețile ei, pe când era la 16-17 ani: e într-un mantou lung, pe talie, larg răsfrânt la piept. Dantela mărunță a bluzei. Pantofi cu tocuri înalte, care s-au păstrat până astăzi. Tuța povestea că mamei îi plăcea foarte mult să danseze. La horă, flăcăii nu-și dădeau rând s-o invite. Dar dânsa nu voia să danseze cu oricine. Și, dacă refuza pe cineva din cei care plătiseră cotă-parte pentru muzicanți, acesta oprea fanfara, „ordonându-i” acesteia să zică un marș, cu care s-o scoată din horă pe Anasatasia lui Munteanu. Alți flăcăi îi luau apărarea, interzicându-le muzicanților să zică marșul. Și pornea o mamă de bătaie, după care gardurile gospodăriilor din „vălicică” ajungeau una cu pământul.

JURNAL IN MARGINILE ISTORIEI LITERARE (LI) de LEO BUTNARU

Iar acum, mama s-a reîntors în mahalaua unde a văzut lumina zilei, chiar cea din jurul cimitirului... Casa ne-a rămas în istălalt capăt de sat, „al bunelului Ipatie”, spre sud, unde m-am născut eu...

31.VIII.1975

Grupaj de poeme în „Cultura”. Din câte au ajuns până la mine, primite bine. Gr. Vieru: „Foarte frumos. În special cea cu floarea-soarelui”. Alții, mai „mărunți” – bine. Consider că sunt pe calea de a-mi defini un stil propriu. Devorez, devorez cărți! Italieni, francezi, iugoslavi, americani – cu toții, moderni, pentru că romanticii, zău, mă trimit în cu totul altă parte a bibliotecii și poeziei. Nici chiar Eichendorff sau Petőfi nu mă interesează. Vorba unuia: pe Eminescu am cam întârziat să-l traducem (să... ni-l traducă!) la timp, să vadă și cititorii de alte limbi cât e de mare. Pentru că, astăzi, luată, învârtejit, de curente și metamorfoze moderne, lumea nu prea acordă atenție romanticilor.

Balzac încă n-a fost apreciat la justa-i valoare. Oricare alt prozator, pe lângă el – muscă pe lângă elefant. E supra-omenesc modul lui de a munci. Dar și mai „neomenești” sunt voința și puterea sa de a se subjuga acestei strădării. Bieții noștri romancieri! – cu câte două-trei volume („Codrii”, „Podurile...”) se tot moșcondesc neputincioși o viață întreagă. Adică, scriu într-o viață cât Balzac în două săptămâni (prima parte a „Iluziilor pierdute”).

În schimb poeții, dacă se întâmplă să scrie puțin, ar putea să se consoleze-tempereze: Baudelaire a lăsat doar 158 de poezii. Alții, și mai puțin. Însă „ai noștri”, uneori, sunt prea de tot fecunzi...

7.IX.1975

De pastel, ca gen literar, mă simt străin, mai bine zis, îmi trezește rezerve. Nu-mi place „statica” lui, că în formele sale mișcarea, acțiunea sunt reduse la minimum. Tocmai în pastel te urmărește pericolul de-a cădea în clișeu și... lipsă de imaginație.

Grafica versului liber ar trebui să aibă corespondență directă cu vibrația spațială a gândului, sentimentului, emoțiilor. Mai cred că „geometria” verslibrismului este una impusă, dictată, și nu opțională. E o dezvoltare mai eficientă decât cea din formele fixe, rigide, zise clasice. Alternanța versurilor scurte, medii și lungi, segmentate, în gradații, oferă posibilitatea de a sugera mai relevant senzațiile, suflul, dispoziția... Astfel și altfel, versul liber cere deloc mai puțină muncă, migală, decât iambii, troheii clasici etc. E adevărat însă că o parte din stihuitori conturează grafica versului liber la întâmplare, inabil și amatorist.

10.IX.1975

Doar după ce te eliberezi de superstiții mărunte și săcăitoare poți ajunge la dexteritate, în poezie. A pune sau nu o virgulă e, de asemenea, ceva ce ține de „superstiție”. „Cuibul și-l prind de laurii verzi pururi statornici” – unde să pui virgula? Să rezulte „laurii verzi, pururi statornici” sau „laurii verzi pururi, statornici”? Nicio virgulă! Și nicio lacrimă, vorba cântecului... Nicio constrângere și deturnare arbitrară a sensurilor, sugestiilor. În absența virgulei, adverbul „pururi” își extinde influența și asupra substantivului „laurii” și asupra adjectivului „verzi”. Rima, ritmul – „sufleorii” poetului. Adeseori, ele îți șoptesc cuvântul necesar, îi oferă, ca și cum imprevizibil, dezvoltarea ideii poetice. Însă este periculos să te lași în nădejdea sufleurilor. Există prea multe exemple de, doar, rimă și ritm, în absența poeziei. (Așa, niște insignifiante solfegieri teoretice...)

4.XII.1975

Trebuie să sosească familia Briedis. Leons și Maria au făcut o escală forțată la jumătatea drumului dintre Riga și Chișinău – la Lvov. Meteorologii nu promet nimic bun. În așteptare, la dna Manolescu-Tulnic am cam trecut în revistă pe toți posibiii inamici sau amici. Ingrată și nesigură îndeletnicire...

Cică, până la urmă, drept excepție, letonii de la biroul stării civile au acceptat numele Corneliu, pe care și l-a dorit pentru fiu basarabeanca. Măine? Poate că sosesc poimăine... „Tineretea mai poate alimenta iluzia că va cuceri lumea, în timp ce bătrânețea știe că n-a cucerit nimic” (W.H. Auden).

9.XII.1975

Cehov, *Zapishnâie knijki* (Caiete) (1891-1904). Lumea înțelege istoria drept un șir de lupte, pentru că și până astăzi lupta este considerată cel mai important lucru din viață. Inși caracteristici și pentru Moldova: „Fratele visa să ajungă capul orașului, apoi vice-gubernator sau director de departament, apoi – prietenul ministrului. Gândul lui tainic: voi scrie un articol pe teme patriotice, publicându-l în ziar; cei de sus îl vor remarca și mă vor invita să diriguiesc departamentul”.

„Dacă munciți pentru prezent, munca dvs. va fi mizerabilă. Trebuie să muncești având în vedere doar viitorul. Pentru prezentul său, omenirea va trăi, poate că, doar în rai...”

Cehoviana problemă pe care încearcă s-o soluționeze critica literară, când se referă la seria „Debut”: E un talent neobișnuit sau un diletant neordinar?

„Ariadna vorbea excelent trei limbi. Femeia însușește foarte repede limbile străine, pentru că în capul ei există mult loc gol.”

„Urați, înaintați pe scara ce se numește civilizație. V-o recomand cu toată sinceritatea. Dar încotro? La drept vorbind, nu știu. Însă de dragul acestei scări face să trăiești.”

„A pleda pentru noutate și artistism e apanajul celor naivi și curați, în vreme ce voi, rutinarii, ați luat în mâini puterea în artă și considerați valabil, legitim doar ceea ce gândiți voi, iar pe ceilalți îi asupriți.”

„Bărbatul fără mustăți înseamnă același lucru ca femeia cu mustăți.”

„Universitatea dezvoltă toate capacitățile, inclusiv tâmpenia.”

(Unele dintre gândurile de mai sus le-am reproduș aici nu din considerentul că ar fi cu adevărat originale sau din motivul că le-am întâlnit pentru prima oară, ci pur și simplu drept confirmare că, iată, așa cred și eu, domnule Cehov.)

„Femeia adulteră e o mare pârlăie rece, de care nu mai ai chef să te atingi, dat fiind că ea a fost ținută în mână de un altcineva.”

„În cel mai grad, rusului îi este caracteristic un nivel ridicat de gândire, însă de ce oare în viață el se ține atât de jos?”

VA URMA

VÂNTURILE, VALURILE...

DESPRE PERSONAJELE ONIRICE*

de VAL BUTNARU

Recunosc cu mâna pe inimă: mă simt grozav de stânjenit din cauza textului pe care urmează să-l citiți. Nici pentru o clipă nu am intenționat vreodată să scriu un text autoreferențial, cu privire la nemuritoarea mea operă. Dar întâmplarea face să citesc, cu ceva timp în urmă, un eseu semnat de Maria Pilchin și, în consecință, nu-mi rămâne de făcut nimic altceva decât să merg pe calea ce mi-a deschis-o.

Așadar, scriind despre romanul *Patimile după Iov*, colega mea spune la un moment dat următoarele: „Petra este personajul care apare în mai multe cărți ale lui Val Butnaru, purtând nume diferite, fiind ba femeie, ba bărbat. Petra este un simbol al oniricului, al magiei ființei umane care este printre noi, e pe prispa casei, e la o mână distanță. Petra e spiritul care ne îmbărbătează atunci când nimic nu mai poate să o facă. Un personaj construit mereu cu discreție, lăsat în latență firului epic, e ceea ce definea Todorov drept un «fantastic dislocat» al scrierilor postmoderniste care, de facto, nu sunt fantastice”.

Să mai recunosc ceva: nu mă gândisem până acum la o asemenea idee. Urmând firul logic, răsfirat de Maria Pilchin, am hotărât să verific dacă lucrurile stau anume în felul acesta, ocazie cu care am răsfoit cele nouă romane scrise până acum.

În *Cartea nomazilor din B.*, unul dintre personajele centrale se numește *Călugărul*, și este reprezentat de o făptură ciudată: fără mâini, fără picioare, un dulăpior viu îmbrăcat într-o tunică încheiată la toți nasturii. Instalat pe spatele unui *Păun*, dulăpiorul călătorește nestingherit cu viteza gândului și apare de fiecare dată acolo unde este nevoie de el. Mai spre sfârșit, salvându-se de invadatori, este preluat de *Turturica de Argint*, care-l poartă prin tunelurile subterane. Exact ca în cântecul *Vai, sărmana turturică*: „Nu mai plânge, frățioare,/ Că ți-or crește aripioare,/ Aripioare de argint/ Și-om zbura pe sub pământ”.

Am rămas extrem de contrariat când Nicolae Popa mi-a spus că în satul lor există un asemenea personaj – cu mâinile și picioarele lipsă. Văzusem cândva în Piața Centrală un invalid șezând pe un fel de cărucior, o platformă de lemn, de fapt, pe roțile cu rulmenți, picioarele fiindu-i retezate chiar de la bază. Se mișca cu ajutorul mâinilor, sprijinindu-se de două lopățele de lemn, asemănătoare cu acelea cu care femeile de la țară netezesc pereții proaspăt muruiți. Dar n-am presupus că undeva, într-un sat concret, ar putea să-și ducă existența o făptură atât de ciudată.

Pe *Albu* în schimb am văzut-o în viața reală. Eram la o nuntă și am observat o fată foarte înaltă trecând printre mese. Mi-am zis imediat că patronul restaurantului ar putea s-o angajeze să schimbe becurile arse din plafoane. Neavând nevoie de scară, ar genera economii importante în industria *Horeca*.

În *Negru și Roșu (1930-2056)*, romanul în care personajele poartă nume de culori, *Albu*, o fată de statură mică, crește rapid de la 1 metru 46 de centimetri până la 2 metri 84 de centimetri. Este urmarea stresului suferit la bordul vaporului *Amiralul Nahimov* scufundat în Marea Neagră. Dar povestea ei nu ar fi o poveste de reținut dacă ar fi vorba doar de înălțimea ei nefirească. *Albu* mai are o calitate: ea poate vedea ce se întâmplă *dincolo*. Ceilalți, ca să afle ce se întâmplă *dincolo de Deal*, trebuie să asculte *Vocea Americii* sau *Europa Liberă*, pe când pentru *Albu* este suficient să se ridice în vârful degetelor.

Cu *Proverbele*, lucrurile au stat altfel. Inițial, am inventat acest personaj pentru piesa de teatru *Cum Ecclesiastul discuta cu Proverbele*, dar fiindcă în textul dramatic acesta era un personaj episodic, l-am transformat în unul central în romanul *Misterioasa dispariție a lui Teo Neamțu*. Ca să evit explicațiile lungi și plicticoase, am să reproduc un fragment scurt, pentru a edifica cititorul în legătură cu această făptură ciudată:

„Îndată ce *Proverbele* a început să influențeze bucatele de pe masă, ...a avut senzația că vedea cum din încrețiturile hainei bărbatului se șteau zeci de mutre și o pădure de mâini cărăbăneau toată mâncarea ce le pica în cale spre gurile lor înfometate. Era ca și cum la o masă de sărbătoare invitații s-ar fi pus vârtos pe treabă imediat ce preotul ar fi terminat de spus *Tatăl nostru*. *Una* nu-și dădea seama dacă înfățișarea pe care o vede e reală sau se află încă sub impresia imaginilor descrise de stăpâna casei. Doamna a intrat în liniște, a pus pe masă ceașca de cafea, dispărând apoi ca o fantomă. *Una* și-a încordat văzul, dar prin păcla gri a semiobscurității plutitoare nu vedea decât un sat de oameni, bărbați și femei, înghesuiți de o forță formidabilă în poalele hainei largi. Barba stufoasă, ca o pădure sălbatică, părea să fie populată de multe alte cete de tineri. *Proverbele* a luat ceașca, a dus-o la gură ca să soarbă din ea, dar, în același timp, o altă mână apărută din hățișul pădurii sălbatice a apropiat un pahar de vin negru de o altă

gură. Ceașca de cafea s-a pierdut în desiușul mâinilor agitate, intersectându-se pentru o clipă cu traseul unei furculițe cu două sarmale înfipite temeinic în colții de argint, după care a dispărut pentru totdeauna undeva la liziera codrului de nepătruns. I s-a părut chiar că vede și un pahar subțire, în care a fost stoarsă o rodie, apărut brusc undeva la nivelul de sus al bărbii, din care trăgea cu paiul o doamnă cu fața tristă. Buzele roșii se contopeau cu roșeața rodiei strivite în pahar, subliniind și mai mult starea ei de melancolie, atât de nepotrivită cu agitația generală. De undeva din stânga, transmisă din mâini în mâini, urca o strachină cu ciorbă de potroace, slobozind un abur străveziu și un miros acru de borș de casă”.

Proverbele, bătrân de secole bune, este probabil un personaj oniric. Ca și Petra din *Patimile după Iov*. Nu același lucru l-aș putea spune despre perechea *Ozea* și *Amalia* din *Ultimul profet adevărat*. Ambii suferă de câte un handicap fizic sever, fapt care îi face să trăiască un sentiment de sensibilitate deosebită. Obsedat de cartea descoperită întâmplător, *Așa grăit-a Zarathustra*, *Ozea* inventează propria teorie,

cea a *Supraomului infirm*. El – târându-și piciorul ca pe o coadă de șopărlă aproape desprinsă de corp, ea – având un sân mare, iar cel de-al doilea subdezvoltat, foarte mic, ca o minge de tenis, constituiau un cuplu care, în viziunea lui *Ozea*, îi înălța deasupra celorlalți muritori. Teoria lui se risipește când, bolnavă de cancer, *Amaliei* i s-a extirpat sânul cel mare. Pierzându-și semnul distinctiv, ea încetează să-i excite imaginația și se pomenește abandonată.

„Dar știți ce cred eu despre divorțuri? se întreabă *Amalia*. Odată ce un bărbat s-a căsătorit cu o infirmă, trebuie să-și asume toate consecințele și să-și onoreze toate obligațiile, trebuie să-și poarte crucea până la sfârșitul zilelor, cum se zice. El, și nu eu, trebuia să-și dea seama că merge pe o plajă pustie și că, între timp, i-a crescut în spate o aripă frântă. Asta face un bărbat adevărat – își asumă responsabilitatea, dar nu divorțează ca un laș. Bărbații poartă această cruce, nu femeile. Femeile le șterg sângele de pe umăr și le pansează rana lăsată de marginea ascuțită a crucii.”

Pentru *Margot* din *soția lui faust /Manuscrisul lui Zograf/*, aflarea la casa de nebuni se soldează cu o chestiune cât se poate de ciudată: cu excepția virgulei, textele pe care le scrie nu cunosc alte semne de punctuație și nici majuscule, ca să nu mai vorbim de alineate și tot felul de subtilități stilistice. Iar *Hortenzia* din *Hipnotic* este o simplă piromană și vorbește neîntrebată în interiorul replicilor străine. Nici *Emma B.* din *Spinoza*. *Capricii* nu este mai zdravănă la cap. Ea vede cum în spatele ei se târăsc tot felul de umbre – altele decât ale ei – și doar de bărbați, și doar personaje istorice sau literare.

În felul acesta, încheind cercul, ajung la *Petra*, o altă infirmă, care-și petrece viața pe prispa casei părintești citind în latină cărți scrise de prințul Cantemir. În jurul ei se perindă cu zgomot epoci și evenimente istorice, iar ea stă cuminte la lumina lămpii cu gaz și încearcă se deslușească semnele creșterii și descreșterii acestei lumi. Privite dintr-o asemenea perspectivă, lucrurile stau, probabil, anume așa cum le-a surprins colega mea de breaslă: „Petra este un simbol al oniricului, al magiei ființei umane care este printre noi, e pe prispa casei, e la o mână distanță. Petra e spiritul care ne îmbărbătează atunci când nimic nu mai poate să o facă”.

C[ART]IER NOI APARIȚII

ELEONORA ROMANESCU

Album

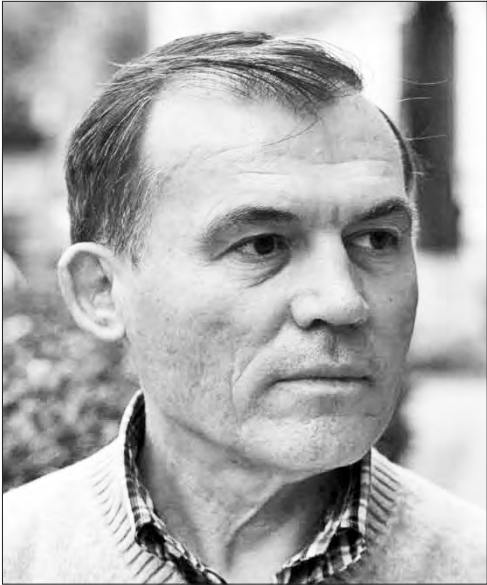

CARTIER

ELEONORA ROMANESCU ALBUM

„Arta nu se limitează la reprezentarea lumii, ci o și formează... Pictorul este chemat să redea realitatea, să existe cu bucuriile și chinurile acesteia, cu tot ceea ce reprezintă semnificativ noțiunea de viață.”

Eleonora ROMANESCU

NUNTĂ IN PANDEMIE

de GRIGORE CHIPER

PROZĂ

A seară am privit un film, *It happened one night*. E un road-movie american vechi, fără telefoane mobile și alte accesorii tehnice moderne. Uneori vrei să te deconectezi măcar în weekend și speri ca filmele de genul ăsta să te ajute, mai ales că în prezentare mai era indicat că are *intristing dialogues*. Personajele filmului, amuzante, călătoresc ore întregi cu un autobuz, cam așa cum am călătorit noi, când erau alte vremuri, ca să ajungem în vacanță în Grecia. Mă bucur ca prostul când recunosc din prima Grand Central Terminal. Radu al meu din San-Francisco ar fi mai degrabă dezamăgit decât impresionat, aflând că, dacă mi s-ar propune vreun oraș din SUA, aş alege numaidecât New-Yorkul.

Dimineța stăteam în fața mașinii și fumam atent să nu cadă scrumul pe frunzele uscate adunate sub picioare. Aveam de mers la țară și așteptam să coboare ai mei. Erau ultimele clipe înainte să pornim la drum, când mașina e împachetată și te uiți dacă lucrurile sunt aranjate bine, adică nu s-a pus ceva tare peste ceva moale și fragil, dacă nu cumva florile artificiale care va trebui să stea în vaza pe care o vom dăruir au ajuns și ele într-un loc de unde să nu le scoatem cu mare strângere de inimă.

– De ce te uiți așa de parcă ai fi speriat? mă întreabă cineva pe care nu îl cunosc fie din cauza măștii pe care o poartă sau nu îl cunosc în general.

– Nu sunt speriat, doar concentrat, îi răspund totuși, sforțându-mă în continuare să îl recunosc.

– Doar în timpul războiului se făcea concentrarea, îmi atrage atenția.

Poate e vreun participant la evenimentele de pe Nistru? mă gândesc privind la părul lui grizonant.

– Nu, este concentrare și acum.

– Îl cunoști? mă întreabă soția care s-a apropiat între timp, iar domnul misterios a dispărut precum apăruse.

– Nu.

– Mi s-a părut că îl cunoști odată ce ai discutat cu el.

– Am încercat să fiu politicos și, totodată, să mă dezmoțesc puțin.

Pornim în ceață, la propriu. O ceață care va acompania tot traseul, cu unele perioade de intensificare sau de rarefiere a negurii și de limpezire a cerului.

– Să nu uităm să o luăm pe Vera, zice soția.

– Cum spui.

Vera aștepta de ceva vreme pe marginea șoselei. Cum a deschis portiera s-a plâns pe frigul pătrunzător de afară: a înghețat bocnă.

– Am zis că ar fi fost bine să îi luăm numărul de telefon ca să putem coordona mai ușor, fac eu.

– Nu-i nimic. E fată tânără, a conchis soția.

– De ce nu ai grijă de apropiatii tăi?

– Am, cum să nu am?!

– Aș vrea să-mi demonstrezi cât mai curând.

– Bine, a rostit soția acel cuvânt când vrei să scapi cât mai repede de o discuție care îți displace și nu duce nicăieri.

Vera avea fața smeadă și semăna de departe cu Elisabeth Taylor din rolul Cleopatrei.

Am demarat din nou. Eram patru pasageri în mașină și nu știam dacă e oportun să pun muzică. E straniu că mi-am amintit de muzică, întrucât, în ultima vreme, nu pun nici când sunt singur. Pasagerii tăceau în armonie deplină cu monotonia drumului. Undeva prin ceață se vedea și un soare anemic, ce nu reușea să o risipească. Unii dormitau, alții se gândeau la ale lor. Prin oglinda din salon se vedea cum Vera și Jim stau cu ochii închiși, fiecare sprijinit de portiera sa. Renunț să o întreb pe Vera dacă s-a încălzit sau dacă e mult noroi prin oraș. Mi-am amintit că îmi cumpărasem acum vreo două zile o carte. Citisem aseară câteva pagini înainte de film și nu era chiar lectura de care aveam nevoie. De obicei, atunci când vreau să procur o carte, îmi fac o rezervă de timp, rămân în librărie și citesc câteva pagini. Nu te deranjează absolut nimeni. De data asta nu o făcusem. Am constatat ușor amar ce înseamnă dacă îți încalci propriile principii.

Pe soție o sună telefonul. E o colegă care e la magazin acum și își alege un șemineu electric.

– De ce nu mergi la magazinul specializat de pe Grigore Vieru?

– Da, am să merg. Tu cât ai dat pentru al tău?

– Opt.

– Nu, eu vreau să îmi iau unul mai scump.

– Să te ajute Dumnezeu! soția încheie și nu știu dacă și-a dat seama sau nu că a avut speakerul pornit în tot acest timp cât au vorbit.

Am ajuns la destinație. În curte se auzea muzica de la boxe. Erau melodii care se pun cu astfel de ocazii. Am dat jos bagajele. Florile artificiale rezistaseră stoic, înghesuite printre pachetele de plastic și, mai nou, cele de hârtie.

Masa era întinsă cu bucatele reci și sticlele de băutură puse ciucure. Am remarcat mai întâi băuturile alcoolice. Vin spumant cu miros de fructe și mi-am dat seama imediat la comanda cui fusese procurat.

Apoi divinul de cinci stele și, în cele din urmă, carafele cu vin lipsit de străvezime. Înainte de a ajunge aici m-am gândit la o destindere, la o relaxare completă după o perioadă încordată, pe care o avusesem, dar cred că nu va fi chiar completă, va fi poate doar o ușoară amețeață, așa cum ai amesteca o jumătate de cupă de șampanie dulce, o înghițitură de coniac și un pahar de vin sec încă nelimpezit.

Se făcuse 11.00 a.m. Deci, trebuia să pornim iarăși la drum. Deși mirele închiriasse un microbuz cu suficiente locuri, am decis, din cauza pandemiei, să urmărim microbuzul cu mașina noastră. Și nici mirele nu știa cu exactitate câți nuntași urma să aducem înapoi. Când am urcat în mașină, am sesizat că panglica pe care o legasem eu la oglinda din dreapta fâlfâia acum agățată de oglinda mea retrovizoare.

Am ajuns mai întâi în satul nașului. Am mers tot timpul pe un loc drept, cu cotituri line dreapta-stânga. La intrarea în

sat a trebuit să coborâm într-o văgăună. Satul e înconjurat cam din toate părțile de dealuri, ceea ce îi conferă un aspect pitoresc, accentuat de verdele încă abundent în acest mijloc de noiembrie. Podul din capătul satului e un alt semn al reliefului accidentat din jur. Terenul pare umed, însă nu e noroi ca în filmul vizionat aseară.

În sat am mers pe o porțiune de asfalt care s-a terminat foarte repede. Strada centrală largă imprimă satului o notă distinctă de aerisire. Trecem pe lângă o biserică ce încântă ochiul prin frumusețe și se diferențiază prin culoarea portocaliu-roșcată. Există câteva sate basarabene care au biserici deosebite. Și satul pe care îl traversăm acum este unul din ele. Construcția de biserici și artele populare sunt probabil singurele practicate neîntrerupt pe teritoriul autohton, celelalte s-au alterat, nu au reușit să se consolideze și să formeze o tradiție solidă. Apoi ne-am îndepărtat de centru și satul a intrat în albia firească, de sat lipsit de individualitate și de drumuri normale. Casa nașului era una obișnuită, cu cărări betonate, cu flori în față, în special crizanteme înflorite copios în această vreme a anului. Un gutui verde, prins între gard și o anexă, lăsat cred că intenționat cu gutuile pe copac. Am făcut poze. Deși fusese angajat un fotograf profesionist, mi-am luat și eu aparatul mai mult ca să nu ruginească acasă. Din păcate, în curând am uitat de el.

Vera și Jim stăteau așezați pe o bancă lungă și înaltă fără să ajungă cu picioarele de pământ. Priveau la soarele care îi încălzea. Văzându-i așa, mi-am amintit de coperta unei cărți care avea imaginea doar a două perechi de picioare ale unor tineri, dacă e să judecăm după ghetetele lor. Acele picioare atârnav în gol deasupra unui peisaj verde-galben, cam ca acesta de la noi.

După alte câteva momente, era timpul să ne urnim din loc. Jim s-a ridicat și s-a îndreptat spre mașină, fiind urmat imediat de Vera. Pentru prima dată am văzut-o de la spate. Corpul ei semăna cu o gutuie.

Când ne îndreptam de la nași spre satul de alături al miresei, regretam cel mai tare că nu am fotografiat biserica, mai ales că nici fotografii profesioniste nu a tras vreun cadru cu ea. Acum biserica a rămas în urmă. Nu știu ce mi-ar fi dat imaginea bisericii. Poate doar să o compar cu altele atunci când le voi vedea pe vreun site. Mă simțeam ca atunci când părăsești vreo clădire celebră și ai certitudinea că nu vei mai călca niciodată în ea.

La mireasă nu ne-am reținut. Am intrat în casă doar din curiozitate ca să constatăm că reparația încă nu fusese finalizată. Lu-

EDITURA
PRUT

LILIANA GANGA
LUMI ATINSE
JURNAL

„O carte bună nu contează unde a fost scrisă – acasă ori în afară. Dar volumul Lilianeii Ganga, «Lumi atinse», bucură oarecum mai special, pentru că vine din diasporă. Adică din spațiile unde există un potențial uman deosebit, inclusiv – și nu în ultimul rând! – unul literar. Moldovenii noștri plecați peste hotare, cei mai mulți de amărăciunea traiului de acasă, au trăit și mai trăiesc atâtea drame, umilințe, înălțări și căderi, încât ar putea inspira o literatură de dimensiuni shakespeariene.”

Valeriu TUREA

mea se înghesuise într-o cămăruță pentru a asista la niște ceremonii tradiționale, rămase pentru noi pe din afară. Nimeni nu a întrebat de ce nu intrăm. Poate din cauza corona-virusului, poate din alte considerente.

Acasă ne-am întors mai înainte. Ceilalți din microbuz mai zăboviseră. Nu știam când vor reveni, căci mirele deconectase telefonul. Așa cum au făcut unii invitați care sosiseră deja, mi-am băgat și eu nasul în telefon. Nu am găsit nimic mai bun decât să citesc o cronică la o carte. Despre ce era? M-am surprins la gândul că uneori o cronică te poate feri de o carte fără să o înjure.

Oamenii mai în vârstă discutau într-o libertate deplină.

- S-a răsturnat o ambulanță.
- Tare s-a răsturnat?
- Nu chiar. Patru morți și opt răniți.
- Bieții oameni! Mai bine ar fi plecat în străinătate.
- Tocmai aceștia nu doreau să plece.
- De unde știi?
- Păi nu se vede că au rămas?

În sfârșit, au venit nuntașii. După câteva dansuri de încălzire (spre seară se lăsase rece), ne-am așezat la masă. Am înțeles că totul trebuia derulat repede. Acum totul e altfel.

Pe la ceremonii se găsesc totdeauna câteva persoane mai descătușate și limbute, care acaparează masa. În scurt timp, au apărut și aici persoanele care vor fi cele mai gălăgioase, încercând să capteze atenția. În același timp, e comod și pentru ceilalți, că nu trebuie să se implice prea mult. Vrând-nevrând, făceam și eu parte din această cohortă mai numeroasă. Tot ce îți dorești în asemenea clipe nu e să fii ca cei care se întrec la vorbă, ci ca ei să fie ca tine, adică să te lase în pace, cufundat până peste urechi în mocirla gândurilor tale. Un apropiat al nașului s-a adresat tinerilor. Mai întâi miresei: să ia seama că ea acum intră nu într-o familie oarecare, ci în una de gospodari, de oameni speciali. Același lucru l-a spus adresându-se mirelui.

Mi se părea că nu stau la masă, ci undeva pe planeta Venus și trebuie să înfrunt condițiile nemiloase de acolo. Mă afluam într-o bulă, care avea toate cele necesare, dar din care nu puteai să îți iei bilet sau pur și simplu să te ridici și să pleci într-o direcție necunoscută.

Cei mai mulți dintre invitați tăceau, poate pentru că, adunați din câteva localități la o masă, nu se cunoșteau. Nici măcar nu s-a văzut să fie atrași de alcool ca să se electrizeze și să li se dezlege limbile. Dar vine momentul când mai multă lume trebuie să închine câte o cupă și să le adreseze un toast tinerilor însurăței. Gălăgioșii și vorbăreții, sătui de discuții și glume, insistă cel mai tare să îl audă pe cutare sau cutare. Și atunci cei care nu s-au auzit deloc până acum se conformează și spun ceva ca să scape de povară, ceva care se uită imediat după ce urarea a fost rostită. Mă gândeam și eu la ce voi spune când îmi va veni rândul. Evident că nimeni nu îmi va ierta vreun clișeu răsuflat, așa cum li s-a iertat altora. De aceea încercam să construiesc o figură, care, chiar dacă nu va străluci de originalitate, măcar să fie a mea. Mi-am amintit de un text care se numește *Maestrul de ceremonii*. Dar era prea târziu ca să îmi servească eventual ca sursă de inspirație. În toată această colcăială lăuntrică soția a fost cea care mi-a întins o mână de ajutor. Ea a luat cuvântul din partea amândurora – la urma urmei, ea era ruda cea apropiată, eu fiind prin alianță atât cu mirele, cât și cu mireasa. Din ceea ce a spus am dedus că s-a pregătit dinainte de eveniment, nu s-a lăsat în voia improvizației. Toastul ei era o parabolă despre două bărci care au traversat ape liniștite și mări învolburate ca să ajungă la o țăintă.

Masa tinerilor era în altă cameră. Între noi și ei nu se afla nicio perdea, dar ușa se ținea mereu închisă.

- Ce faci în următorul weekend?
- Am engleza.
- Iar după engleză?
- Sportul.

A vrut să continue întrebările ca în acel joc cu găsirea cuvintelor după primul sunet. Jim se uită cum brânza se împrăștie din plăcinta mușcată.

- Poate duminica viitoare va fi la fel o zi însorită.

- Nu știi, Vera . Poate va fi.
- Jim amestecase licorile. Vera îl apucă de braț și îl trase afară. Jim avea un zâmbet fals pe față.

În camera în care trebuia să ne așternem de dormit era întuneric și cel mai mult îmi doream să nu aprindem lumina. Jim se culcase în altă cameră, iar Vera plecase

la rudele ei. M-am furișat în pat gândindu-mă că poate într-un târziu somnul mă va prinde.

- Cum ți s-a părut mireasa? mă întreabă soția.
- Random.
- Cum random?
- Ca și mirele.
- Văd că încă nu ți-ai revenit. Noapte bună!
- Noapte bună!

A doua zi ne întorceam acasă în aceeași componență. Era o altă zi, diametral opusă, fără ceață, în schimb noroasă și întunecată. Ieri simțeai cum acuși-acuși ceața se va lua și va răbufni un soare năvalnic, nespecific pentru sfârșitul toamnei, ceea ce se și întâmplase. Azi va fi mohorât până în seară, poate și mâine și tot așa mai departe.

- Ai făcut poze? mă întreabă brusc soția.
- Și da, și nu.

Abia acasă, când vom vedea împreună doar câteva cadre de început, când nici ea și, bineînțeles, nici eu nu ne vom regăsi, se va lămuri ce înseamnă da și nu.

Personajului lui Alecsandri i se părea drumul de întoarcere mai lung. Mie mi se pare mai scurt. Mă gândeam ce temă bună e să se analizeze atitudinea celor două personaje din romanul Annei Gavalda (verificatorul ortografic încă nu reacționează la numele ei) vizavi de alte două personaje dintr-o piesă a lui Alfred de Musset. Există ceva asemănător în literatura română când unele personaje discută mult, uneori în contradictoriu, alteori empatic, despre personajele unei alte opere literare?

Zilele trec una după alta ca niște obiecte înaintând prin ceață mai ușor decât s-ar părea la prima vedere. Era vineri.

- Tuc, tuc! Ce faci, Jim?
- Nu fac nimic.
- Ești la școală?
- Care școală, Vera? Nu-mi aminti de așa ceva!

Jim nu a mers o săptămână la ore. A ales forma on-line de studiu, pe care o practicau însă puțini. Nu știu ce va face săptămâna viitoare.

(Dintr-un volum în curs de editare)

CARTIER DE COLECȚIE | NOI APARIȚII

ELENA VLĂDĂREANU
CE POT DISTINGE ÎN ÎNTUNERICUL SĂLI
POEME ALESE (2002-2020)

„Elena Vlădăreanu a scris începând din anii 2000 poezia cea mai radicală din România. Nu doar politic, ci și artistic. Cu timpul literatura ei a devenit, dintr-o autoexpunere temerară la rezoluție înaltă, o formă de artă din ce în ce mai abstractă și mai incluzivă. Fără a părăsi perimetrul autobiografic, explorările Elenei Vlădăreanu au compus hărți tot mai complexe ale bulelor sociale și ideologice care ne configurează contemporaneitatea.

Antologia «Ce pot distinge în întunericul sălii» rezumă intens această călătorie care continuă.”

Mihai IOVĂNEL

JUDITH MÉSZÁROS
ÎNGERIADA
EDIȚIE ÎNGRIJITĂ
DE CLAUDIU KOMARTIN

„Judith Mészáros – poetă unică în toată literatura noastră de după 1990, cu un destin contorsionat și dramatic, are acum parte, în absenția, de o revenire pe deplin meritată. Reluarea integrală a celor două cărți pe care le-a publicat ar putea însemna redescoperirea cuiva care a ridicat în tot scrisul său problema unui rău profund al umanității noastre strivite de Istorie și Societate, căruia Mészáros a încercat să-i țină piept printr-o scriitură tumultuoasă, de un brav și apăsător eticism. Știm de la

toți marii poeți care este prețul plătit pentru o asemenea înfruntare.”

Claudiu KOMARTIN

FIRUL CU PLUMB

ARHIP
CIBOTARU
(1935-2010)

TRECE...

Trece lună, trece soare,
Trece vis și supărare,
Trece vânt și trece nor,
Trece lacrimă și dor.
Trece omul și se-mparte
În aproape și-n departe,
Trece-n grabă, trece lin,
Ieri copil și azi bătrân.
Trece ziuă, trece seară,
Dealul-n vale se coboară.
Și cu cât mai multe trec
Timpul pare mai întreg.
Omul-n pieptul lui se strânge
Și le cântă, și le plânge,
Le așază-n chip de drum
Peste ce se face scrum,
Și cu ele pân' departe
Trece viață, trece moarte.

SEMNAL

LEO BUTNARU
COPIL LA RUȘI
[NARAȚIUNE MEMORIALISTICĂ]
BUCUREȘTI, EDITURA CERVANTES, 2023

„În ipoteza unui demers programatic, scriitorul a țintit sus și a izbândit. Dar poate că venind din «Moldova Estică... (Care mai este, că mare e Dumnezeu...)» aparține și unui destin reîntregitor: «Iar amintindu-ne de Huma Falnicei Lutării de la Negureni, iată că implicit și absolut firesc, ajungem/revenim la Humulești! Nimic întâmplător, Doamne, în destinul Neamului românesc...». Oricum, «Copil la ruși» a lui Leo Butnaru este Literatură. Cu majusculă.”

Doina CERNICA

AVANPREMIERĂ EDITORIALĂ

SÂRBII ÎNTRE POPOARELE EUROPENE*

de SIMA M. ĆIRKOVIĆ

SIMA M. ĆIRKOVIĆ (1929-2009), ISTORIC SÂRB, MEMBRU AL ACADEMIEI SÂRBE DE ȘTIINȚĂ ȘI ARTE, UNUL DINTRE CEI MAI REPREZENTATIVI SPECIALIȘTI ÎN ISTORIA MEDIEVALĂ BALCANICĂ. A PUBLICAT NUMEROASE CĂRȚI, STUDII ȘI MONOGRAFII ISTORICE, VOLUME INDIVIDUALE ORI COLECTIVE, BUCURÂNDU-SE DE RECUNOȘTEREA ISTORICILOR DIN ȚARĂ ȘI STRĂINĂTATE.

Evoluția sârbilor, cărora le este dedicată această carte, a avut loc în condiții, în mare parte, similare cu evoluția altor popoare prezentată în colecția „Popoarele Europei”. Asemănarea nu se limitează doar la relația dintre elementele antice cu cele slave, analogă relației dintre elementele romanice cu cele germanice în dezvoltarea Europei occidentale, la creșterea și procesele de integrare, similare fiind și modalitățile în plan cultural și intelectual prin care a fost constituită conștiința comunității de grup despre sine, factorii care au menținut laolaltă această comunitate și cei care i-a asigurat identitatea și continuitatea.

Există și în cazul sârbilor o legendă privind geneza popoarelor (*origo gentis*), destrămarea acestora, migrarea de la nord sub conducerea fiului unui conducător. Și la sârbi a apărut după creștinare ideea *poporului ales* care a existat de la începutul începuturilor, de la crearea lumii. Acest popor a rămas în legătură nemijlocită cu Creatorul cu ajutorul căruia au fost împlinite toate planurile Providenței divine. Ideea despre relația nemijlocită cu Dumnezeu a servit multor popoare din Europa creștină ca un concept pentru înțelegerea individuală și a locului fiecăruia în lume. Reprezentarea cu privire la poporul ales este transmisă de Vechiul Testament al evreilor pe pământ creștin, ulterior Imperiul creștin, care pretindea că ar cuprinde toată lumea creștină, iar apoi, în decursul timpului și regiunile independente ale aceluiași imperiu.

Asemenea multor altora și poporul despre care este vorba în această carte s-a văzut într-o anumită perioadă ca popor ales, ca un „Nou Israel” unde doar Dumnezeu așează conducători luminați: „unii egali apostolilor, alții izvorători de mir și alții mari învățători și renumiți arhieri”. Învățații sârbi au început însă să-și caute rădăcinile în sprijinul acestei idei doar din sec. al XVIII-lea.

Atunci când au precumpănit concepțiile laice a fost acceptată și convingerea că istoria Europei și a lumii este creată de popoare formate în vremuri străvechi, neschimbate, fiecare cu specificul lui. Cu alianțe și conflicte, ascensiuni și decăderi, alternări în hegemonii, popoarele au fost protagoniștii evenimentelor istorice. A fost nevoie de multă vreme ca ideea critică generată de impulsionarea unor științe sociale să impună o viziune din altă perspectivă și să-și pună întrebarea: oare nu istoria a fost cea care a configurat popoarele; oare nu contextul istoric și schimbările survenite au influențat condițiile de formare și

menținere a grupurilor sociale... În rândul sârbilor însă acest mod de gândire nu se afirmase încă. Până în vremurile noastre mai domină convingerea că poporul s-a format în timpuri imemorabile și că asemenea individului a luptat să supraviețuiască și să prospere.

În îndelungata istorie a neamurilor, popoarelor, națiunilor, indiferent cum le-am numi, este vorba de grupuri sociale în care, pe lângă elemente constante există și cele fluctuante care se modifică în conformitate cu contextul social-economic al existenței grupului respectiv. Materialul uman din care e constituit un popor poate fi comparat în perioada „migrației popoarelor” cu o masă semifluidă care, asemenea unui lichid, se revarsă și se contopește, adaptându-se structurii solului. O densitate mai mare de populație într-un spațiu restrâns, însoțită de mijloace de comunicare mai intense și de o conștientizare mai mare despre sine, au permis un soi de coagulare în urma căreia acest grup a devenit trainic, preluând forma matricei unde s-a așezat. Această figură de stil poate ilustra ceea ce s-a întâmplat în Evul Mediu și să atragă atenția asupra acelor aspecte (politice, religioase, culturale) care au putut să joace rolul de matrice. Societățile moderne, egalitariste, de masă, în care există multe posibilități de influențare a conștiinței reprezetanților grupului respectiv prin intermediul educației, ideologiei, acțiunii mass-mediei, pot fi comparate cu acele materii durabile și solide care pot fi însă fragile și vulnerabile cu ușurință în urma unei fisuri.

Dacă analizăm în acest mod națiunea din perspectivă istorică, aceasta își pierde finalitatea și scopul, identitatea de veacuri care i se atribuisse în opinia publică. Printr-o observație mai atentă se remarcă faptul că în această unitate națională s-au revărsat diferite componente care s-au contopit, schimbându-se nu doar structura socială, ci și o cultură a credințelor și simbolurilor care, ca un element de coeziune, au menținut națiunea precum un întreg, asigurându-i continuitatea. Nu au rămas aceleași nici criteriile prin care se identificau membrii grupării, deosebindu-se de cei care erau în afara acesteia. Dinamismul și conținutul acelor schimbări se deosebește însă de la o națiune la alta, în funcție de contextul realității în care a avut loc evoluția anumitor grupări. În orice caz, individualitatea unei națiuni nu se oglindește doar în poziția acesteia, în relațiile cu vecinii, în luptele duse și în influențele reciproce, ci și în specificitatea modalităților prin care a ajuns la acel grad de integrare în epoca modernă.

În această carte am încercat să reflectăm evoluția sârbilor din punct de vedere al unor factori relevanți pentru formarea, dezvoltarea și menținerea lor ca grup social. Întrucât nu există o singură teorie care să direcționeze o asemenea cercetare, acești factori au putut fi identificați în contexte istorice concrete în măsura în care sunt studiate și cunoscute. Începuturile poporului sârb nu sunt căutate nici la Plinius și nici la Ptolemeu, nici în comunitatea paleoslavă ori indoeuropeană, ci în rândul acelor sârbi și acelor triburi slave care au populat teritoriile provinciilor romane în sec. al VI-lea și al VII-lea. În acest context nu se subînțelege faptul că formarea acestui popor s-a încheiat în „secolele întunecate” după migrație, ci se insistă ca printr-o observare atentă a istoriei sale să se demonstreze în ce măsură procesele de integrare au avansat. Integrarea poporului sârb, fără îndoială, nu s-a încheiat în Evul Mediu și nici în sec. al XIX-lea și al XX-lea.

Pe lângă aceste comparații evidente cu dezvoltarea Europei Occidentale, inițial în rolul moștenirii antice și a elementelor slave analoge celei germanice, apoi în tipologia organizării sociale și politice și în rezistența față de pretențiile universale ale imperiilor, există mai multe trăsături importante în evoluția popoarelor din Balcani care se manifestă și la sârbi. Pe primul loc este evidentă discontinuitatea în structura spațiului și în componența politică și socială, apărută din cauza includerii acestora în Imperiul Otoman în sec. al XV-lea.

Trăsături specifice se remarcă și în procesul de diferențiere în care un rol la fel de important l-au avut deosebirile obiective între populațiile învecinate și percepțiile subiective dintre acele deosebiri. În trecut, cea mai mare însemnătate în diferențierea dintre popoare se atribuia limbii, într-o asemenea măsură încât comunitatea etnică era echivalată cu acea comunitate care vorbea aceeași limbă. La poporul a cărui istorie se descrie aici pe scurt, termenul de *limbă* s-a folosit multă vreme cu sensul de *popor*. Și în acest caz era cunoscută și răspândită legenda despre apariția celor șaptezeci și două de popoare când s-au amestecat limbile după construirea Turnului Babel.

Chiar și în spațiul balcanic s-a dovedit faptul că în rândul sârbilor și al vecinilor lor sud-slavi se pot dezvolta mai multe comunități etnice pe baza unei singure limbi ori dialect; că separarea după alte criterii (religios, politic) poate influența diferențierea și ramificarea dintre limbi.

Mai importantă s-a dovedit a fi însă, așa cum de multă vreme s-a remarcat, granița religioasă care separa catolicii croați de ortodocșii sârbi și ambele aceste grupuri creștine de compatrioții lor islamizați care multă vreme au fost considerați drept „turci”. Limita religioasă nu se impune atât din punct de vedere al diferențelor dogmatice, cât din punct de vedere al caracteristicilor culturale complexe care cu timpul s-au cristalizat în jurul unei confesiuni. Rămăși în același mediu lingvistic, sârbii sau croații convertiți la islam și-au schimbat într-o mare măsură și modul de viață, și mediul în care trăiau. Diferențele de atunci nu se pot compara cu diferențele între confesiuni din societățile moderne.

Cadrul politic de durată în care avea loc traiul oamenilor, slujirea aceluiași domnitor ori aceleiași dinastii, comuniunea în loialitate au creat sentimentul legăturii dintre aceștia, conducând la integrarea acelei comunități. Istoria sârbilor demonstrează însă că nici acestui factor nu i se poate atribui o semnificație decisivă. Sârbii nu au avut un stat comun de peste 350 de ani, din sec. al XV-lea până în sec. al XIX-lea, fiind risipiți pe o mare întindere și trăind secole de-a rândul în imperii cu domnitori și dinastii străine. În ciuda acestui fapt, aceștia au supraviețuit.

Statului i s-a atribuit un rol primordial de către conducătorii de stat și intelectuali în perioada de luptă pentru obținerea autonomiei și independenței. /.../ O asemenea exagerare a rolului statului nu poate fi justificată de evenimentele din istoria Serbiei. Acestea arată că pentru destinul unui popor au fost importante și perioadele în care nu a existat statul, și acelea în care părți din teritoriul acesteia au rămas în afara statului în epoca în care a existat. /.../ Ca urmare a discontinuității, mai sus amintite, între cursul real al evenimentelor care au înlocuit istoria învățată s-a căscat o prăpastie adâncă. Semnificația reprezentărilor istoriei a fost potențată de năzuința neîncetată de refacere a statului, regatului, țaratului, a gloriei și măreției de altădată. Așa cum s-a spus în repetate rânduri, viitorul a fost gândit ca o reconstituire a trecutului. De aceea, în această carte a fost nevoie să acordăm o atenție sporită ideilor și reprezentărilor despre trecut. /.../

***Fragment din volumul cu același titlu, în curs de apariție la Editura Cartier. Traducere din limba sârbă de Octavia NEDELICU**